

AZ ATHENAEUM OLVASÓTÁRA

KÓBOR TAMÁS

FAGY

ELBESZÉLÉSEK

BUDAPEST
AZ ATHENAEUM R. TÁRSULAT KIADÁSA
1895.

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2016
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-615-5557-08-8 (online)
MEK-16152

TARTALOM

Fagy.
Mara.
Czérna, gyűszű, orvosság.
A bagoly és a kanári madár.
Halvér.
Az első boa.
Férfi a háznál.
A patkány.
Jani és Juczi.
Az angyal.
Szegény Bandi agnoszkálása.
Magdolna.
Czili néni.
A majom.
Mese.
Egy vidám ember története.
India.

Fagy.

Fázott az Északi sark. Annyi ezer meg ezer esztendő után tudatára ébredt rideg egyedülvalóságának, puszta, fagyos mivoltának. Unatkozott. Egyszer, mikor kigyulladt körülötte pompázó, hideg színeiben az északsarki fény, mintha tündérmese hullott volna a lelkébe, mintha ősidőkből álom emléke kísértene, egy világot látott maga előtt, tele fényvel, melegséggel. Kék, meleg vizek csobogása, sűrű erdők lassú zúgása, madárdalolás, virágvirulás... És kimondhatatlan, fájó vágya támadt szemébe nézni egyszer ennek a színes, hangos tündér világnak, fölmelegedni derült égálgában és feledni egy pillanatra azokat a komor gondolatokat, melyeket jeges otthonában szőtt.

Arra délre! Onnan jönnek néha langy fuvallatok, melyek megdermednek, mihelyest jégzféráját elérik. Arra délre! Ha valahol, úgy ottan zöld a föld, folyós a víz. Ott dalol a madár, ott virul a rózsza, az a csodálatos virág, melynek illata még az ősidők álmából is feléje illatozik.

Elindult. Rengett, ropogott a jégtenger, dübörögve omlottak össze a jégóriások. Ment, ment ezer esztendőn keresztül s nem érte el a meleg vizek tájékát. Amerre csak látott, minden fehér volt, mint otthon. Pedig már jó messzire jár. Feneketlen mélységeken, felhőbe hasító hegyeken gázolt keresztül. Mindenütt jég, hó.

Ment tovább. Miközben kereste az új világot, az utána való vágy egész az örülésig fokozódott benne. Dühvel kergette álmát, kereste a virágot, mindhiába. Peregtek, peregtek az évek, a századok, az ezredek, rengeteg messze utat tett már meg, olykor-olykor elfogta őt a csüggedés. Egyszer pedig, amint mélyen elbúsulva rovogatta jégtorlaszos útját, a távolban meglátta - saját magát.

Csüggedten, roskatagon közelgett feléje az a havas alak s egy bömbölő hang szólt feléje:

- Ki vagy?

- Ki vagy? - kérdezte viszont ő is.

- A Déli sark.

- Az Északi sark. Elindultam keresni azt a világot, hol meleg a levegő és ahol rózsza terem.

- Én is - válaszolt a Déli sark. - Találtál?

- Mindenütt havat, jeget, úgy mint otthon. Mi van arra felé, ahonnan te jössz?

- Hó, jég. Minden fehér, minden hideg.

Elhallgattak. Az Északi sark mélyen elgondolkodott, aztán nagyot sóhajtott.

- Azt hiszem, csak álom, mese az a meleg világ.

- Mese - ismételte a Déli sark. - Amerre én jártam, nem találtam egyetlen rózsát sem.

Mara.

- Jőjj ide, édes lányom, fontos beszédem van veled.

Az édes anyja szavára mindig hajlott. Az édes anyja volt az egyetlen, aki mindent meg tudott neki mondani.

És Mara az ő szokott erőszakos mozdulatával föl pattant a divánról, melyen elterült és odakuporodott az édes anyja mellé, az alacsony zsámolyra.

Nagy fekete szemei odatapadtak az ősz asszony ajkaira és lesték a szavakat. Halk, suttogó hangon beszélt az, Marán kívül senkisértette volna meg.

- Nagyon, nagyon jó hírt mondok neked, aranyos kis lányom. Olyat, amely nagyon, de nagyon boldoggá fog tenni.

Mara felszökött ültéből, szenvedélyesen két tenyere közé szorította anyja arcát, aztán visszaszökött, egy pillanatig rábámult égő, ragyogó tekintettel, majd megint leült a zsámolyra, s mintha két gyémántszőg volnának, úgy néztek szemei, ragyogással, mozdulatlanul.

- Úgy van, édes lányom. Nemsokára szép ruhát fogsz kapni, olyan szépet, amilyen még sohasem volt. Fehér selyemben lesz a tetőtől talpig, hosszú, suhogó uszálylyal. Mélyen ki lesz vágva, az ujjai könyökön felül érnek csak, drága, nehéz csipkével beszegélyezve. S kapsz a nyakadra valódi, fehér gyöngysort és a hajadba valódi fehér gyémántéket és egy koszorút és hosszú fehér fátyolt. Aztán egy virágbokrétát, csupa fehér virágból, fehér kaméliából. Fehérben lesz a tetőtől talpig.

Mara megigézve hallgatta végig. Szemeiben egyre változott a tűz, úgy látszott belőlük, hogy hallucinációja van. Hogy amint az édes anyja sorban leírja neki új ruháját, úgy sorban elképzeleli magát benne, először fehér selyemben, aztán uszályosan, aztán nyílt mellel, aztán a gyöngysor, a gyémánt, a koszorú, a fátyol, a virágbokréta...

Aztán tapsolt és nagyot sikoltott, felugrott, körül tánczolta a szobát, megállt a tükör előtt és nézte magát, gyönyörködve, boldogan. Majd sirva fakadt és kapkodva, szaggatott, vergődő hangokat hallatva, nyakába borult az édes anyjának és csókolta.

- Mikor? Mikor?

*

Mintha most is látnám. A nehéz diófaasztal körül ülnek vagy heten. Az anya, az apa, két fiú, egy lány és még valaki. A függőlámpa fénye körben az arcukra hull és halványsárga sugarai megolvadnak a párologó teában. Az a sajátságos, kondenzált levegő tölti be a szobát, amilyen csak téli este, csukott ablaktáblák mellett, oly szobában honol, mely ebédlő és szalon egyaránt. A konyha felől hallik a tányérmosogatás csobogása, csörömpölése és idebent szürcsölik a teát és csevegnek, kacagnak. Az egymásba szűrődő hangok mintha összekeverednének a levegővel s az ember a tüdejébe színá őket.

Egy rendes háztartású nyárspolgár szobája ilyen. Minden rendben van. A budget is, a butor is. A fauteuillók vászonba öltözve és a lámpa mindennap frissen megtöltve. Minden tiszta és izléstelen, hasznos és szolid. És az emberek, ha körülülnek a nagy asztalt, boldogok, úgy érzik magukat, mint a kik sohasem voltak betegek: sehogyan. Érdeklí őket minden. A szomszéd és a színház, a külpolitika és a farsang. És tudnak elbeszélgetni hangosan és jókedvvel és megfeledkezni mindenről, csak az óráról nem. Mihelyt az tizedet üt, kialszik a sárgafényű függőlámpa és vele együtt az emberek is.

Csak nyolcz és fél óra van, a tea párolog és a jókedv zenitjén áll. Én vagyok a hetedik az asztal mellett, de nem onnan látom őket. A szoba egy sötét zugából nézem a társaságot, két száraz, égő szemmel, mely nem az enyém. Ebben a sötét zugban egy fekete bőrdíván és azon egy kilenczesztendős leánygyermek, végig terülve, tenyerébe fogott fejjel, tágra nyílt, fekete szemekkel. Ezek a fekete szemek hatalmukba kerítettek, én az övék vagyok, ők az enyémeik.

Ezekkel a szemekkel csodálatos dolgokat látok. Az emberek, a butorok, elmosódó határozatlan árnyékok, minden tartalom és szilárdság nélkül úsznak a sárga sugárárban. De ami az ajkából kiárad, az villanó, színes és tüzes. Amint könnyedén, mozgalmasan megnyílnak, egész fénysávok áradnak ki belőlük, fehér, kék, vörös, zöld sugárszálak, melyek a levegőben összefonódnak, fényesen cikázva és lassan, lassan szétfoszolva a sárga világosságban. S ha valaki kaczag és kifehérlenek a fogai, mindegyik fogról egy-egy vakítóan fehér szalag gombolyodik le s kigyószerűen átlebegve a levegőn, lobogó végeikkel megcsapják a meredő gyermekszemeket.

S midőn az a nagy leány nevetve fölkel az asztról, odaül a zongora mellé és biztos, erős ujjakkal fogja az akkordokat, egymásután tüzes fényoszlopok pattannak ki a billentyűkből és örült tánczra kerekednek. Már nem férnek el a zongorán, egymásután leszorulnak a szőnyegre és szivárványos lángokba borítják az egész szobát. Szivárványtűzben ül a zongorázó leány, tűzben az anya, az apa, a testvérek és ezek a lángok mind felém bókólnak és kigyújtják az én sötét zugomat is. Hunyd be a szemed, Mara, mert megsiketül az is!...

A papa megszólít. Mit tartok a legújabb nihilista merényletről? Én mosolyogva válaszolok a mamának, hogy Török-Bálint igen kellemes nyaraló hely, s hogy Boccaccio a kedvenc operettem. Gizella nagysám igen szépen játszsza a keringőjét. A tea igen jó, de, kezeit csókolom, két csésze épen elég volt.

Szegény Marácska!

A homloka tüzel, a szemei égnek. Belefuródnak az emberekbe és látni akarják: mit beszélünk mi? Mi az, ami bennünket összetart, s ami őt kizárja körünkből? Süket is, néma is, két föl-égetett híd közte és közöttünk, melyeket nem lehet helyreállítani sohasem. Nem értjük meg őt s nem ért meg bennünket.

Szegény Marácska!

Ha tudná, milyen üres, milyen jelentéktelen az, ami nélkül szükölködik. Azok a tánczó lángoszlopok, egy boszantóan elcsépeelt operette-ária hangolatlan zongorán, ügyefogyott ujjacskákkal kiverve, azok a színes sávok, végtelenül banális, köznapi szószaporítások; igazán, aki hall és beszél, jó lélekkel mondhatná Marácskának: ne bánd, szegény kis lányom, a te körödben nem sokat veszítesz azzal, hogy siketnéma vagy!

De mégis, Mara tudja, hogy mi többiek a fülünkkel is látunk. Milyen lehet az, ha az ember a fülével lát? És tudja, hogy ajkaink mozgásával teremtjük a fül számára a látnivalókat. Azokat a tarka sávokat, melyeket ő csak este, lámpavilág mellett, a sötét dívánon fekvé észlel s melyeket mi többiek úgy megértünk, mint ő az édes anyja kézlejtéseit. S látja maga előtt a nyugodt, derült arcokat az általános szintenger közepén, míg neki fáj tőle a szeme, fáj a homloka, a szive, hogy megerednek miatta a könnyei.

Mozgatja ő is az ajkait. Semmi. A torkát megrezegteti valami. Az asztal mellől feléje fordulnak a fejek, ők látták, ő nem. Sötét, sötét körülötte minden, az ő ajka mozgása nem áraszt fényt. Ő néma.

Az édes anyja a tagolatlan bugásra, mely torkából kivergődött, hozzásiet, ölébe veszi, megsimogatja a fejét, megcsókolja az ajkát és szól hozzá, suttogva, szeme járásával, ujjai mozgásával kísérve szavait:

- Álmos vagy anygalkám, a fejed is fáj. Viszlek ágyacskádba, aludj angyalom.

De Mara hevesen rázza a fejét s nem engedi magát elvitetni.

- Nem, nem, látni akarom, mit beszéltek.

És ott marad, szemeiben azzal a sovárgó tüzes kérdéssel és kutatja: mit beszéltek? Mig az óra tized nem üt s a familia nagyon örvendene, ha mihamarább ismét szerencséje volna hozzám.

*

A zongorát gondosan el kell zárni előle. Mert valahányszor nyitva felejtik, Mara az öklével csap le a billentyűkre, hogy a húrok pengve pattognak széjjel.

*

Istenem, nyolcz esztendő! Együtt kergettük ezalatt a hallucinációkat, én és ő. Ő hangokat akart látni, én fényt. Ő siket a fülén, én vak vagyok a lelkemben. És éreztem a kint, amit ő érzett, midőn hiába kerestem formát és kifejezést a sovárgásnak, mely emésztett.

Junói természetű, démoni szépségű hajadon lett a kis Marából. Egész izzó lelke kiég a szeméből. Túl van telítve elektromossággal, a sok ki nem fejezett érzés, a sok névtelen, bennszorult indulat minden mozdulatában nyilvánul. Hirtelen, excentrikus mozgásai vannak, járni nem tud, csak szökdelni. Ami a keze ügyébe esik, azt felforgatja, szagatja. Nyolcz esztendő alatt forrongó vulkánná fejlődött ki, nyolcz esztendő után én már kénytelen vagyok azt a bizonyos kiégett krátert emlegetni, melynek egy elpocsékolt ifjuság után a szívünket szeretjük nevezni.

*

Gizella nagysámat tényleg szerződtették az operához. Sohasem hittem volna. És milyen sikere volt! Csak Marát ne vitték volna el a színházba.

Sohasem volt ő még színházban.

A karzatok ezüstös, aranyos ornamentumai, a páholyok égő piros hátterei, a nehéz drapériák, a színes függöny, a csillogó, világos toilettek és az a mindent elárasztó fehér elektromos fény megrázták a lelkét. Ezek hangok! Aztán látta dolgozni a zenekart, felhúzták a függönyt és ábrándos kékes fényben úszó szintéren csillogó férfiak, asszonyok hajladoznak, nyiló s mozgó ajkakkal. Majd érzi rezegni a hatalmas levegő-hullámokat: ezek hangok! Aztán fekete lesz körülötte minden és haza kell őt vinni.

*

Gizella nagysám kedvesen fogadta gratulációmat. Rossz embernek tart, amiért oly soká távol maradtam tőlük. Pedig oly szép most minden ő náluk! Van külön szalonjuk és neki egy saját külön csevegő fülkéje, melyben csak legjobb barátjait fogadja. Engem ott fog fogadni. Aztán minden szerdán nagy társaság van náluk és nagy hangverseny. Jenő is ott van. Nem ismerem Jenőt? - Lehetetlen. A tenorista Jenőt! Na, lássa! Tehát a viszontlátásra!

És eljött a szerda és én elmentem a jourra. Olyan unalmasak ezek a jourok. Különösen, ahol a házi kisasszony primadonna és az egyik vendég tenorista. Minek is megyek én oda? - Parbleu, mert megigérttem s mert legrosszabb esetben majd udvarolhatok Marának.

Csakugyan, minden szebb most ő náluk. Sőt a nyárspolgárság mintha veszendőben volna. Mozgalmas csoportok a szalonban, nem ülik már körül a nagy diófaasztalt. Gizella nagysám fehér ruhájában szinte elragadó. Mara pedig rikítóan vörös toiletteben van.

- Szegény kis lányom szenvedélyesen szeret kiöltözködni - magyarázta nekem a mama. - Egyetlen öröme, ha új ruhát kap és folyton szeretne új ruhában járni. És kedveli az erős színeket. Azt mondja, hogy ezeket hallja.

Jenő, a tenorista, régi jó barátom. Egy unalmas, szőke fiatal ember, a kiből úgy van benne a hangja, mint hüvelyben a kard. Nem is egyéb ő, mint egy tok, melyben a hangját tartogatja. Egyebet se tud, csak énekelni.

A többi vendéget is mind ismerem, egy kivételével. Azt az egyet bemutatják. Fehér Béla, puskaműves és siketnéma. A Mara kedvéért hozták el, hadd legyen neki is valakije, a kivel elmúlathat.

De Mara nem akar vele mulatni. Mihelyt fölnyitják a zongora födelét, visszavonul az ablakmélyedésbe és vigyáz. És én hátradőlve egy fauteuille vánkosaiba, belemélyesztem szememet abba a tágra nyílt két fekete parázsba és próbálom: vajjon tudok-e még a Mara szemével látni? És érzem, hogy a kiégett kráterben még villog valami, ami lassan-lassan égető lángokra éled.

És látom újra a hangokat színekre felbontva, és ezek a színek örült kánkánt járnak körülöttem. A zongora-akkordok ismét ontják a tüzes lávát és pörkölik a tekintetemet. De egyszerre csak enyhe holdfényre változik minden és egy szőke sugárhíd képződik az örömtől csillogó, nedves szemekig, melyeken rózsás amorettek szökdelnek végig, végig a sugárhídon, a fekete szemeken keresztül, Mara dobogó szívébe. És ott a szív mélyén apró ezüst csengetyűket ráznak és Mara hallja az ő ezüsthangjait és szomjas tekintettel, előre konyult fővel bámul a fényár forrására.

A tenorista énekel...

*

...Majd sirva fakadt s kapkodva, szaggatott, vergődő hangokat hallatva, nyakába borult az édes anyjának és csókolta.

- Mikor? Mikor?

- Az tőled függ, kicsikém, ha akarod, még ma megrendeljük és három hét múlva fölveheted. Hanem azzal a ruhával egész életed boldogsága jár együtt, egy jóra való, derék fiatal ember, a ki nagyon szeret téged és akinek a felesége leszel, úgy, mint én vagyok az édes atyádnak.

A nagy fekete szemek kifejezés nélkül bámulnak. Feleség, fiatal ember - ezt ő nem érti. Csak mintegy öntudatlanul kérdezi:

- Kicsoda?

Az anya lágyan simogatja végig fekete haját s lágyan, kiméletesen magyarázza neki, hogy kicsoda. Az a szelid, komoly puskaműves, a ki mindennap följár hozzájuk.

S mikor Mara ezt megértette, nagyot sikoltott és felugrott. Utálat és megvetés sugárzott ki a szemeiből, a mint hevesen, tagadólag rázta a karjait:

- Nem kell, nem kell, hiszen siketnéma!

De azt a fehér ruhát, azt minden áron kívánja. Hiszen nem kell ahhoz vőlegény! Viselheti amúgy is, majd ünnepkor, vagy akkor, a mikor senkisem látja. Majd hirtelen valami átnyíllott az agyán és szemei felragyogtak.

- Édes anyám, tudod mit? Leszek a felesége annak a szőke embernek, a ki oly szépen tud énekelni.

Erre aztán megijedt a mama.

- Édes lányom, az nem lehet, mert...

Nem volt bátorsága folytatni. Hanem azt mondotta:

- Hiszen úgy sem hallod a hangját!

- De hallom, hallom, - erősítgette szenvedélyesen a leány - ő az egyetlen, akinek a hangját hallom. Hallom a szememmel, hallom a szívemmel, olyan szép, szőke hangja van...

Nem lehet. Mert két menyasszonyi ruhának kellett volna készülnie, egy Mara számára, a másik Gizella nagysám számára. A Gizella nagysámé el fog készülni. Az ujságokban megjelent már a Hymen-hír *művész-házasság* cím alatt. A tenorista elveszi a drámai primadonnát.

S Mara ez után a beszélgetés után olyan egészen másként látta a tenoristát, mint azelőtt. Dobogott a szive, ha ránézett s olykor-olykor elfogta a vágy, hogy ráboruljon arra a vékonydongájú kebelre és ajkát odanyomja annak dalos ajkára. S amint egyszer meglepte Gizellát, a mint megöleli a vőlegényét s az rányomja az ajkait menyasszonya ajkaira, akkor nagyot sikoltva kapott a füléhez: ez hang volt! Hallotta a csók csattanását.

Azóta egészen megváltozott. Csöndesen, mozdulatlanul ült egész nap az ő csöndes zugában. Nem lehetett őt fölvidítani, nem lehetett szórakoztatni. Csak a mikor hazahozták Gizella menyasszonyi ruháját, odament az édes anyjához:

- Anyám, anyám, adj nekem is ilyen ruhát.

Megkapta szegény. Hogy örült neki! Hogy dobogott a szive, amint a tenorista vőlegénnyel kocsiba szállott és elhajtattott a templomba. Aztán nézte, nézte merev szemekkel az esküvői szertartást, s mint akkor a színházban, úgy most is megfeketült előtte a világ és ájultan szállították haza.

Szegény Mara!

Másnap nem akart fölkelni, míg oda nem adták neki a fehér ruháját. Fehér ruhában, fehér koszorúval és lengő, hosszú fátyollal ül egész nap a sarokban. Kergeti, kergeti magában azokat a szőke hangokat, melyek befönták a lelkét. És nincs ember, a ki föl tudná rázni őt álmadozásából, aki a fehér leány komor lelkületébe sugárt tudna hinteni.

*

Én pedig minden előadásnál tapsolok a boldog művészpárnak, mert tényleg művészek. Gizella nagysám, mióta asszony, sokkal temperamentumosabb és férje, ha kirántja magából az ő tenorját s szemképráztatóan körülvillogtatja, olyan mint egy kis Kinizsi Pál.

Néha kérdezem tőlük, hogy van Mara kisasszony?

- A szegény leány egészen jól viseli magát. Csöndes, nem árt a légynek. Ha nem ülne mindig menyasszonyi ruhában, nem is látszanék meg rajta, hogy elmebajos. De azért nem kell intézetbe adni.

Czérna, gyűszű, orvosság.

- Lelkem, már megint egész szabóműhely az asztalom! Hányszor mondjam még? Az asztalomon nem tűrök meg semmiféle holmit!

- De édesem, hiszen...

- Nagyon jól tudod, hogy ezek a holmik izgatnak. Akkora a lakásunk, hogy tizen is elférünk benne, mégis mindent az én szobámba raksz. Meglásd, egyszer majd kiköltöztetlek.

Egy szőke gyermekarczból két mélységes szem bámult félősen, riadtan az írásaira hajló férfirra, aztán csöndesen nyult az apró tárgyak után, mik az íróasztalon állottak és nesztelenül lépegetett ki a szobából.

Egy gombolyag czérnát, egy ezüst gyűszűt és egy kis kék orvosságos üveget vitt magával.

Eddig a valóság, a többi már mese.

*

Volt egyszer egy szárnyatlan szőke angyal, nem nagyobb, mint egy kis iskolásleány. Itt ült ebben a hintaszékben. Gyermek volt még, midőn már asszonynyá lőn és az is maradt, míg szárnyas angyal nem lett belőle. Volt neki egy kis kék orvosságos üvege, abból naponta husz csöpp elég volt, hogy a kicsi asszonyt táplálja. Most már arra a husz csöppre sincs szüksége.

És a férje ott ül az ő íróasztala mellett, csönd, mélységes csönd körülötte, olyan félelmes csönd, mintha a levegő kihalt volna. A papiros üres, a toll veszteg marad, a férfi szemei oda tapadtak az íróasztal párkányára, a hol egy félben maradt vászon-himzésen egymás mellett van egy gombolyag czérna, egy kis ezüst gyűszű és egy kék orvosságos üveg.

És az asszonyka is itt van, ott ül a hintaszéken, melyen úgy szeretett ülni. Nem látja őt senki, csak az, a ki odarakta maga elé a czérnát, a gyűszűt és az orvosságos üveget, az a munkás, zaklatott ember, a kit bántott minden, aki, ha dolgoznia kellett, nem tűrte meg, hogy más valaki legyen vele a szobában s valami kicsinyes tárgy örökkön kizavarja őt a hangulatából.

A hintaszéken mennyei fehérségben látja az ő édes kis asszonykáját, aki csöndes, nagyon csöndes s nem hintázik, nehogy az urát zavarja. És az ő kis ura ködbe borult szemekkel, dobogó halántékokkal aléltan ül a székén s lázálomban, dadogva, könnyörögve ismétletgeti:

- Édes kis asszonykám, hintázzál, kaczagjál, ne vess... Édes kis asszonykám, ülj az ölemben, csókoljál, ölelj... Édes kis asszonykám, te olyan jó, olyan vidám vagy, eloszlik az éjszaka, ha kacagsz, csevegsz, csókolsz, ölelgetsz.

Az édes kis asszony csöndben ül a hintaszéken, mint egy megriasztott gyermek. Az ablakra ráhullanak a finom hópihék, fehér holdfényből és sűrűen hulldogáló hópihékből fehér fátyol szövődik az ablak elé s valahol messze a város tulsó határában fehér felhőként borul egy kicsike sirdombra. Ott fekszik a mozgó, a csókoló, csevegő gyermekasszony, odabent ő nála a szárnyas kis angyal ül a hintaszékben és nem mer mozogni. Vagy az is lehet, hogy nem tud.

És a férfi, mintha egy örökkévalóságot élt volna már át az ő asszonya nélkül, kezd neki beszélni a multról.

- Olyan szép volt! A lámpa is másképp égett, a tűz is vigabban lobogott. Olyan puha, olyan meleg és olyan hangos volt minden. Tündérálmom volt. Midőn te itt ültél velem együtt, én verseket irtam, te varrogattál és fehér kezeiddel gombolygattad azt a czérnát, mely vigan koppant a szőnyegen, ha nagyot rángattál rajta. És parányi ujjacskára huztad azt a parányi ezüst sisakot, és vakmerően, vigan dudorászva röptetted a kis varrótűt. És mig én rímeket

kerestem, te minduntalan közbeszólottál, kedves, bohó mindennapiságokat, és ilyenkor mindig megtaláltam a rímet. Aztán könyörögtél nekem »Kis uram, hagyd már azt a rímelést. Ülj ide a hintaszékbe, én az öledbe ülök, aztán utazzunk. Aztán altass el. Aztán költés fel egy csókkal, sok csókkal.«

- Édes, kis asszonykám, emlékszel-e? Nem tudtad sehol sem jól érezni magadat, csak az én szobámban. Úgy szeretted! És megédesítetted a levegőt idebent és minden butoron, minden apróságon ott maradt a lelked nyoma. És rendetlen voltál, iszonyúan rendetlen, mint egy kis gyerek és nem tudtad a háztartást vezetni és féltél a cselédtől, hogy meg talál haragudni, ha rajtakapod a lopáson. És nekem kellett utánad rakosgatni mindent és letörölni a port a butorokról, ha te takarítottál. Olyan kedves volt! És mindent az íróasztalomra raktál, a varrásaidat, a czérnádat, a gyűszűdet meg az orvosságot. Még most is ott van, nem is engedem elvitetni.

És a fehér angyal hallgatja őt a hintaszékben, szomorúan és nem szól semmit. De a gyűszű összezseng az orvosságos üveggel és a czérnagombolyag is összebú velök és suttognak:

- Be másként néz most bennünket, mint akkor. Úgy bánt velünk, mint a mostohákkal. És a mi szegény asszonyunkat is bántotta. Terhére voltunk mi is, az asszony is. De az emberek mindent csak akkor látnak igazán, amikor már elmúlt.

A magános ember nagy félelemmel nézi őket s nem tud tovább beszélni az asszonyának. És a tűz a kályhában hangosan ropog és a szél egyszerre harsog a kéményben és rázogatója az ablaktáblákat. Tényleg, úgy van, - nem jól látja most a dolgokat. De lehetetlen, hogy ő lett volna az az elvakult zsarnok. Hogy is mondhatta volna ő annak az aranyos gyermeknek: kérlek, én nem azért élek, hogy folyton ringassalak s asszony kell nekem, nem éretlen gyermek! - Hát mi másért élt? - Az a gyermek eltűnt a házból és ő most nem tudja, hogy minek él? - Nem is tud dolgozni. Ez a nagy csönd mintha gunyolná, megfagyasztaná: most már nem zavar semmi - mért nem dolgozol?

És az özvegy férfi oda áll az ablakhoz, belebámul a fehérlő éjszakába és zokogva tárja ki a karjait.

- Édes kis asszonyom, gyere vissza!

Eddig mese volt, a többi már valóság.

*

...Nesztelenül lépegetett ki a szobából.

Odabent egy darabig perczegett a toll, öntögette a betüket, de aztán megállt. A férj kellemetlenül érezte magát, valami hiányzott neki és bántotta is a lelkiismerete. Mért beszél ő olyan keményen a feleségével, holott annyira szereti? Mért üldözi ki a szobájából, holott hiányzik neki, ha nincs ott? Vajjon mit csinál a szegény asszonyka?

Valami zsibbadtság fogja el a testét. Belebámul a lámpa világosságába és gondolkodik a meséjén. De a meséjéből valami egészen más lett.

Mindig az ő édes kis asszonyát látja, azt a gyermeklelkű, gyenge kis asszonykát, a ki orvosságból él. - Istenem, olyan gyenge, hátha...

Végig simítja izzó homlokát és kinos félelemmel a szívében, halkán, de izgatottan benyit a hálószobába. Ott fekszik a gyermek, holt fehérben, tágra nyílt, révedező szemekkel.

- Nem alszol, édes?

Az asszonyka elébe nyújtja kicsi karjait és a nyaka köré fonja. Aztán csöndesen sir és azt mondja:

- Édes, kis uram, bocsáss meg, nem foglak többé háborgatni.

De az ő kis ura megijed erre a szóra és szenvedélyesen csókolgatja piczi ajkait.

- Gyere csak édesem, mindig ülj oda az asztalom elé és rakosgasd tele kicsi holmijaiddal. Igaz, hogy kissé idegessé tesz, de hogy elmentél, még kevésbé tudtam dolgozni. Aztán olyan rosszat álmodik az ember, ha a feleségét megbántja.

*

Az ágy mellett az éjjeli szekrényen egymás mellett a czérna, a gyűszű és az orvosságos üveg. A czérna nagyot ugrott örömeiben és az ágy alá gurult. A férj utána bújt az ágy alá és az asszonyka hangosan kaczagott és tapsolt jókedvében.

Aztán kérdezte, mi rosszat álmódott az ő kis ura, de az nem mondta meg neki.

A bagoly és a kanári madár.

I.

Két kicsi ablak az átellenes ház tetejére való kilátással. Egy fekete roskadó kis kerevet, egy kicsi, alacsony ágy, három durva faszék, egy nagy ócska íróasztal és egy ódon könyves szekrény. A padlón szerte-széjjel heverő könyvek, az íróasztalon sok össze-vissza hányt papíros és a párkányán egy szépen kitömött erdei bagoly.

Ebben az otthonban ül dr. Demkó Tivadar, a filozófia, história és az összes irodalmak tanára és szijja magába a papirosbölcseiséget. A nadrágja kopott és rövid, a czipője félre van taposva és a kezelője meg a gallérja rojtos. A haja homlokába nőtt, csak a halántékon kezd ritkulni. Fekete szemei örökké álmosak, kihegyesedő álla örökké beretvátlan. A járása sietős, ideges, a melle befelé görbül. A tudományok elvadult embere ő, nem mutathatja magát senki előtt, csak a füles bagoly előtt, mely az íróasztalán áll.

Ha ír, ez a bagoly belenéz az irásába, üveges, álmos tekintettel, nagy komolysággal. Ha hátradől a székébe és gondolkodik, ez a bagoly szembe néz vele, magába roskadva, szürke gondolatokat kergetve. Olyan komor, olyan borongó ez a madár, a bölcsesség jelképe s mint ilyen szomorú.

Dr. Demkó Tivadar nagyon szereti. Minden reggel gondosan megkeféli minden egyes pihéjét, lefésüli szemei körül a világos szürke tolltányérokat és az ujjával csipi le fölpmacsairól a porszemeket. Egynek érzi magát ezzel a kitömött madárral. Úgy érzi, hogy a lét óriási problémái bénították meg ezt is, mint az ő lelkét. Hogy nemcsak együtt virrasztanak a nyomorult sárga lámpafénynél, hanem együtt mondtak le a fehér napsugárról a hangos, dalos, mulató életről is.

Dr. Demkó Tivadar nagy ember. Harmincz éves léte megírta már vagy tiz kötetet és számtalan tudományos essay-t. Az akadémia megválasztotta rendes tagnak és mindenki benne látja az első, az egyetlen magyar filozófust.

De ez a dicsőség csak boszantja őt. Örökös kételkedés, úttalan tétovázás az, amit eddig írt. Úgy hiszi, hogy csalja a világot. Azt a nagy gondolatot, melyet ki akar fejezni s melynek kifejtése az ő élete célját képezi, nem tudta még tisztán és céltudatosan maga elé állítani. És ezzel a benne levő, de rejtőzködő gondolattal vivja ő napról-napra, éjszakáról-éjszakára halálos, idegsorvasztó tusáit. Majd átvillan agyán egy-egy világos sugár, azt hiszi, hogy megvan, megfogta s ilyenkor fölugrik ültéből és dobogó halántékokkal, égő arczczal jár föl-alá a szűk szobában. A bagoly rendületlenül melancholikus komolysággal marad meg a zöld keresztfán és gondolkodik tovább. Neki van igaza. Az a világos sugár az agyvelő egy rakonczátlan villanása volt csak, egy hamis auto-suggestió, lázas hallucináció: a nagy igyekvésben fölizgatott agynak úgy rémlik, mintha megtalálta volna, amit pedig csak szeretne megtalálni. A bagolynál ez nem történik meg.

- Bárcsak én is ki volnék tömve - sóhajtja ilyenkor dr. Demkó Tivadar, és halálra csüggedten dül vissza a székébe.

II.

Dr. Demkó Tivadar már harminczöt éves. Még nem találta meg a bölcsesség kövét, de tudja már, hogy sohasem fogja megtalálni. Nem tudja megtalálni, mert már nem bírja keresni. Az agya belefáradt a gondolkozásba, megbénult. Homlokán megmaradtak a gondolkozás mély

barázdái, de a homloka mögött megszűnt a működés. Fásultan, gondolat nélkül bámul a világba. Nem érdekli őt semmi. Nem tud semmit. De a hire még megvan, tudósnak tartja őt mindenki és ő kénytelen tovább dolgozni. Tele írja a papiros-lapokat és szélnek bocsátja őket. Midőn leül írni, maga sem tudja, hogy mit fog írni. A tolla odavet egy szót a papirosra, erre a szóra eszébe jut neki egy másik, és így készül az egész munka, melynek éles logikáját és mély tudományosságát dicséri az egész sajtó. Megveti magát és fél. Megveti magát, mert csalja az egész világot és fél, hogy elébb-utóbb rajtakapják a csaláson.

Boldogtalan. Elvesztette hitét, Istenét és egyebe nincs. Nincs barátja, nincs szeretője és olyan nyomorultul elvadult, kizüllött az emberi közösségből, hogy nem is tudna szerezni. Néha erőt vesz rajta valami szilaj elkeseredés. Szeretne törni, zúzni, káromkodni, de még csak káromkodni sem tud. Nem tud semmit. Egy elveszett ember, egy élő hazugság.

A bagoly ott áll az íróasztalon, változatlan komorsággal. Még mindig gondolkodik, úgy mint azelőtt, midőn a gazdája is vele gondolkodott.

Egy este tántorogva lépett be szobájába. Valahogyan vacsora közben eszébe jutott, hogy megiszik egy palaczk vörös bort. Megtette. És ekkor az ördögök fölébredtek benne. Egy tagolatlan rikoltással kivánszorgott az utcára és betévedt egy cigányzenés kávéházba. Ott cognacot ivott. Onnan hazatántorgott. A feje zúgott. Körülnézett az ő szobájában és átkozottul hidegnek, sivárnak találta. Aztán megállt az íróasztal előtt és nézte a félig teleírt papirosokat. Vad dühvel markolt bele a kézírathalomba és a fogaival marczangolta szét. Majd ráesett tekintete a komoran, szürkén maga elé meredő bagolyra és határtalan düh fogta el.

- Csaló, nyomorult csaló, - hörögte - engem nem csalsz meg! Úgy nézel, mintha gondolkodnál, pedig tudom, hogy kócz van a koponyádban agyvelő helyett. Le az álarczczal cimborá, ezuttal vége a képmutatásnak!

Ezzel fogta a madarat és a földhöz csapta. Egy pár toll kiesett szétfeszített szárnyaiból. A madár a hátán feküdt és nézett, nézett üvegszemével a részeg emberre, komoran, áthatóan, mintha gondolkodna. A részeg emberen valami kisérteties borzongás futott végig és lassan, félelmen nyúlt a madár után.

- Legalább ne lássalak többé - mormogta és elzárta a könyvesszekrényébe.

III.

A rongyos fekete divánt, a rozzant székeket kidobta és kényelmesen, elegánsan rendezkedett be. Leberetválta bozontos, tüskés szakállát és új, divatos ruhát vett. Elegáns, szép ember lett belőle. De az a fátyol, mely az első üveg bortól a szemére borult, állandóan rajta maradt. Fátyolosan, mámorosan látta a világot. És megállapodott abban, hogy az élet mámor és annál szebb az élet, mennél mámorosabb. Könyvhöz sohasem nyúlt többé, sem a tollhoz. De eljárt a színházakba, az orfeumokba és lelke örült paroxizmusával belevetette magát a gyönyörök áradatába. Örülni sohasem tudott. Epedő, égő szomjúság gyötörte minden után, a mit élvezett, de élvezni sohasem tudott. Csókolt és szomjazott a csók gyönyörére. Részeg volt és vágyódott a teljes részegségre, a melyben megfeledkezhetnék magáról, hogy ne tudja, mit csinál. A lábán nem tudott megállni, de az agya józan volt. Nem tudott megfeledkezni magáról.

IV.

Valami csoda történhetett, hogy ő már reggeli tíz órakor felkelt. Ragyogó szép májusi nap volt. Mély csüggedéssel, undorral a lelkében lépett ki az utcára, az a ragyogó, enyhe verőfény valami fájó, szentimentális vágyódást keltett benne a természet után. Átment Budára. Az alacsony házak, a virágmuskátlis ablakok rég elfeledett érzéseket keltettek benne. Szeretett volna gyermek lenni, szeretett volna sírni. És ekkor az egyik ablakból madárcsicsergés hangzott. Fölnézett. Ott az ablakba téve állt a kis kalitka, benne egy parányi sárga madár szökelt egyik pálczikáról a másikra. Csattogott a torka, tele jókedvvel, kitörő életörömmel. És odabent a fehér csipkefüggöny mögött megszólalt a zongora és egy üde, fiatal női hang éneke. Egy pajkos operette-keringőt énekelt. Nem tudta miért? De ez az ének összeolvadt a kanári madár csattogásával és azzal a sajgó, vágyó érzéssel, mely ma benne támadt. Odatámasztotta karját az ablak párkányára és ráhajtotta a fejét. Úgy állt ottan önmagában összeroskadva és hallgatta, hallgatta a madarat, a leányt, a zongorát és azokat a rég elhalt hangokat, melyek most keblében újra fölcsendültek.

Ott állt magában elmerülve akkor is, mikor elhallgatott a zongora s a leány egy pajkos trillával odalépett a kalitkához. Csak akkor riadt föl, midőn a leány egy elfojtott sikoltással visszapattant, de látván a férfi dult arcát, lázban égő szemeit, részvétellel hajolt ki hozzá és csöngetyű-hangon kérdezte:

- Rosszul van?

Dr. Demkó Tivadar ránézett a leányra. A tekintetével majd odatapadt a lelke is ahhoz az ártatlan, jószívű arcához, mely hozzá lehajolt. Úgy érezte, hogy ha az a leány lenyujtaná hozzá a kezét és fölemelné magához, akkor meg volna mentve. És a kanári madár olyan boldogan csicsergett és a muskátlik az ablakból oly erőteljesen, oly egészségesen illatoztak és piros virágai, zöld levelei körülcsókolták a szép leány orcáit, aki tágra nyílt félő szemekkel bámult a vergődő, szó után kapkodó férfira.

- Jőjjön be uram, feküdjék le egy keveset, hisz ön nagyon rosszul van.

A megváltó szó!

- Köszönöm - dadogta és nem volt ereje, hogy beforduljon az alacsony kapun.

A szép leányfő eltűnt a virágok közül és megjelent a kapu alatt. Bizalommal, biztatóan fogta meg a férfi kezét és vitte magával a szobába. Sötét volt ott és hűvös. És a falak tele arcképekkel, szerte-széjjel apró fauteuillők állottak, a sarokban egy parányi puha peluche-diván. Erre dült le dr. Demkó Tivadar és nézett, nézett merev, szomjas szemekkel. Oly hűvös, oly tiszta itt minden. És ez a leány olyan ártatlan, olyan szép és olyan jó. Rátette kis kezét az ő verejtékes homlokára és ő ettől az érintéstől üdvözült. Mintha lelke körül megolvadt volna az átkos varázs, mely eddig fogva tartotta. Hirtelen víziói támadtak. Maga előtt látta az ő ócska, régi lakását, a fekete divánt, az íróasztalt és a bagolyt. Itt be más minden! Bagoly helyett kanári madár és ez a kanári madár úgy illik ehhez az illatos, szép teremtéshez, mint ő hozzá illett a bagoly.

Mennyivel jobb itt! Az ő mostani életmódja kiesett emlékezetéből. Mintha csak álom lett volna, vagy az sem. A poros, dohos, reménytelen dolgozószobából vágyódott ide ebbe az illatos, tiszta, madárdalozó fészekbe. Oh, ha ő itt maradhatna!

És szeme könnyölgően tekintett a leányra: itt maradhatok? hadd maradhassak itt. Gyógyíts meg teljesen és azután boldogíts. Én is ember vagyok. Szeretnék boldog lenni. Irgalom, hadd lehessek boldog!

És ekkor az asztalon virágos üvegfedő alatt egy arczképet vett észre. Becsületes, szép férfi-arczot, nyílt tekintettel, energikus vonásokkal. Ezt az arczot ő ismerte. Valamikor ez a férfi barátja volt, akkor, amikor ő is dolgozott. De aztán elváltak útjaik, az ő vesztére. Tudja, hogy ez a férfi jegyben járt. Itt áll az arczképe, meglátszik rajta, hogy a szerelem őrzi. Vége, mindennek vége!

Azt mondta, hogy jobban van és megköszönte a leány jóságát. Az barátságosan nyújtotta neki kezét. Dr. Demkó Tivadar soká tartotta kezében, aztán sóhajtva távozott. Az ablak alatt még megállt és hallgatta a kanári madarat. Végre is megindult.

Vissza a bagolyhoz!

Üljünk ismét oda a szüette íróasztalhoz és emésztjük magunkat a lét problémáival. Dolgozunk, feledjük, száradjunk és öregedünk.

Midőn belépett az ő elegáns lakásába, nem ismert rá. Azt hitte, hogy eltévedt. A régi szegényes butorokat kereste és egy idegen, nem az ő mivoltának megfelelő lakást talált.

Hol a bagoly?

Odalépett a könyves szekrényhez és fölzárta. A kulcs nyikorogva fordult meg a berozsdásodott zárban és aztán komor sorrendben meredtek feléje a poros fóliások hátlapjai. A legfelsőbb polczon hanyatt feküdt a bagoly. Demkó Tivadar óvatosan nyult utána és kivette. Amint megérintette, szerte hulladoztak a tollai. Röppent a szürke por. Azok a sugaras tollak a madár szemei körül már egészen kihullottak, helylyel-közzel kimeredt a puszta kemény test, de az üvegszemek még most is rendületlen komolysággal bámultak reá, mintha gondolatokat üznének.

Dr. Demkó Tivadar mereven állt és tartotta kezében a rothadó madarat. Ahol érintette, ott hullajtotta pihéit. És ekkor tekintete ráesett a könyves szekrény üvegajtájára és látta benne magát. - Egy kiélt, sorvadó arczot, magas, ránczos homlokot és azon felül szürkülő, gyér hajzatot, mely közül itt is ott is kifehérlett a puszta koponyabőr. Demkó Tivadar bámult, bámult borzongva az üvegbe, mintha most látná magát először és kiejtette kezéből a madarat:

- Belém esett a moly...

Halvér.

Azt mondták szegény Kondri Istvánról, hogy vér helyett állott víz kering ereiben. Talán úgy is volt.

Zömök, erős gyerek volt. Koromfekete haja odatapadt erős homlokához, mely alól két elzsírosodott apró fekete szem kifejezéstelenül, álomszerűen tekintett a távolba. Az arcza sötétbarna, tömpe orra alatt sűrű, erős bajusza erélytelenül kunkorodott le. A termete is csupa erő és csupa álmatagság. Rövid, izmos lábain inkább czammogott, mint járt; karjai, melyekkel vasrudakat tördelhetett, gyámoltalanul, lustán lógtak alá.

De csak vérében volt a hiba. Az ő érzéstelen, lomha lelkületével a legcsökönyösebb akaraterő párosult. Nem látta senki, hogyan támadnak az ő elhatározásai, készen pattantak azok elő, és amit Kondri István meg akart cselekedni, azt meg is cselekedte, minden habozás nélkül, szinte plasztikusan.

A mikor Einjähriq Freiwilliger Stephan Kondri volt, az ő halvére miatt sokat szenvedett. A hadnagy urak megennék egymást unalmukban, ha nem akadna minden esztendőben egy-egy emberük, akin spleenes rosszkedvüket nyaraltathatnák. Természetes, hogy ez a nevetségesen komoly fekete gyerek mindjárt első nap a legjobb médiumnak kínálkozott. A leglázítóbb szekaturáknak volt kitéve egész esztendőn keresztül, de Kondri István távolba vesző tekintetéből nem látszott, hogy neki valami köze volna a dologhoz. Midőn azután novemberben először öltötte magára a hadnagy egyenruhát, felrándult Budapestre és sorra bemutatta magát tisztársainak, hajdani főlebbvalóinak.

- Tschau - üdvözölte őt az ő volt hadnagya.

- Tschau - mondotta ő, de nem fogadta el a feléje nyújtott kezét.

- Kamerad, - szólt azután - te önkéntesi esztendőm alatt a leggyalázatosabban bántál velem. Én ezért gazembernek tartalak mostan.

A Károly-kaszárnyában összecsapott vele komisz huszárkarddal és az első összecsapásnál széthasította a koponyáját.

Aztán hazaczammogott az ő somogyi udvarházába és a legszebb rendben tartotta a gazdaságot.

Az emberei rettenetesen féltek tőle. Mindent látott és semmiért sem pörölt. Egyszerűen odament a ludashoz és azt mondta neki:

- Barátom, maga el van bocsátva. Hordja el magát.

És ez ellen nem volt apelláta.

A kis város társas-életében pontosan részt vett. (Róla nem lehet mondani, hogy élénken.) Ott volt minden városi ülésen, rendszeren eljárt a kaszinóba, minden mulatságra megvásárolta a maga jegyét, el is ment, be is ült egy kuczkóba és onnan nézte a zajos sokadalmat. Ha tánczosra volt szükség, tánczolt, ha negyedekre volt szükség, tarokkozott. Ha a jókedv a kaszinó tetejéig ért, csapkodta ő is az üvegeket a falhoz, de mindig azzal a kifejezéstelen komolysággal az arczán. Dorbézolni mindenki látta, örülni senki.

Egyike volt a város leggazdagabb urainak, a háza pedig a legelegánsabb. Renaissance-frontja hivalkodva vált ki a kopott barna, roskadozó utczasorból és belül minden csupa szőnyeg, selyem volt. Egész villamos drótháló fonta keresztül-kasul a házat, a gázt ő vezettette be elsőnek a szobái világítására. Volt billard-szobája, vivó-terme, és hálószobája oly nőies

eleganciával volt berendezve, mintha asszonyé volna. Innen való az is, hogy az ő halvérőségét sokan gögből magyarázták, bár nem volt a városban úr, aki előtt nem ő emelt volna elsőnek kalapot s nem volt az a szegény ember, a ki üres kezekkel távozott volna tőle.

Volt valami sógorságbeli rokona a városban, aki nagy igyekezettel ápolta a rokoni jóérületet, mivel erősen rászorult a Kondri István zsirálására. Öcsémnek szólította, tisztos ősz szakála révén és sikerült neki idővel néhány rokonsági fokozatot kitörölve a históriából, nagybátyjává lenni. Kondri Istvánon nem látszott meg, hogy valamiképpen viszonzta volna a nagy szeretetet, de Kondri Istvánon egyáltalán nem látszott meg semmi. Történt azonban, hogy egy nagyobb összegről szóló váltóval a takarékpénztár ismét őhöz fordult kiegyenlítés végett. Ekkor Kondri István beváltotta a váltót, elment az ő szerető nagybátyjához és odaadta neki azzal a lakonikus kijelentéssel:

- Többet nem irok alá.

És ez ellen sem volt apelláta.

Azaz volt.

A nyáron hazakerültek a »cousine«-ok. Ketten voltak, mindössze egy esztendő különbség volt köztük, de szépség és vidámság tekintetében semmi. A cousineok első nap betoppantak a cousinhoz, felverték a csöndes, nagy házat az ő csicsérgésükkel, kacagásukkal, bejárták az összes szobákat, megtapogattak minden szőnyeget, függönyt és megnyomkodták az összes villamos gombokat, hogy csak úgy csöngött az egész ház és a cselédek mindenünnen eszeveszetten rohantak elő. A lányok erre majd hanyatt dőltek kacagásukban, Kondri István azonban megmaradt az ő komolysága mellett és száraz hangon küldte el ismét a népséget. De úgy látszik, tetszett neki a kicsinyek csíntalansága, mert bízta őket, hogy csak csöngessenek, amennyit akarnak.

Aztán még az nap elment az ő kedves nagybátyjához és bízta, hogy ha kell aláírás, csak forduljon hozzá.

Hát persze, hogy hozzá fordult!

Kondri István ezóta sűrűbben járt el a kaszinóba és ha nem volt is szükség negyedekre, beállt egy tarokkcompániába. Kártyázott sokat és ivott.

Látszott rajta, hogy szeretne kibujni az ő medvebőréből, olyan lenni, mint a többiek. Próbált nevetni is, de egy elkényszeredett, savanyú mosolygásnál nem vitte többre. Négy hét alatt átlátta, hogy nem megy semmire és ismét kiállt a compániából.

A cousineok nem mentek többé vissza Pestre, eladó lányok voltak. És az ő jókedvükkel és szépségükkel csakhamar föléje kerekedtek a többi lányoknak, ők kapták a legtöbb éjjeli zenét és nekik voltak a legjobb tánczosaik. Kondri István mindig velük volt, czipelte a belépőiket, hozott limonádét és tánczolt velük, ha éppen kedvük volt vele tánczolni. A lányok pedig megszokták már ezt a mindenre használható cousint, talán nem is láttak benne embert, hanem egy igen elmés szerkezetet, melynek csak szólni kell, hogy minden meglegyen.

Így ment ez két esztendeig. Akkor Juliska, az idősebb cousine férjhez ment a járási orvoshoz.

Két héttel az esküvő után Kondri István elment az ő szeretett nagybátyjához, beült egy nagy fekete karosszékre és hallgatott. A kedves nagybácsi iparkodott mindenféleképpen kedveskedni, de Kondri István öcscséből egy hangot sem csalhatott ki mindaddig, míg Erzsike cousine-ja be nem toppant hozzájuk, kezében egy óriási orgona-koszorúval, melyet rögtön Kondri István tömzsi fejére tett.

- Szervusz, Pista, neked hoztam.

- Köszönöm, - mondotta - most állj meg egy komoly szóra.

Ezzel megfogta a leány két kezét, az ő fekete komoly szemeivel belemélyedt a leány tágra nyílt csodálkozó két szemébe és a legegyszerűbb hangon a világon azt mondta:

- Juliska férjhez ment már, most rajtad a sor. Akarsz-e feleségem lenni?

A leány hátrafelé dült, hogy megfeszültek a karjai, de Kondri István nem eresztette el a kezét. Aztán nevetésre fintorodott az arcza, de midőn belenézett a komoly arcú ember szelid bikaszemeibe, melyek úgy néztek, mint mindig, komolyan, kifejezéstelenül, de valami sajátzerű áthatósággal, akkor elpirult, lesütötte a szemeit, majd az édes atyjára nézett... Az meglepetésében szintén nem tudott mihez fogni és zavarában köhécselt.

- Nos?

És tekintete kényszerítette a leányt, hogy szemébe nézzen.

Hipnotizálva volt. Valami szivreható melegség áradt ki abból a két fekete férfiszemből és komolyságában, szükséztudásában, izmos testének önfelelt lomhaságában s abban a nyugalomban, melylyel feleletet várt, volt valami parancsoló, aminek nem lehetett ellentállani. Még utolsó vergődésként hebegte:

- De hát a papa...

Oh a papának nem volt semmi kifogása, sőt nagyon örül neki, hogy a két gyerek összekerül.

- Akkor hát... szívesen.

- Köszönöm, Erzsike, - szólt rezgő mély baritonján - nem fogod megbánni soha.

És megszorította jegyese kezét oly melegen, hogy az felsikoltott.

- Bántottalak? - kérdezte alázatosan.

- Fáj - válaszolt halkán a leány s babonás félelemmel nézett Kondrira.

A városban az eljegyzés híre nagy szenzációt idézett elő. Mindenki azt hitte, hogy ez a halvérű Kondri sohasem fog házasodni és széltiben megindult a suttogás, hogy az ostoba legényt befönték a vagyona miatt. Ennek a suttogásnak azonban hamar vége szakadt, mert Kondri István olyat csapott öklével az egyik suttogó arczába, hogy betört az orra csontja. Erre aztán csak gratuláltak, de nem szóltak semmit.

Erzsike, mint afféle jókedvű teremtés, hamar beletalálta magát a váratlan új helyzetbe. Dalolva és kacagva járta be István szobáit és fenekestül felforgatott mindent. Csak a fogadószobán nem változtatott semmit, ez a nagy terem, melyben úgy látszott, mintha egy pár a falhoz támasztott széken kívül nem volna semmi, féltő tisztelettel töltötte el. Úgy érezte, hogy ez a szoba szakasztott olyan, mint az ő vőlegénye, ez így marad, legfőleg egy tükröt tesz a falra, hogy láthassa magát benne.

Kondri István pedig szerelmében olyan volt, mint egy ragaszkodó kutya. Levett kalappal lépett csak menyasszonya elé, s ha az kezét nyújtotta feléje, gyöngéden, a két ujjával fogta csak meg és óvatosan emelte ajkaihoz. Jegyességük három hónapja alatt sohasem csókolta meg, még a homlokát sem. De elhalmozta ezer gyöngédséggel és kívánságait a szeméből olvasta ki.

Erzsike gyakran incselkedett vele.

- Bolondos medvém, hát mindig ilyen leszel? Senkisem nézné ki belőled, hogy vőlegény vagy.

- Úgy? - tünődött Kondri. - Aztán ez neked kellemetlen?

- Dehogy, dehogy, medvéim. Maradj csak, a milyen vagy. Hanem a mancsoddal megsímogathatnád néha a menyasszonyodat.

A szőlőindás verandán ültek egyszer, két héttel az esküvő előtt.

Az asztalon a vacsora maradványai és két kerti lámpa. Az illatos nyári este, a csillagos ég, és hogy úgy egymagukban voltak, valami ábrándos komolysággal töltötte el őket. Kondri István a kezében tartotta menyasszonya kezét és nézte, nézte a szép, piros arcot és a hosszú szempillákat, melyek félig eltakarták a kék szemeket. A leány a távolba nézett, nem látva, nem gondolva semmit, de lelkét valami sajátságos fájdalom járta át, nem tudta miért, de úgy érezte, hogy jó volna felolvadni most a nyári levegőben, mint az illat s nem tudni semmit arról, ami reá vár. Aztán egy meleg szorítást érzett a kezén s lelkében remegve, égetően hallotta a nevét csengeni, azon a kifejezéstelen mély férfias hangon, melyen vőlegénye beszélni szokott:

- Erzsike, Erzsikém!

És aztán lefejtettek kezéről a csontos ujjak, odatapadtak az ő szőke hajához és perzselő lehellet égette az arcát, amint az a szűkszavú száj az ő ajkaihoz közeledett és aztán felsikoltott, reszketve, rémülten, midőn az a férfiszáj oda szorult az övéhez.

- Jaj!

Kondri István elbocsátotta.

- Bántottalak?

- Fáj - suttogta a leány és aztán kezdett keservesen sírni.

És a halvérű emberen hervasztó hevület futott át, a lomha termet megremegett és a vízben úszó szemekből mintha szikra pattant volna ki. Térdre roskadt és karjaival átfonta a leány derekát s leszorította fejét az ő égő arcához.

- Erzsike! drágám! mindenem!...

- Bocsáss, bocsáss, az istenért, könyörülj!

Kondri Istvánból egy pillanat alatt ismét halvérű ember lett. Fölkelt és alázatosan, szinte félénken kérdezte:

- Fáj?

- Nem tudom, - suttogta a leány - de én félek tőled... Te olyan... különös vagy.

- Vagy úgy!

És az ő becsületes szemében annyi szomorúság volt, amint lehorgasztott fővel, kalapját az ujjai közt forgatván, mondta:

- Bocsáss meg Erzsike... azt hittem, hogy szeretsz.

Ezzel távozott.

Már másnap mindenki arról beszélt, hogy Erzsike mégsem akar Kondri Istvánhoz menni és hogy visszaküldötte neki a jegygyűrűt. Nagyon helyeselték, hogy a leány az utolsó pillanatban észre tért, mert bizony ezért a vagyonért kár lett volna magát örökre szerencsétlenné tenni.

Kondri István pedig elment a közjegyzőhöz egy részletes leltárral és tollba diktálta neki a végrendeletét. Mindenét Erzsike hűgára hagyta kárpótlásul azért a nagy bánalomért, melylyel akaratának ellenére illette.

Aztán hazament és föbe lőtte magát.

Mert ez a halvérű ember mindent rögtön szokott megtenni.

Az első boa.

Nem találta meg senki az első boát? - Szép, bolyhos fekete boa volt, puhán, melengetően simult egy gyermekesen sovány nyak köré, és amint a fázós kis leány jókedvűen rakosgatta a lábait, vidáman tánczoltak lelógó végei. Olyan szép, olyan kedves volt és aki viselte, az én kedves, szerelmes kis gyermekem volt.

Aki megtalálta, adja vissza nekem. Ha férfi, adok neki egy meleg téli kabátot érte, vagy ha úri ember, akkor adok neki tíz forintot kölcsön. Ha nő, verset írok az emlékkönyvébe, vagy ha nincs emlékkönyve, akkor megsúgom neki, ki a legszebb nő a földön. De ha nem adja vissza, akkor őrizze gonddal s szeretettel, óvja a molytól és óvja tolvajkezeketől, s ha felölti, vegye föl előbb legszebb ruháját. Mert ez a boa nem közönséges boa, hanem az első, melyet az idén viseltek, és az első, melyet az én kedves, szerelmes kis galambom kapott.

Tőlem kapta. Együtt mentünk az utolsó enyhe őszi estén az Andrássy-uton és fölnéztünk a csillagokra. Bolondos, szerelmes fővel kérdeztem tőle, hogy melyik csillagot hozzam le az ő számára és ő ábrándosan nézte a divatkereskedés kirakatában a Heliosz-lámpákat és szerelmesen suttopta:

- Vegyél nekem egy boát, úgy szeretnék egy fekete boát!

Oh földönjáró, babáról, boáról álmodó gyermeklélek, maradj te csak mindig a földön! Fordítsd szememet a gázlángok felé, ha a csillagok közt akarnak kalandozni. Legyen a földön biztos, szilárd menedékem, ha magas szárnyalás közben lezuhanok a felhőkből. Igen, egy boa, egy fekete boa, meglesz. Vedd föl, gyönyörködj puhaságában, melegségében és fond soványka, lányos karjaidat a nyakam köré, mert én is szeretem a boát, a meleg, puha boát, de fehér legyen, de rózsás legyen és kék ereiben melegen, szerelmesen keringjen a vér.

Milyen lázas kézzel, mily nyugtalansággal, mily éber vigyázattal válogatta ki azt a boát! Engem egy pillanat alatt választott ki a sok közül, de a boát kínos figyelemmel válogatta meg. Végre is döntött. A kezében tartotta és véges-végig nézte. Véges-végig simogatta, aztán odaállt a tükör elé és a nyaka köré csavarta. Kipirult a boldogságtól. Üdvözülten nézte magát a tükörben, aztán kaczagva összecsapta kicsi kezeit és szerelmesen nézett rám:

- Köszönöm, te édes.

És most vigyük sétálni. Hadd lássa mindenki a mi boánkat. Ilyet még senkisémet látott. Milyen szép! Milyen elegáns! És úgy illenek egymáshoz, mintha isten is egymás számára teremtette volna. Büszke vagyok mind a kettőre. A boa az övé, ő az enyém, tehát mind a kettő az enyém.

Az Andrássy-uton sok ember jár. Mindenkinek a szeme megakad rajtunk. Hogyne, hiszen a boa oly csodálatosan szép, aztán az egyetlen az egész Andrássy-uton. Nini, boa! gondolja magában sok asszony, leány. Tehát már viselik? - Holnap én is fölveszem az enyémet. - Divatot csinálunk, angyalom, mint a cumberlandi hercegnő és a bécsi szabó-kongresszus.

Vajjon minek néznek bennünket az emberek, ahogy így egymás mellett lépdegélünk? Testvéreknek, cousinoknak? - Mondok egyet, kis galambom, kettő lesz belőle. Nyújtsd a karodat, belé kapaszkodom. Azzal a hanyag bizalmassággal, mely azt jelenti, hogy te már jobban szeretsz engem, mint én téged. Akkor majd férjnek és feleségnek néznek bennünket és azt fogják gondolni: ni, a baba! Milyen fiatal és máris ő vezeti karján a férjét!

Ha ismerőssel találkozunk? Hát az se baj. Úgy is előbb-utóbb az lesz a vége, hogy megtudják az ismerősök. Sőt lehetetlen, hogy ne tudják már. Ha találkozunk, mindenki másfelé néz, ha együtt vagyunk társaságban, mindig egymás mellé ültetnek bennünket. Nálam tudakozódnak

a te hogyléted felől, tőled kérdik, hogy megszűnt-e már a náthám. Hát mi baj, ha meglátják: egy csepp sem fognak csodálkozni.

Hogy igazán szeretlek-e? A leghamisabb esküvel, de tiszta, őszinte szívből biztosítlak, hogy te vagy az első és az utolsó, akit szeretek. Benned élek, nélküled nem érek semmit. Nem tudom elképzelni az életet te nélküled, és úgy-e, te sem hagysz el engem soha? Örökké, örökké egymásé leszünk, legalább ma még s remélhetőleg hosszú időig. Hogy a jövőben hogy lesz? Honnan tudjuk azt mi? Az ember nem felelhet magáról, sem te, sem én. Lehet, hogy holnap már nem tetszik neked ez a gyönyörű boa s lehet, hogy holnapután szégyelni fogod magad, hogy egy ilyen csunya gyerekbe hogy lehettél te szerelmes. Ha úgy lesz, ne félj semmit, mondd meg nyíltan, nem haragszom érte. Hiszen magam sem értem, hogy mi az, amit bennem szeretsz. Nincs én bennem semmi sem, ami szeretetreméltó. Unalmas vagyok, mint az őszi eső és érzéketlen, mint a rossz termométer. Ha kiábrándultál, isten veled. De második szerelmed megválogatásánál légy legalább oly óvatos, mint a boavásárláskor.

Ni, hogy megfeledkeztünk az emberekről! Itt az Andrassy-út végén, a lombtalan satnya gesztenyesorban mi ketten járunk egyedül, de már ott fenn az octogonon sem vettük észre az embereket. Megvakultunk, csak egymást látjuk, ketten vagyunk csak a világon. Fond karjaidat a nyakamba, azután csókolj meg. Nem tudsz még csókolni? Szégyenlős szemérmesség tart vissza, midőn az ajkad ajkam felé közeledik, aztán hirtelen félre fordítod arcod és váltamra hajtod. Legyen áldva a tudatlanságod. Meg foglak tanítani csókolni, de ne tanuld meg. Oly gyönyörűség, hogy nem tudsz csókolni. Egy darab fehér ártatlanságot tartok a karjaimban, mocsoktalanul, tisztán csüng rajtam s megtisztít engem is. Tüzes, bűnös csókjaim ráhullanak ajkadra, szemedre s érzem, mint tüzesedik föl az orcád, kicsattan rajtok a láz... és én imádlak, szeretlek százszorosán, hogy olyan rossz tanítvány vagy, aki mámorban, lázban sem tudod megcsókolni azt, kinek csókja neked édes.

*

Istenemre, igazad van, erre jó lett volna gondolni. Mit mondjunk a mamának, hogy honnan kaptad est idején a boát? Az ilyenek nem hullanak az égből és az ilyeneket nem ajándékozzák az utcán. Az igazat meg nem szabad megtudnia. Már most mi lesz a boával?

Lássuk csak, édes gyermekem, talán jut eszünkbe valami okos hazugság. Szegény mama? Ne sajnáld a szegény mamát, jobban esik neki, ha csaljuk, mintha megmondanánk neki az igazat. Aztán hazudni bűn ugyan, de a mamának hazudni kötelesség. Mit ért a mama a szerelemhez? Ő csak ahhoz ért, hogy mi illik, mi nem. A szerelem pedig nagy illetlenség, melyért nagyon kikapnánk mind a ketten.

Hát hazudjunk. Mit is mondtál neki: hová mégy? Mariskához? Van Mariskának boája? Igen? - Hát tudod, majd azt mondd neki, hogy mivel hüvös volt, hát Mariska ide kölcsönözte a boáját. Aztán majd elfelejted visszaadni. Az igaz, hogy valamikor mégis csak vissza kellene adni, de arra ne gondoljunk most. Majd addig eszünkbe jut valami más hazugság.

Édes angyalom, mi mind a ketten igen rosszak vagyunk. De hát a szerelem az oka. A szerelem mindennek az oka és a szerelem azért mégis csak szent. Olyan, mint a hattyú tolla, békanyálás, piszkos vizekben úszva is tiszta fehér marad, nem tapad hozzá semmi szeny. És isten megbocsát minden bünt, melyet szerelemből követünk el, csak azt nem, hogy hazudjunk szerelmet, amikor már megszűnt. Igérd meg, angyalom, én is megigérem, hogy egymásnak sohasem fogunk hazudni. Megigéred?

És most menjünk haza. Elkísérlek a kapuig, a kapualjában még egyszer megölellek és aztán elkísérlek a lépcsőházig, a hol hamarjában fátyolodon keresztül utoljára megcsókollak. Aztán hosszan nézünk egymás szemébe: jó éjszakát, szép álmokat, gondolj reám. És nem tudunk

elszakadni egymástól és hosszan fogva tartom a kezedet, meleg, szerelmes szorítással. Milyen szép vagy! Milyen tiszta vagy! Jó éjszakát. Az első emeletig még fölkiérlek.

Istenem, hová lett a boa? - Nincs, elveszett. Észre se vettük. Leoldódott a nyakadról és lehullt. Nem szoktad meg, hát észre se vetted, hogy hiányzik. Istenem, be kár érte! És könnyek gyűlnek a szegény szép leány szemébe és apró szivecskéje megtelik keserű bánattal. Elveszett a boa, az első boa, melyet életében kapott és elveszítette ugyanazon este, amelyen kapta.

Már most nem kell hazudni a mamának. Jobb is, hogy elveszett, még árulónk lehetett volna. Ezzel akarom vigasztalni, de ő szomoruan szorítja meg a kezemet és vissza sem nézve, fordul be a folyosón. A boa miatt való nagy szomorúság megkönnyítette neki a válást.

És én lassan, elgondolkodva megyek le a lépcsőn. Az a boa szomorú sejtéssel tölt el. Nem látom tisztán, de az én szerelmem sorsa hasonlatos lesz ennek a boának a sorsához. Észrevétlenül, sejtetlenül leoldódik majd a lelkéről és lehull az út porába... Ki fogja megtalálni? És ha észreveszi, hogy volt-nincs, vajjon könnyek borítják-e el a szemeit, mint mostan, vajjon fog-e úgy siratni, a hogy a boáját siratja majd egész éjszaka?

Jobb lesz, édes lányom, ha így lesz, legalább nem kell többet hazudni a mamának!

De ezt a boát szeretném megtalálni. Én hiába keresném. Valaki okvetetlenül megtalálta. Ugyan, adja vissza nékem! Babonás vagyok és valami nagy szerencsétlenség közeledését jósolom ebből az elveszett boából. Babonás vagyok. Talán, ha visszkapom, tudnék abban is hinni, hogy ha elveszítem a szerelemben való hitemet, vissza tudom majd azt nyerni is.

Becsületes megtaláló, adja vissza a fekete boánkat. Megadom érte az árát, úgy ahogy vettem. A méterje tiz forint volt.

Férfi a háznál.

Tizenhárom esztendő korában a fiú eltűnt hazulról s vagy egy esztendő múltán jött tőle levél valahonnan Tonkingból, melyben azt írja, hogy nincs szebb élet a matrózéletnél.

Aztán múlt sok esztendő és az ő kis hugaiból nagy leányok lettek, a kik már saját erejükből tudták előteremteni szüleik számára a temetési költségeket.

Hárman voltak. A középső valamiképpen férjhez ment vidékre, maradtak ketten.

Az ember nemcsak szokásból veszi le a kalapját, ha az ő egyszerű, tiszta lakásukba lép. Van valami tiszteletet, szinte áhitatot keltő abban a levegőben, melybe férfi lélegzete sohasem vegyül. A sötétes ablakokon keresztül bevilágító napot fehér imitált csipkefüggönyök szűrik tisztára, a két egymás mellé szoruló kicsi ágyat barna, horgolt takaró borítja, hogy valamilyen képpen föl ne tűnjenek. A divánt, a székeket, az asztalt, a szekrények tetejét mind befonta az a szorgalmas két leánykéz barna gyapjúhorgolásba, csak a lámpa ernyője köré foly az égő piros papirosköpönyeg, hogyha beáll az este, piros fényben úszszék a magányos leányok fészke.

Az egyik ablak mélyedésében varrógép, a másikban varróasztal, rajta himzóróma, czérna, tű, mindenféle varrószerszám. Az asztalon piros- és aranykötésű könyvek, csupa szép költemények gyűjteménye, egynéhány regény és egy imádságos könyv.

Olyan könnyű az ilyen nagy városban magára maradni. Olyan könnyű két szegény leánynak nem tudni meg, milyen a férfi.

A piros világítású estéken megalkotják maguknak a férfi képét. Nem a szerelmes férfiét, a ki csókolja szemeiket, hanem aki verseket ír, majd aki zajongó oceánon küzd az elemekkel. Ebben a tiszta leányos lakásban megtisztul még a férfi is.

Jönnek a levelek messze idegenből, mindig máshonnan a kicsi elzárt lakásba. Az ő bátyjuk úgy szereti őket. Leírja az ő viszontagságos életét, férfiasan lelkesedve érte, mesélve az idegen világok csodáiról, színességéről, vadságáról. És ahogy olvassák ezeket a leveleket, egy barna izmos férfialak válik ki a szoba sötét háttéréből, olyan erős, olyan szép, hogy a két leány szive ujjong örömeiben: »ő az, ő az, ez az erős szép ember a mi bátyánk«.

Aztán jött egy levél, oly szomorú volt s úgy megörültek neki.

»Nem birom tovább, belefáradtam. Nyugalomra vágyom. Itt hagyom a tengert és hazatérek hozzátok. Erős ember vagyok, sokat tanultam, majd csak megélünk valahogy.«

És a tiszta lakásban megindult a tisztogatás. A szeretet mindig talál tisztogatnivalót. Aztán sok olyan dolgot is kell behozni, a mi szükséges, ha férfi van a háznál. A hamutartóról sem feledkeztek meg. Hiszen ő majd szivarozni fog. Vagy pipázni is? - Egy gyönyörű szép tajték-pipára is telik. Aztán egy pár papucsra és sok mindenféle.

S egy téli este kimentek érte a vasutra.

Egy kicsit remegtek: vajjon meg fogják-e ismerni?

Az utasok hosszú, fekete özönéből azonban legott kivált az ő bátyjuk az ő nyitott matróz-bluzjával, meztelen barna mellével. Ráborultak arra a meztelen mellre és aztán mindegyikük fogta egy-egy podgyásdarabját, úgy vitték utána, mint az uruk után. Istenem, hisz a pusztá jelenléte is mekkora boldogság! Édes lesz érte dolgozni, fűrésztik tejbe-vajba. Hiszen egész Pest városában nincs egyetlen férfi, a ki kemény este meztelen mellel tudna járni.

Odahaza beültették a legpuhább székbe. Föltálaták neki a főztjüket: pompásan izlett neki. De valami mégis csak hiányzik neki. Ki is mondta:

- Gyerekek, hát ti nem isztok bort?

Hoztak neki bort is. És vacsora után teát főztek és a teához hozattak neki rumot is. S a teába is töltött rumot, de meg tea nélkül is itta. Aztán rágyújtott a szép tajtékpipára és a tiszta lányias levegő tele lett köhöggető pipafüsttel. És kiverte a pipáját az ujdonatúj hamutartóba és újra töltött. Bor, pálinka, pipafüst... a piros lámpafény alig tudott megküzdeni a nehéz szürkeséggel, mely a levegőt telítette.

Férfi van a háznál. Milyen boldogság!

Minden este éjfélig virrasztottak, hogyha megszólal kint a csöngettyű, rögtön kinyithassák az ajtót. Ilyenkor a szeretett bátya betámolygott hozzájuk s ledőlt, mint egy zsák liszt. A két testvér pedig szeretettel ápolta, mintha beteg volna.

Néha délben, midőn pihent testtel, megcsömörlött lélekkel fölkel, eszébe jutott, hogy örökkön-örökké ez mégse járja.

- Gyerekek, ideje volna már, hogy valamihez fogjak. Erős vagyok, tudok én dolgozni.

- Csak olyant ne vállalj, hogy el kell miatta menni innen.

És ment munka után.

Bajos azt találni, ha az ember keresi is, még bajosabb, ha az ember válogatja.

Pedig az én emberem roppantul válogató volt. Nem mintha nem akart volna dolgozni; de a szárazföldi nyugodalmas munka nem volt kedvére való. A tengert megunta, de a szárazföldet még nem szokta meg.

- Ne törd magadat utána,- biztatták hugai - várjál, míg megszokod.

S ő várt. Matróz módjára a szárazföldi tartózkodást mulatságra használta. A két leány boldogan virrasztott, míg hazajött s idejüket munkával üzték el.

A fiú mind későbbben jött haza. Néha reggelre sem, néha csak másnap reggel. S ha haza jött, szomorú volt, szótalan. A testvérjei vigasztalták.

- Ne emészd magad, hiszen megélünk így is.

S a fiú megcsókolta őket és ez oly boldoggá tette.

Aztán egyszer se másnap, se harmadnap, se negyednap. Kínos nyugtalanság az első napokban, aggodalom, félelem az első hétben, aztán fejjetlen kétségbeesés:

- Istenem, istenem, mi lelte őt, hova lett?

Majd a szomorú bizonyosság:

- Elhagyott, megszökött!

S a magános fészekben megint nincs férfi. Úgy vannak berendezve, mintha férfi volna a házban. A hamutartó tele hamuval, bűzös pipaüledékkal, mellette a pipa, az ágy alatt a nagy papucs. A levegőre mintha ráragadt volna elmoshatatlanul a dohányfüst szaga, a bor szaga, a pálinka szaga, az egyik sarokban a nagy láda a fiú holmijaival, a falakon tengeri képek, a szekrényen egy miniatűr hajóroncs. És ebben a férfilevegőben a szegény leányok szomorúan morzsolják le napjaikat és várnak, várnak: hátha visszajön...

És nagysokára csakugyan jött egy levél, messziről, nagyon messziről, soha nem látott postabélyeggel, melyben az van írva, hogy nincs szebb élet a matróz-életnél.

A patkány.

Kedves, jó barátom! Eljegyzésed hire kellemesen lepett meg engem, úgy beragyogta a mi szegény házunkat, mint szomorú téli napot a ragyogó napsugár. Őszintén, szívből örülök neki, hogy a nagy hajótörésből, melynek valamennyien áldozatai vagyunk, legalább te menekültél meg sértetlenül és boldogan.

Olyan kíváncsi vagyok a menyasszonyodra! Nem küldenéd meg nekem arczképét? - Mondd neki, hogy valaki, aki igen jól ismer téged, gratulál neki a szerencséjéhez. S tudasd velem a címét is, hogy közvetlenül is megirhassam neki. Hiszem, hogy szívesen hall szépet és jót arról a férfiúról, akit ő is egész egy életre szépnek és jónak talált.

Azt úgy-e tudod már, hogy amióta nem láttuk egymást, meghalt szegény apa. Kétségbeesésben halt meg. Az ujságokban az a hír járta, hogy megmérgezte magát, de ez nem igaz. Szegény jó apa ezt nem tette volna meg soha, ezekben a súlyos napokban nem hagyott volna el bennünket az utolsó pillanatig. Ott találtuk őt halva az íróasztala mellett, karosszékében összeroskadva, előtte a könyvei, számokkal teleirt papirlapokkal. Azokból a könyvekből látta át akkor éjszaka a kikerülhetetlen csődöt s ezeken a papirosokon számította ki magának a halált. Szívszélhűdés érte.

Most látom csak: milyen jól tetted, hogy már félévvel előbb kiléptél az üzletből. Mamától tudom, hogy te voltál apának a jobb keze és azt is mondta, hogy ha te el nem hagyod, nem jutottunk volna ennyire. Istenem, én szegény tudatlan leány vagyok, nem értek az ilyen dolgokhoz, csak azt látom, hogy milyen mérhetetlen szerencsétlenségtől óvott meg téged a sors, midőn elfogadtad azt a bécsi igazgatói állást. Tekintélyes, jómódú ember vagy, nemsokára boldog férj leszel, míg így áldozata lettél volna apa szerencsétlen spekulációinak, nem volna semmi és talán még vád alá is helyeztek volna, mint a hogy apáról is mondják, hogy nem került volna el a börtönt, ha életben marad.

Köszönöm jóságos leveledet. Jól esik tudnom, hogy még gondolsz reám. És gondolsz reám mostan, amikor szerelmed boldogságában meglephetné az egész világról.

Amióta szegények vagyunk, nem láttam ismerőseink közül senkit. Itt minálunk a szűk kis lakásban minden oly szomorú. El tudsz-e engem képzelni egy kétszobás józsefvárosi lakásban? Oh, de a szegénység egy csöppet sem bánt, nem is hinnéd, milyen hamar szoktam meg. De fáj, hogy mama nagyon szenved alatta. Semmiképpen sem tudja felejteni a multakat. Szenvedése igazságtalanná teszi és sokszor keserűen fakad ki egyik-másik jóbarátunk ellen, akire azt mondja, hogy ő az oka romlásunknak. Minek tagadjam? Sokszor téged is vádol s legfőbb megrontónkat benned látja, de hát csak felindulásában teszi és ha én azután szép szavakkal megmagyarázom neki a dolgot, akkor lecsitul és azt mondja: jó, jó, nem szólok és nem hiszek semmit. - Úgy-e, nem haragszol azért reá?

Különben is sok bajom van vele. Zongora-leczkéket adok és fordítok franczia és angol regényeket, ő azonban nem akarja túrni, hogy dolgozzam. Azt mondja, hogy ez nem méltó hozzám, hogy nem azért adott úri nevelést, hogy most szatócsok leányait zongorázni tanítsam. Azt mondja, hogy nincs egy csöpp önérzetem, mert ha volna, akkor inkább éhezném, sem hogy megalázkodjam a világ előtt. Édes istenem, de azért hűségesen bemondja nekem reggelinkint, hogy milyen szárnyast, milyen bort szeretne ebédre.

Olyan bajos megszabadulni a hajdani gazdagságtól. Milyen boldogok a szegények, a kik bölcsőjüktől fogva azok! Szegény zongoratanítónő létemre kénytelen vagyok Párisban készült toillettekben járni, mert megmaradt az egész garderobe-om s a jövedelemből nem futja egyszerű ruhára. És az emberek azt hiszik, hogy hivalkodom, hogy puczczos vagyok. Mit csinál-

jak? Eladjam őket? Azok a drága toilettek csak akkor drágák, ha az ember megrendeli őket, de semmi értékük sincs, ha el akarja adni. Megmaradok tehát annak, aminek a szomszédok neveznek: Koldusprincessznek.

Nagyon, de nagyon bánt, hogy öcsém tőled pénzt kért. Úgy fájt ez nekem, s szinte nehezteltem reád, hogy ezt megirtad. Bocsásd meg meggondolatlan öcsémnek ezt a tettét. Hiszen ő jó fiú, de nem úgy lett nevelve, hogy tudjon dolgozni. Úgy kértem, hogy senkihez se forduljon pénzért, csak hozzám. A mi viszonyainkhoz mérten hallatlanul sokat költ. Kérlek, nagyon kérlek, tudasd velem: mennyit adtál neki? Nem tudom elviselni a gondolatot, hogy ő neked tartozik, még kevésbé, hogy ajándékoztál neki. Nem - parazitáid nem akarunk lenni, az istenért, csak ezt ne gondold rólunk!

Csodálatos dolog - a te leveled olvasásakor emlékeztem vissza először a mi gazdagságunk idejére. Tudod-e, hogy mikor ültem utólszor kocsin, a mi kocsinkon? Szegény apa temetésén. Oly szomorú voltam! A rákövetkező napon mindenünkből kiforgattak. És gondoltam akkor reád. Istenem, mindig csak rád gondoltam. És úgy fájt, hogy megtiltották még a neved említését is. Hiszen oly rettenetesen csúf dolgok azok, amiket rád fogtak, hogy nem lehetnek igazak! És elgondoltam, ha te itt volnál és velem együtt gyászolnál, akkor nem volnék olyan szomorú. Istenem, azelőtt is sokat gondoltam reád. Az első hónapban alig tudtam ebédelni, mert hiányzott a virágbokréta, melyet minden nap küldeni szoktál. Apa is hozott nekem virágot, szépet, sokat, de az ő bokrétája még csak jobban emlékeztetett reá, hogy a tied nincs meg és nem is lesz meg. Aztán, hogy elszegényedtünk, nem éreztem hiányát sem a vadnak, sem a drága boroknak, de a bokrétát az ebédnél csak nehezen nélkülözöm most is.

Viszesz-e a menyasszonyodnak is virágokat? - Természetes. Talán ugyanolyanokat, mint nekem? És szereti úgy, mint én szerettem? Szeretném őt látni. Küldd el, kérlek szépen, az arczképét. Olyan kíváncsi vagyok reá. Úgy fájt, ha szegény apa kifakadt ellened és patkánynak nevezett. Hiszen kinek volt még akkor sejtelve a következőkről, mikor te megváltál tőle? S lám, most magad is irod, hogy ha tudtad volna az ügyek állását, eltörted volna apa szeszélyeit és nem tüztél volna vele össze. Én is mindig ezt mondtam mamának.

Mama azt mondja, hogy jó parthiet csinálsz. Istenem, milyen csunya szó az ilyen fontos és szent lépésre, amilyen a házasság!

Nem tudom megérteni, hogy az emberek miért olyan bizalmatlanok. Hát te valóban gondolod, hogy menyasszonyod szülei nálunk tudakozódni fognak felőled? Hát nem elég nekik, ha szemedbe néznek, ha szavadat hallják, hogy tudják, milyen derék, milyen jószivű, milyen becsületes férfi vagy? És te szükségesnek tartod, hogy bennünket a félreértések feledésére kérj? Ez nem szép tőled! Oh, nem volt közöttünk félreértés! Egy perczig sem kételkedtünk benned, legalább én nem kételkedtem benned.

Istenem, hiszen olyan jó voltál hozzám! Úgy ragaszkodtál hozzám, annyi figyelemmel, annyi jóssággal viselkedtél irányomban - oh én ezt nem tudom elfelejteni! Különösen most nem, az én szomorú, szürke életemben. Hálával gondolok sokszor azokra a szép, sugaras napokra, melyeket együtt töltöttünk, a kaczagó nyári reggelekre, mikor te tanítottál lovagolni és troubadourromnak mondtad magadat. Akkor nyílt az én együgyű leányszivem is viruló, virágos, boldogító érzelmeknek, melyek álmaimat is bearanyozták. Köszönöm, nagyon köszönöm neked az elmúlt szép napokat, a virágokat, miket nekem hoztál, az édes jó szavakat, melyekkel lelkemet tápláltad és azt a mostani, kissé fájó, de szomorú, egyhangú életemben megnyugtató tudatot is, hogy nekem is voltak illúzióim.

Még egyszer fogadd szívből fakadó jó kívánságaimat. Fogadd köszönetemet, hogy te tetted meg az első lépést régi barátságunk megújítására. Nagyon boldogított, éppen most. Mert tegnap nagyon keserű, csunya gondolataim támadtak. Fáradtnak, halálig fáradtnak éreztem

magamat és ekkor egy egyfogatú bérkocsi koczogott el mellettem, egy sovány almásszürke ló volt elébe fogva. Istenem, megismertem benne Dongót, az én kedves, kezes paripámat, akit cukorral ettettem, aki szeretettel vitt a hátán, míg te gondos szemekkel vigyáztál reám. Ekkor nagyon fájt nekem, hogy minden így történt és könnyes szemekkel néztem a szegény Dongó után. Szegény Dongó, hogy rosszra fordult mindkettőnk sorsa! Te durva bérkocsis kezébe kerültél, s mi mindnyájan - be hasonló sorsra jutottunk!

Áldom a jóságos istent, hogy te legalább boldogságban töltöd majd életedet.

Jani és Juczi.

Jani és Juczi együtt játszottak az udvaron.

A lipótvárosi sötétes piszkos utcában áll a mogorva, barna háromemeletes ház, melynek erkélyéről messzire fehérlett a Jani édes mamájának elegáns házi pongyolája, míg lent a kapu aljában a Juczi anyja ült az ő gyümölcsös kosarai mögött. A Juczi anyja azt mondta a Jani édes mamájának: »Kezét csokolom, nagysága« A Jani édes mamája pedig azt mondta: »Jó napot, Firczákne!« És barátságosan biczzentett a fejével.

Jani mély tisztelettel nézett a Juczi anyjára, aki viszont mód nélkül megtisztelve érezte magát, hogy a háziúr kis fia kenyeres pajtása az ő kicsi szegény leányának. Korán vénült arcza nem a gyümölcsöt vigyázta, hanem a gyermekeket, azzal a gondolatlan merev nézéssel, mely mellett a fogalmak szeszélyes álomszerűségben egymásba kapaszkodnak és viszik, viszik az embert a végtelenségbe. A gyerekek pedig hajtogatták a Jani szép nagy fakarikáját, vagy bujósdit játszottak az udvarbeli szállító-iroda ormóttan ládái és kávé bálái között.

De Jani tisztelettel viseltetett Juczika iránt is. Mert Jani roppant csöndes, szelídlelkű fiú volt, míg Juczi szinte rakonczátlan. Kiabálva beszélt, sokat kacagott és karikakergetés, ugrálás és bujkálás dolgában túltett a kis Janin. Amellett sokkal gazdagabb is volt, mint ő. Rendelkezett az édes anyja összes gyümölcskosarai fölött s juttatott is bőven a piros bogyókból, sárga ringlóból Janinak, akinek a rendes étkezési időken kívül egyebe sem volt az ő nagy fakarikájánál.

Szerették egymást nagyon. Soha össze nem vettek, soha eltérő hajlamaik nem voltak. Csak abban nem tudtak megállapodásra jutni, hogy miért jár Juczi mezítláb és Jani finom sárgacsattos gomboló cipőben? Jani sokszor kérte az édes mamáját, hogy engedje mezítláb járni, akkor ő is tud majd olyan gyorsan futni, mint Juczi. De a mama azt mondta, hogy ez nem illik egy jól nevelt gyermekhez. Mikor Jani ezt megmondta Juczinak, ez mérgesen rázta barna fejét és hevesen mondogatta:

- Az nem igaz, mert én nem vagyok nevetlen. Hanem a te mamádnak van pénze, hogy cipőt vegyen neked, az enyémnek nincs. - Mert mi szegény emberek vagyunk! - tette hozzá szinte kérkedve.

A következő napon Jani egy kis csomaggal a kezében jött le Juczikához, aki édes anyja öléből nézett két kutyát, melyek a kapu alatt marakodtak.

- Fogadjunk, hogy a kisebbik veri meg a nagyot - kiáltott Jani felé. - Mindig a kisebbek verik meg a nagyokat.

A fogadást azonban nem köthették meg, mert megérkezett a szállító-iroda nagy kocsija, mely elzavarta a kutyákat.

Juczi belenyúlt a cseresznyés kosárba, tele szedte a kötényét és leült Janival a lépcsőház garádicsára.

- Uzsonnáljunk - mondta.

Jani belenyúlt a köténybe és kezdte majszozni a cseresznyét.

- Mi van ebben a csomagban? - kérdezte Juczi.

- Neked hoztam, - mondotta Jani. - Megkértem a mamát, hogy engedjen egy pár cipőt neked adni. Itt van.

Juczi felugrott ültéből, hogy a cseresznyék csak úgy gurultak szerte-szét. Aztán fogta a csomagot, melyet Jani feléje nyújtott és a földhöz csapta.

- Koldusnak nézel, hogy a te ócska cipődöt nekem adod? Hát azt hiszed, hogy ha akarnám, nem volna száz pár cipőm is? Az én mamámnak van annyi pénze, mint a tiednek, talán több is!

- De hiszen azt mondtad, hogy ti szegények vagytok és nincs pénzetek cipőre?

Juczi egy darabig habozott, nem tudta, mit feleljen. De aztán eszébe jutott valami.

- Azt csak úgy mondtam. Tudod, hogy honnan vagyunk mi gazdagok? Az én mamám minden héten tesz husz krajczárt a lutriba és akkor ternót csinál.

- Mi az?

- Hát bekarikázzák a táblán az ő számait és akkor kap sok pénzt. Száz forintot! Oh - mondta és ujjával a levegőben kaparászott - sok, nagyon sok pénzünk van. De én jobb szeretek mezítláb járni.

Jani búsan nézett az ő csomagjára, melynek szétrepedt papirosán egy gombolós cipő oldala kilátszott, Juczi is sováran kacsingatott rá, de erőszakosan megrázta a fejét.

- Add valami szegény embernek, nekem nem kell.

- Szedjük össze a cseresznyét - indítványozta Jani.

A mire Juczi gőgösen felelt:

- Csak nem akarod megenni a piszkos cseresznyét? Hozok mást. Hála Istennek, nekünk annyi cseresznyénk van, mint a királynak.

*

Janit julius elején elvitték nyaralni s ezzel a mindennapos együttjátszásnak egy darabra vége szakadt. Midőn őszi esőzések idején visszaérkezett, Juczit tisztább ruhában és cipősen találta. A leány maga is sokkal komolyabb volt, nem kergetődzött az udvaron, hanem ott ült az édes anyja helyén a gyümölcsöt őrizve.

Jani egy kicsit félve nézett rá, nem tudta hamarjában, hogy ily hosszú idő múlva Juczi barátságban van-e még vele, vagy sem. Juczi pedig nagy komolyan szólt az ő kosarai mögül: »Kezét csókolom, nagysága«, úgy ahogy az édes anyjától hallotta.

Megérkezvén fönt az első emeleti lakásban, Jani kérdezte az édes anyját:

- Úgy-e mama, most már megint játszhatok Juczikával?

- Ma még lemehetsz hozzá, rövid időre, de holnaptól fogva már szépen a szobában kell ülni és tanulni. Holnaptól kezdve a nevelő úrral leszel. Aztán csunya hideg és esős az idő most, úgy sem mehetnél le. Ha azonban jól viseled magad, akkor időnkint meghívhatod Juczit uzsonnára és akkor eljátszhattok idefönt.

Jani leszaladt a kapu alá és odaállt Juczi elé:

- Hát most te vagy a kofa?

- Mi közöd hozzá?

- Én holnaptól kezdve a nevelő úrral leszek.

- Én meg iskolába járok. Tíz óráig mindig iskolában vagyok, az első Á-ban.

- Jé, - csodálkozott Jani és elgondolkodott. - Mi nyaralni voltunk - kezdte azután.

- Itt is elég meleg volt - válaszolt Juczi hetykén.
- Játszunk? - kérdezte Jani.
- Majd ha megjön a mamám, addig nem mehetek el.
- Kivel játszottál eddig?
- Senkivel. Gyümölcsöt árultam. Mert én tudok már!
- Én meg veloczipéden jártam, de eltört.
- Mert ügyetlen vagy.
- Amikor nem kell tanulni, feljöhetsz hozzám, aztán együtt játszunk.
- Jó, ha kedvem lesz.

A kis Juczi határozottan gőgös lett, míg Jani távol volt. Valami koldusgőg töltötte el. Úgy érezte, mintha Jani kérkedni akarna előtte az ő gazdagságával és tudná, hogy ő szegény. Azért torkolta le minden szavánál.

És ezentul is folyton zsarnokoskodott fölötte. Ő az iskolában sokkal hamarabb tanult meg írni és olvasni, mint Jani az ő nevelőjétől, ami arra a kijelentésre csábította, hogy az iskola sokkal drágább is, mint az otthonvaló tanulás. Janinak pedig iszonyúan imponált az iskola, melyről Juczi csodadolgokat tudott mesélni.

Uzsonnát semmi áron sem akart elfogadni. Azt mondta, hogy ő nem éhes, ha enni akar, van neki otthon is uzsonnája. Ellenben fölényesen kijavította a Jani olvasási hibáit s az írásáról egyszerűen kinyilatkoztatta, hogy ilyen csunya írást egész életében nem látott.

Semmin sem csodálkozott, semmisen lepte meg. A szőnyeges padló, a bársony székek, az üvegsallangos nagy aranycsillár mind elhódította az eszét, de nem mutatta. Úgy tett, mintha hozzá volna szokva az ilyen szobákhoz. Ha Jani valami új holmiját mutatta neki, egyszerűen azt mondta, hogy neki is van ilyen otthon, vagy volt, de elajándékozta. Jani pedig mindent elhitt.

Így ment ez sok-sok ideig. Juczi Janinak mintegy második tanítója volt, de amellet jókedvű játszótársa. Jani a nyáron mindig elment nyaralni, de mikor visszakerült, újra együtt éltek. Tartott pedig ez a barátság mindaddig, a míg Jani gimnázistává nem lett.

Ekkor minden megváltozott. Már előzőleg is Juczi gőgje és fölénye mindinkább ellanyhult, mikor pedig Jani először jött haza a gimnáziumból, teljesen elveszett és Jani került felül. Nagyon megnyúlt a fiú, vagy egy fejjel volt nagyobb Juczinál. Aztán az ő feszes fekete harisnyáiban, elegáns kék, ezüstgombú öltözetében és hetykén a feje búbjára vágott széles szalmakalapjával olyan úri jelenség volt, hogy szegény Juczi egyszerre csak érezte, hogy lógnak le róla az ő szegényes rongyai. És járván Jani iskolába, új fiúpajtásokat szerzett, a kik el-eljöttek hozzá. Kezdetben Juczi csak tartott velük, de alig egy-két összeövetel után érezte, hogy az ő helyzete a jómódú fiúk között roppant lealázó. Volt olyan is ezek között, aki megvetőleg bigyesztette föl az ajkát s nem állt vele szóba. A többi is idegenkedett tőle, sőt Jani is úgy tett, mintha röstellené az ő eddigi hűséges játszótársát. Aztán ezek a fiúk mind erősebbek voltak nálánál és olyan tudós dolgokról beszéltek, amikhez ő nem értett. Mértan... természetrajz... azt sem tudta, mi fán teremnek.

S mivel Janinak most már sok barátja volt, röstelt a kapu alatt a Firczákne gyümölcsös kosarai mögött is állani. Az utcán pedig elpirult, ha a mezítlábú Juczi per »hallod-e Jani« szólította és hozzácsatlakozott. A közvetlen gyermekbarátságot bizonyos feszültség, a kényelmetlenség érzete váltotta föl s midőn Jani első gimnáziumi vakációjáról visszatért, vége volt már egészen. Még csak nem is köszöntötték egymást.

Míg Janiból amolyan isten-igazából rakoncátlan iskolás gyerek lett, addig Juczi egészen megkomolyodott. Iskolába nem járt már, s ha a szegény ember gyermeke nem jár iskolába, akkor felnőtt ember lesz belőle. Vége volt a játéknak, mind sűrűbben ült az anyja helyett a kapu alatt és árulta a gyümölcsöt. Szép gyermekarczára kiült a szegénység vénhedt kifejezése és a sok árulgatás mellett a gyermek gondatlan közvetlensége a jómód előtt való megalázkodássá, szegény sorsának tudatává változott. Minden forradalmi indulat nélkül ismerte el a Jani fölébvalóságát és nem is merte többé megszólítani.

Tizenkét éves volt, mikor varróműhelybe küldték. Jani már a harmadik gimnázialis osztály padját nyomta - roppant közepszerű eredménnyel, midőn szegény Juczi reggeltől estig ült és varrogatott, vagy csikorgó téli hidegben, vékonyka kendőjét a fejére húzva, ormótlan skatulyákat vitt a kisasszony után. Délben pedig ott a kapu alatt bögréből ette az ő szegényes ebédjét az édesanyjával együtt, s vénhedt komolysággal beszélgetett vele a szegény emberek témáiról. Ebben az időben igen ritkán látták egymást ő és Jani. Ha Jani délben hazajött is az iskolából, félrefordította a fejét és Firczákne alázatos »jó napot ifiúr«-jára sunyin tolt a kalapját a szemére és mormogott valamit.

Egy szép tavaszi napon Juczival nagy változás történt. Kisasszony lett belőle. Megkapta az első heti bérét és azon vett magának fekete szalmakalapot. Úgy érezte, hogy ő most fiakkerbe is ülhetne, olyan elegáns. Pedig füzőtlen dereka ferde volt, kopott vörhenyes-barna ruhája, melyre egy avult tunique-et rakott, féloldalt állott rajta s minden lépésnél a rosszul begombolt tunique-en keresztül látszott a takarékoság céljából szürke klott-ból készült szoknyabetét. Nagy vörös kezein nem volt keztyű és formátlan cipői félre voltak taposva. A ruhájára tapadó czérna-sallangok száz lépésről elárulták a varróleányt, de ő büszkén ment végig az utcán s a Firczákne kapujába röstelkedve fordult be. Nem ült az édes anyja mellé, mint azelőtt, hanem megállt a kosarak előtt és beszélgetés közben majd ebbe, majd abba nyúlt, hogy az arra elmenők vevőnek nézzék, aki válogat. Ebéd közben pedig letette a kalapját. Ha kalap nem volt rajta, nem röstelte az édes anyját.

Jani pedig ugyanakkortájt kapta meg az első pantalon-nadrágját. Jól megtermett kamaszfiú volt, az állán gazoskodott egynéhány szál szőr; az orra alatt valami pizsokféle kezdett sötétleni. Abban a korban volt, amelyben ismeretlen pezsgésnek indul a vér és a fiú elpirul, ha leány szemébe néz. De annál vadabbul folyik a henczegő szóbeszéd a leányokról az iskolában. A fiúk sorra eldicsekednek vele, hogy mennyi leányismerősük van és boldogok, ha a pajtások az utcán látják egy-egy muzikos leány oldalán.

Ebben az éretlen, epekedő és álmodozó állapotban ismét megakadt Jani szeme az ő volt játszótársán. Semmi más nem vonzotta őt hozzá, csak az, hogy Juczi leány. Sőt szép leány. Nagyon tetszett neki az ő hosszú barna haja, meg hogy a szeme olyan határozatlan színben ragyogott. Néha azt hitte, hogy kék, máskor hogy fekete. Aztán olyan komolyan járt, olyan méltóságosan. - Jani most sűrűn került déltájban haza, éppen akkor, mikor Juczi ott volt az anyjánál. De csak lopva nézett rá és úgy került a kapun belül, mintha rá sem hederítene. Pedig dobogott a szive s mindennap fölfogadta, hogy megszólítja őt, mint régi jó barátot. De Juczi olyan komoly volt s rá se nézett, bizonyosan letorkolná.

Juczi pedig minden éjszaka arról álmodott, hogy Janival együtt van úgy, mint régen s minden nap azt várta, hogy Jani megszólítsa. Őt sem érdekelte a gyermekkori játszótárs, csak a fiú, a kit ő már fiatal embernek nézett, mivel önmagát nagy leánynak tartotta - és különösen a jól öltözött gazdag fiatal ember, a ki más légkörben él, mint ő, a kinek egész mivoltából árad az a bódító fluidum, melyet ő a gazdagságnak tulajdonított. De hát hiába várta, ez a Jani sokkal előkelőbb és sokkal gögösebb, hogy vele, a kofa leányával szóba álljon, ha kalapot visel is és tunique-et.

*

Midőn Jani először jött haza a kaszárnyából, újdonságos huszárönkéntesi uniformisában, sarkantyus csizmájában, csörtetű kardjával és foghegyre fogott virginia-csutakjával, mintaképe volt az egyéves önkéntes kicsi fiúnak. Az egyenruha minden hepcziája töltötte el, minden lányra az utcán szemtelenül kacsingatott s midőn befordult a kapun, jókedvűen integetett fehérkeztyűs kezével az ott kuporgó leánynak:

- Adj isten, Juczika!

Juczika elpirult, hogy szinte szétpattant arczán a bőr. A kanál, melyet kezében tartott, oda csörömpölt az agyagtányérhoz, vaczogva, reszketve. Először, végre megszólította! És milyen szép volt!

- Ejnye be szép leány ez a Juczi - gondolta magában Jani. - Egész helyes szerető lesz. Pompás!

És másnap megállt a kapu alatt, szétterpesztett lábakkal, két kezét a háta mögött a kardjára támasztva s virginiaja füstjét Juczi arczába fújva, úgy beszélgetett hozzá, mintha mindennap együtt lettek volna. Juczi pedig zavarosan, hebegve és pirulva válaszolt neki. Mikor egy óra tájt Juczi föltette a kalapját, hogy munkába menjen, Jani egyszerűen hozzácsatlakozott és elkísérte. Az úton aztán katonásan szerelmet vallott neki. Denikve, az önkéntesi esztendő alatt Jani és Juczi a legjobb barátok voltak megint, úgy mint régente.

*

Az esztendő letelte után Jani külföldi útra ment, aztán Bécsbe a keleti akadémiára. Diplomáciai pályára készült, be is osztották valamely nagykövetséghez és ott maradt vagy tíz esztendőig. Juczira természetesen nem is gondolt. Juczi pedig járt tovább a varróműhelybe, fölvitte már hat forint heti bérré és a legöregebb leány lett a műhelyben. Az arcza lesoványodott, a háta meggörbült, a lelke egészen elsoványodott, álmai szétfoslottak, közömbösen, fásultan gondolt csak néha arra a szép huszárönkéntesre, akinek játékszere volt. S midőn az anyja férjhez adta egy csizmadiához, hát hozzáment és elmaradt a varróműhelyből.

És száradt, száradt egyre. A férje részegeskedett és nem dolgozott. Gyerek sírt a bölcsőben és édes anyja megkapta a rheumát és az aszthmát. Otthon hagyta tehát az anyját a gyerek mellett és kiült a kapu alá gyümölcsöt árulni és harisnyát kötni. Szemei gondolattalanul függtek az elhagyott utca egyhangú képén, ahol csak a szállító-iroda nagy stráfkocsijai zörögtek, apró szegény gyerekek jöttek egy-egy krajczárral egy-egy almáért. Még nem volt harmincz esztendő, de olyan volt már, mintha ötven esztendő volt volna.

Az első emeleti lakásban egyszer nagy takarítás volt, új butorokat hoztak, munkások dolgoztak benne vagy két héten keresztül, aztán jött az uraság. Büszke tartású, fekete szakállú, majd nem egészen kopasz férfi és egy csöpp kékszemű, csipkébe öltöztetett babaasszony. A férfi nagyon komoly volt, az asszony nagyon vidám. S ha déli séta után betértek a kapu alá, Juczi alázatosan köszöntötte: »Kezét csókolom nagysága!« És a baba barátságosan biczczentett fejecskéjével:

- Jó napot, Jutka néni!

Az angyal.

Volt egyszer egy feketehajú, kékszemű kis leány és egy fekete szilajlelkű kis fiú. A kis leány és a kis fiú mindig együtt játszottak és módnélkül szerették egymást.

- Ha nagy leszek, akkor te leszel a feleségem - mondotta a kis fiú büszkén.

- Én pedig a feleséged leszek - nevetett vigan a kis leány, aztán szaladtak együtt az utcára, a hol éppen a tűzoltók robogtak tova a gyakorlótérre.

A kis leány tiz éves volt, mikor meghalt.

A fiú pedig már akkor fiatal ember volt, vagy tizennégy esztendő és a negyedik gimnáziumot járta. Engedélyt kért a professzorától, hogy ma délután elmaradhasson az órákról, mert el kell mennie egy kis leány temetésére. És a könyvek némán peregték végig az ő üde piros gyermekarczán, végig az orcáján és áztatták azt a kis pelyhes bajuszát, mely éppen most serkedt az ajka fölött.

Nagyon szerették egymást.

*

A kis leány fehér lelke pedig felszállt az égbe és ott angyal lett belőle. Valóságos szárnyas angyal, olyan mint a többi, a kik örködnek még a földön járó egy-egy kedves rokonlelkükre. Az új fehér angyal lenézett az égből az ő kedves játszótársa szobájába és látta a szegény fiút az ő szomorúságában és hiábavaló epedésében elköltözött, elrepült kis játszótársa után. És akkor a kis angyalnak nagyon fáj az ő kis szive barátja szomorúsága miatt, de jól esett neki ez a szomorúság.

- Leszek a te őrangyalod - susogta magában és mintha az a fiú odalenn meghallotta volna ezt a susogást, fölemelte a fejét, bizalommal tekintett föl a magas égre és gondolta:

- Gizike most fõnn van az égben, az angyalok között. Ő lesz az én őrangyalom!

*

A kis fiúból rövid hat esztendő alatt másodéves jogász lett. Belemerült a pandekták és pénzügytan misztériumaiba és ezek a komoly, nehéz tudományok kitörülték emlékéből az ő kis őrangyala képét. Aztán meg nem is hitt többé abban, hogy az aczélos kékségében a látóhatárt befogó égbolt angyalok tanyája volna. Járt, járta az ő tudományos pályáját, és ha elfogta őt néha a könnyelmű játékhajlam, akkor egy csomag kártya után nyúlt, és ha szívében mozgott néha az a névtelen vágy, akkor megcsipkedte egy szép szobaleány orcáját, vagy udvarolt kis nièce-jei gouvernante-jának. Csinos fiú volt, jókedvű és ügyes, és az asszonyok is szívesen túrték az ő nevetlenkedéseit. Semmiben sem különbözött a húsz esztendő fiatal emberektől.

Mikor pedig letette az ügyvédi szigorlatokat, akkor miben sem különbözött a huszonnégy éves fiatal emberektől.

Az ő őrangyala pedig egyre vigyázta őt az égből és nagyon fáj a szive, hogy kedves játszótársa ily hamar megfeledkezett róla. És ez a fájdalom olyan szomorú volt, hogy könyvek perdültek ki a szemeiből és a menyország üdve nem tudta őt fölvidítani.

A fiatal ember odalent pedig mind mohóbban kergette az örömöket. Belevetette magát a nagyvárosi élet áradatába és az áttivornyázott éjszakák alatt sok sár tapadt a lelkére. Az ő angyala hiába szállt le éjszakánként hozzá és hiába könyörgött neki, hogy térjen meg, a tivornyák zajában, a csókos szerelem mámorában az angyal hangtalan szava nem tudott a lelkéhez hatni.

Ekkor a fehér angyal odaborult a Mindenható zsámolyához és könnyörgött neki: Mindenható jószágos istenem, fiatalon szólítottál el a földről, mielőtt hivatásomat teljesíthettem volna. Ha lent élnék még halandó emberként, akkor társa volnék annak a szegény fiatal embernek, aki tönkremegy azért, mert én nem vagyok oldalánál. És az én ártatlan lelkem nem talál üdvöt az üdv birodalmában, amíg ő boldogtalan és az én mennyben lakó szivem is epedve eped a föld gyönyörűsége, a szerelem virágos kertje után. Oh engedd, hogy visszatérjek a földre, akár csak kevés időre, hadd gyógyuljak én is meg és hadd gyógyítsam ki azt a szegény embert, akinek én vagyok szerelmes őrzőangyala.

S a Mindenható jószágosan mosolygott a könnyörgő kis angyalra.

- Legyen meg, visszamehetsz a földre; maradj ott, amíg neked tetszik. De ne felejtsd el, hogy angyal vagy!

*

Dr. Földi Béla egy este, úgy nyolcz óratájt végigmenvén a Dorottya-utczán, egy enivaló kis varró- vagy masamód-leányt látott maga előtt tovasurranni. Tünelmes karcsú termete nyomban lekötötte a figyelmét, nem kevésbé az a lányosan síma haj, mely hosszú, fekete tekercsben omlott le a pajkos kis gigerli-kalap alól.

- Megcsipem - gondolta magában és utána sietett.

Midőn melléje került, merész, frivol tekintetével a kis leány arcát kereste. Ez az arc hamvas és kerek volt, s midőn a férfi tekintete érte, elborította a vér.

- Süldő még, elpirul, - gondolta dr. Földi Béla, nehezen megy majd, de annál érdekesebb lesz.

Állhatatosan az oldala mellett maradt, hogy a többi járókelő azt hihette, hogy együvé tartoznak.

A kis leány egy darabig állotta, pirultan, reszketve, aztán félénken rávetette szemeit a férfira. Két nagy, babonás kék szemből egy megriadt gyermeklélek tekintett reá, és ez a tekintet, mintha megrázta volna az embert. Nem tudta mi az? de úgy érezte, - mintha ő ismerné ezeket a szemeket, mintha ismerné ezt a félő gyermeklelket. S valami érthetetlen fájdalom járta át a lelkét, olyas valamit érzett, amit már régen nem érzett. Eszébe jutott az édes anyja és az ő el-tűnt gyermekélete és végtelen szánalom és undor fogta őt el saját maga irányában. Aztán észébe jutott, hogy mit akart ő tulajdonképpen, midőn e gyermek mellé furakodott és mélységesen elszégyelte magát. Szeretett volna elmenekülni előle, de nem volt ereje hozzá. Szükségét érezte, hogy bocsánatot kérjen előbb tőle, s azután odább fog állani, mint a megvert kutya, szégyenkezve, megalázkodva.

- Kisasszony - szólt reszkető hangon. - Amit önnek mondani akarok, azt meghallgathatja. Távol tőlem minden sértő szándék. El is hagyom önt rögtön. De nem távozhatom anélkül, hogy meg ne mondjam önnek, hogy önt egészen másnak, jobbnak, nemesebbnek tartom, mint a többi nőket mind. Bocsássa meg nekem, hogy azt mondtam önnek és bocsássa meg különösen azt, hogy aljas, alávaló módon merészkedtem önhöz közelíteni.

Midőn beszélni kezdett, a leány megijedt és félénken húzódott tőle félre. De azután, mintegy hipnotizálva a fiatal ember remegő hangjától és attól, amit az neki mondott, rászögezte az ő csodálatos nagy szemeit. Majd köny futotta be azokat és a földre szegződtek.

A férfi feleletet, legalább elutasítást várt tőle; de ő néma maradt.

- Nincs számomra bocsánandó szava? Haragszik? - kérdezte végre szinte félénken.

- Oh nem, - suttogta a leány - most már nem, bár kezdetben félttem öntől.

- Köszönöm, köszönöm, nem is tudja, mily végtelenül jól esik nekem, hogy nem haragszik reám.

Majd egy kis szünet mulva hozzátette:

- És most, ha kívánja, távozom - örökre.

- Oh, ne, - mondotta a leány - hiszen ön olyan jó ember, aztán nincs abban semmi rossz, ha ön mellettem marad.

Dr. Földi Béla úr erre kicsöppent az ő extatikus, bőjti hangulatából. Hogyan, hiszen ez a kis leány egészen olyan, mint a többi, akik szintén nem látnak semmi rosszat benne, ha egy fiatal ember melléjük szegődik az utcán és elkiséri őket. Dicséretére legyen mondva, ez a gondolat kellemetlenül érintette őt. Jobban szeretne volna, ha ezeknek a kék szemeknek földöntúli ragyogása nem hazudott volna és lángsugarai elkergették volna innen. De hát - a kicsi igen szép, legyen tehát úgy, a hogy első pillanatra gondolta. És mézédessé szavakkal, óvatos kerüléssel kezdte szólni a hálót a mellette haladó szép leány körül. Gizinek hívják - oly szép ez a név! Szegény virágkészítő leány! Oly szomorú, ha az ilyen szép fiatal leánynak dolgoznia kell. És el fog hervadni szegénységében és esetleg ki lesz szolgáltatva egy durva férjnek, akinek nincs érzéke az ő illatos szépsége, gyöngéd, himporos lelke iránt. Mire a kerepesi-út közepére értek, megkötötték már az ideális barátságot s megbeszéltek, hogy a doktor úr holnap ugyanilyen tájban, ugyanazon a helyen fogja őt várni, ahol ma találkoztak. De a kerepesi-útnál tovább nem szabad őt kísérenie, ezt az egyet kiköti magának. A viszontlátásra. Jó éjszakát!

Dr. Földi Béla várt egy kis ideig, aztán utána sietett a leánynak, hogy megtudja: hol lakik? De nem bírta többé elérni, eltűnt.

- Majd holnap - gondolta, s elment vacsorálni.

Másnap pontban nyolcz órakor csakugyan ott voltak mind a ketten. Gizike nyájasan, szeretően nézett reá és mintegy hálásan szorította meg a kezét.

- Önről álmodtam, - szólt a doktor úr halkán, olvadozva. - Oly szép álmom volt!

Gizike elpirult, de nem tudott válaszolni (Ma már célzott érhetek, gondolta a doktor és kikomponálta a haditervet.)

De tudja isten, a kipróbált roué nem mert az ő szokott brutalitásával fellépni. Még kerülő úton sem. Volt annak a leánynak a mivoltában valami, ami féltő tisztelettel töltötte el. Boszankodott magára. Hiszen az a leány épp olyan, mint a többi, hát mért vagy olyan gyáva? Talán számárnak is tart, hogy így olvadozol, talán itt fog hagyni a faképnél, mert olyan tuskó vagy! - Hiába. A kísértő szó ajkára tolt, de nem volt bátorsága a kiejtéséhez. És egész valóját valami szentimentális, epedő hangulat töltötte el. Elborongva lépett a leány mellett és méla, ideális szavakat mondott.

Midőn ahhoz a kerepesi-úti mellékutczához értek, ahol válniok kell, akkor dr. Földi Béla - maga sem tudja hogyan - elpuffogtatta az ideális szerelem minden frázisát és maga is hitt benne - az ő ideális szerelmében. El is felejtette, hogy meglesse a leány útját, elborongva, magába merülve járt, járt, maga sem tudta: hová.

Az este nem is vacsorált.

*

Így ment ez vagy két héten keresztül.

Gizike boldog volt, hogy ennek a szép férfiúnak szerelme az övé, hogy örökre az övé. És ő is megmondta neki, hogy szereti, hogy nagyon szereti s hogy szeretni fogja örökké. A doktor úr pedig, ha egyedül volt, egyre fogadkozott, hogy legközelebb véget vett a platonikus viszonyának és fölveti a kabinetkérdést: vagy-vagy! De nem jutott sohasem annyira.

Volt valami rejtelmes a leány egész viselkedésében. Olyan szivrehatóan szép volt és hangja olyan lágy, oly tiszta. Aztán se azt meg nem tudhatta, hol dolgozik, sem azt, hogy hol lakik. Ha befordult abba a mellékutczába, mintha a föld nyelte volna el, eltűnt.

Egy este azonban a sarkon a férfi oly lágyan és szépen könyörgött, hogy ne távozzék még, hogy a leány nem tudott ellentállani. Lassan, kéz a kézben, mentek együtt, önfeledten, egymás közelsége által boldogítva, míg a városligetbe nem értek. Enyhe májusi este volt. A fiatal lomb szerelmesen susogott fejük fölött, amint egy padon egymás mellett ültek, szótalánul. És a lelkük felolvadt az enyhe tavaszi levegőben, és édes, boldogító érzés fogta el őket. Földi Béla mintegy önfeledten fűzte karját a leány dereka körül és feje lehanyatlott a szép fiatal vállra.

- Édes, édes, egyetlen angyalom! - susogta megrészegetve a tömött fekete haj illatától, mely arcát legyintette. Oh, mondd, hogy az égből szálltál le egyenesen az én üdvösségemre, és én elhiszem. Hiszen úgy van, oly földöntúli szép vagy és oly boldoggá tettél engem!

A leány összerezett. Kéjes öröm zsibongott végig az ő szívében és átölelte a férfi nyakát és boldogan szorította kedves arcát most arcához.

- Igen, igen - rebegte - az égből szálltam le a te megmentésedre. Igen, eltaláltad. Angyal vagyok, a te őrangyalod, a ki nagyon, nagyon szeretlek, jobban mint a mennyország fényességét.

És leejtette válláról az ő fekete köpenykéjét és a hátán két ragyogó fehér angyalszárny bomlott széjjel és fölemelkedett a levegőbe és mosolyogva lebegett a kővé vált férfi fölött.

Majd gyöngéden, szeretettel leereszkedett melléje és szerelmesen sugta:

- Szeretsz, úgy-e szeretsz? Régóta ismerlek, mikor még kis fiú voltál és én kis gyerek voltam. De aztán meghaltam. És most angyal vagyok. A te angyalod, a ki örökké melletted lesz hűséges társadként a földi életen keresztül. Jó lesz?

- Jó lesz - válaszolta a férfi gépiesen.

És midőn az angyal megcsókolta, hideg maradt és az ő csókja is fagyos volt, midőn az angyalajkához tapadt.

- Késő van, gyerünk haza - mondotta végre.

- Tehát holnap? - kérdezte szerelmesen Gizike.

- Holnap - ismételte a doktor és sietve távozott.

Másnap pontban nyolcz órakor Gizike a szokott helyen volt, de a doktor nem jött. Várta, várta, hiába várta.

A következő napon sem jött, harmadnap sem, egyáltalán nem jött.

És a fehér angyal sírva szállt vissza az égbe és onnan nézett le szerelmes férfiára.

Ott látta őt egy éjjeli kávéház sarkában, mellette egy festettajkú szép leány, akivel vigan koccintott és kiáltotta:

- Éljenek a szép leányok, kiknek csókja tüzes, ölelése forró. Mondhatom neked galambom, hogy az ilyen tüzes szép leány mint te vagy, többet ér az ég összes angyalainál!

Szegény Bandi agnoszkálása.

I.

Az édes anyja az ablakban ül és olvassa a bibliát. A lányok dolgoznak. Serényen pörög a varrógép kereke, a vászon ropog az olló szárai között. Biri egy szabásminta tanulmányozásában van elmerülve és néha-néha hangosan dúdol egy-két taktust abból a nótából, mely fiatal fejében motoszkál. A mindennapi huszonnégy óra telik le a tiszta szegény négy fal között, mintha senkinek semmi gondja sem volna.

Ezek a szegény teremtések azonban csalják egymást. Halálos aggodalom és síró szomorúság tölti el mindegyiknek a lelkét, de titkolja a többiek előtt. A biblia betűi könyvesen folynak össze az édes anya szemében és a varrógép zakatolása, az olló nyiszálása, a vásznak suhogása csak takargatja a rettenetes kérdést:

- Istenem, istenem, mi lett belőle?

*

Szegény Bandi jó fiú volt és munkásgavallér. Egyike azoknak az úri lelkeknek, a kik a blúzba születtek és kikiváncsoznak belőle. A munkába elegáns polgári ruhában jár, sétatottal a kezében és munka után gondosan megmossa a kezét, hogy nyoma ne maradjon az alacsony foglalkozásnak. Ha kérdik foglalkozását, szégyelli bevallani, hogy nyomdász és szégyenérzetét daczos munkásgög mögé rejti. »Nyomdász vagyok és nem ismerek nagyobb urat nálam!« Aztán vitatja hangosan a kézművesség egyenrangú voltát a tintafogyasztó mesterségekkel szembeveti társait, amiért jól érzik magukat alacsony helyzetükben és fogcsikorgatva, gyűlölködve irigylő a laposfejű tintanyalókat, akik csak annyiban különbek nálánál, amennyiben szüleiknek módjukban állt az ő iskoláztatásuk.

Nem is volt senki, aki szerette volna, sem munkástársai, sem munkaadói között. Ügyes, gyorskezü munkás volt, de megférhetetlen. Egyre váltogatta a nyomdákat, mindenütt szívesen fogadták föl és két-három heti ottmaradás után ismét szívesen engedték odább állani.

Így történt, hogy négy héttel ezelőtt újból kiállván a munkából, nem volt már Budapesten nyomda, ahol nem dolgozott volna. Ha most újból beállít valahová, olybá vennék, mintha megjuhászodott volna és kegyelemért jönne. Ezt nem bírja elviselni. Inkább elmegy vidékre, inkább szegre akasztja az egész mesterséget és beáll bolti szolgának.

Ebben az elhatározásban élt addig, amíg föl nem váltotta az utolsó forintját. Ekkor már nagyon közel volt a boltiszolga-állás. És ekkor megijedt tőle. Végig járt az utcákon, hanyag elegáncsiával, a szemben jövők úrnak tartották és akkor ő elgondolta, hogy ezek az emberek meg fogják őt ismerni, ha kabáttalanul, bőrkötényenel vonja maga után a kézikocsit. Írtózatos. És ő mégsem alázkodik meg azok előtt a gyalázatos emberek előtt, kiknél ő százszorta többet ér.

Otthon egy árva szóval sem vetették szemére, hogy ő nem keres semmit. A régi szeretettel közeledtek hozzá hugai, édes anyja és ez bántotta. Bántotta, hogy ezek a leányok tartják el őt, holott neki kellene eltartani őket. És sértette őt az is, hogy nem reflektálnak az ő segítségére. Hát ennyire semmi ő, hogy még otthon is semmibe veszik? Ezt nem viselheti el. Ha ők megmutatják, hogy nem szorulnak őreá, ő is megmutatja majd, hogy nem szorul reájuk.

Kezdett zsörtölődni. Azért, hogy ő most rajtuk élősködik, ne higgyék, hogy megalázza magát. Ő azért van akkora úr, mint volt azelőtt. Azelőtt kedves, szerető bátya volt, de most, csak hogy kimutassa, hogy ő nem érzi magát lekötve, porolt, gáncsolt és megkínózta a szegény

leányokat. Azok szó nélkül túrték szeszélyeit és oktalan kifakadásait. Ez a béketúrás azonban ismét halálra sértette. Érezve gyöngeségét, rájuk fogta, hogy ők csak azért túrik el kifakadásait, mivel éppen tudják szorultságát s szinte vendégüknek tekintik, akitől mindent el kell tűrni.

Majd a nagy egoisták érzékenységgel szánta magát. Az egész világ ellene fordul! Még övéi is, akiknek pedig kötelességük, hogy hozzá ragaszkodjanak, hidegek, zárkóztak irányában. A szegény leányokra dermesztő fagyként borult az ő mogorvasága, melylyel benyitott hozzájuk és nem mertek még csak nevetni sem, mert ideges, ingerült volt. Nem mertek szólani hozzá, mert haragosan rivalt rájuk, hogy ne törődjenek vele. És ő ezt szeretetlenségnek, közönynek és rút néma szemrehányásnak tekintette.

Nap nap után keresztül-kasúl rovogatván a város utcáit, tele szívta lelkét pesszimizmussal és életundorral. Mi keresnivalója a földön, ahol senkije és semmije sincsen? Ezen a földön, melyen már galád igazságtalanság volt a születése is, mert ő nem szegény embernek, nem lenézett munkásnak való. És vádolta a szüleit is, hogy munkást neveltek belőle, holott annyi szegény ember van, aki tudta taníttatni a fiát és embert csinált belőle. De hát az öregek csak arra néztek, hogy minél hamarább pénzt kereshessen és nyomorúlt néhány forintért eladták az ő élete üdvösségét. Önzés, önzés minden, nem tartozik ő senkinek semmi szeretettel, hiszen az ő kedvéért nem tettek semmit sem, az ő kedvéért még csak nem is szerették.

És borult, borult körülötte a látóhatár. Magába mélyedt teljesen és kiszötte magában az enyészet filozófiáját. Legjobb nem élni. Bamba, gyáva, aki a szenvedések közepette továbbvonszolja életét, mint a féreg, várva, míg valaki véletlenségből összetapossa. Nem, ő nem féreg!

Sajátságos, kegyetlen gyönyörrel töltötte őt el ez az elhatározása. Otthon az asztalnál ülve, el-elnézegette édes anyja, huga arcát és kárörvendő gúnnyal mosolygott. Milyen nyugodtan ülnek ezek itt, pedig az ő fejében a halál kísért. Be el fog rebbenni ez a nyugalom, ha eldördül az ő revolvere!

És játszott velük - úgy érezte, hogy játszik velük, mint a macska az egérrel. Enyelgett, tréfált és mikor a szegény leányok kaczagtak, akkor ő kinevette őket. Kérdezgette, hogy nem volna-e kedvök színházba menni, táncmulatságra menni. És rábeszélte őket, hogy a jövő vasárnapra készítsék el a báli ruháikat, majd elmennek a nyomdászok táncmulatságára.

Az édes anyjának feltűnt az ő sajátságos, alattomos mosolygása, de nem tudta, mit jelent. Csak nyugtalanzkodott. Homályos, szomorú sejtések lepték meg. És mikor vasárnap elment a leányokkal a mulatságra, az édes anyja - maga sem tudva miért? - sirva fakadt és a keblére borult. Ez megrendítette a lelkét, de nem az elhatározását. Elfelejtenek mindenkit, nem siratják többé az apját sem, majd őt sem fogják örökké siratni.

A mulatságon sokat táncolt hugaival és sokat ivott. A bor csak élesztette benne azt a vandál kárörömet a hugai jókedve fölött. Kifejtette minden szeretetreméltóságát, hogy szinte paroxis-musba ejtette a leányokat. Aztán reggel felé hazavitte őket, a kapuban jó éjszakát kívánt nekik, ő maga még elment fekete kávéra. Egy félóra múlva ő is otthon lesz.

II.

Azóta nem látták.

Estefelé jött egy levél. Megírta benne, hogy megunt már, hogy örökké az ő testvérein élőköd-jék. Véget vet ennek az állapotnak. Nem írta meg egyenesen, hogy elemészti magát, mintha ezt már tudnák. »Te, Mari hugom vagy a legidősebb, a legerősebb és a legokosabb. Viseld gondját a fiataloknak és mondd nekik, hogy ne búsuljanak miattam, mivel nekem a földön

már úgy sem lehet többé jó dolgom. Különbön fiatalok vagytok mindnyájan, lesz módotok, hogy a múltat és engem felejtsetek. Édes anya előtt azonban titkold egy darabig. Gondoskodni fogok róla, hogy soha reám ne akadjon senki s ha megtalálnak is, nem fognak megismerni. Éljetek boldogul és azt a remélhetőleg rövid időig tartó szomorúságot, melyet nektek okozok, bocsássátok meg nekem.«

Mari még ugyanabban a perczben, melyben ezt a levelet olvasta, ugyanarról a papirosról egy másik levelet olvasott föl az édes anyjának, mely szerint Bandi egy vidéki nyomdatulajdonossal találkozott, aki rögtön magával vitte, hogy nem is ért rá hazajönni bucsúzásra. Aztán fogta a kendőjét és ment - valamely munka után - és kint a lépcsőn keserves zokogásban tört ki s rohant, rohant a rendőrséghez, felmutatta a levelet és térden állva könyörgött, hogy keressék föl az ő bátyját, hamar, hamar, az istenért, ne engedjenek neki időt az öngyilkosság elkövetésére.

A rendőrségi apparátus a legnagyobb egykedvűséggel indult meg, lassan, meggondoltan, rendszeresen. A rendőrséget nem ragadja el az aggodalom, itt megszokták már az ilyen példátlan eseteket. Csak egy fiatal koncipistának esett meg a szive a szegény leányon és biztatta:

- Nyugodjék meg, kedves kisasszony, az ember sokkal hamarabb írja meg, hogy föbe lövi magát, semmint megteszi. Biztos lehet, hogy bátyja még soká halogatja a tett elkövetését és addig megtaláljuk, ha ugyan maga nem tér vissza. Így szokott ez lenni a legtöbb esetben.

A leány belekapaszkodott ebbe a biztatásba, bár nem tudta elhinni. És mindennap ott járt a rendőrségnél, sürgetett és tudakolt és rettegett tőle, hogy valamit megtudtak. De hát a rendőrségnek igen sok a dolga és rendszeresen jár el. Multak a hetek, a hónapok és szegény Mari mindennap megkönnyebbülten távozott, sőt most már maga is kezdett remélni. Hiszen okvetetlenül megtalálták volna már, ha...

Rengeteg havazások voltak azon a télen. S midőn márczius végén olvadni kezdett a hó, budakeszi sváb parasztok a János hegy egy tisztásán egy fa tövéhez támaszkodva találtak egy ülő embert, halántékon löve, mellette a revolver és téli köpenye. A hideg, megfagyott hó konzerválta a hullát, majdnem egészen friss volt. Szerze-széjjel apróra tépett papirosok heverték, az öngyilkos eleve elpusztított minden írást, mely kilétét elárulhatta volna. Aztán föbelötte magát, abban a föltevésben, hogy arcza is fölismerhetetlenné válik.

A hullát beszállították a törvényszéki bonczoló intézetbe. A rendőrség felütötte az eltűntek névsorát és valószínűnek találta, hogy a hulla azonos a három hónappal ezelőtt eltűnt Fejér István nyomdászszal.

Be is idézték Fejér Marit és tudatták vele, hogy találtak egy hulla, mely minden valószínűség szerint azonos az eltűnt bátyjával. Hogy holnap reggel kilencz órakor a személyazonosság megállapítása céljából egy másik agnoszkáló tanúval együtt legyen ott a törvényszéki bonczoló intézetben.

A szegény leány majd megőrült fájdalomában. Még mielőtt látta, bizonyos volt benne, hogy ő az, a félve keresett. Siró görcsöket kapott, a kezeit tördelte és nem tudta, mit csináljon. Könyörgött, hogy ereszszék rögtön oda, de ez nem volt lehetséges. Majd erőt vett rajta a félelem:

- Istenem, hogy menjek én oda, hogy láthassam őt ezen rettenetes helyen!

Majd hirtelen elálltak a könnyüi és valami örületes szárazsággal kérdezte:

- Mondja csak, tisztviselő úr, nagyon csúnyán néz ki?

Az a fiatal koncipista megsajnálta és ajánlkozott, hogy majd ő elkiséri holnap. A leány zokogva köszönte meg szivességét és távozott.

III.

Csatakos, hidegesős reggel volt.

Mari a kapuban állva várta a kis konczipistát. Egy lompos kis varróleányt vitt magával második agnoszkáló tanúnak. Sem testvéreinek, sem anyjának nem szólt semmit. Magára vette a gyász egész terhét, ne is vegye le szegény szivéről senki más az ő szerettei közül. Csak ezt a kis félkegyelmű gyermekleányt avatta be a dologba, mert szüksége volt még valakire, aki szegény bátyját ismerte. A kis leány érzéketlenül, buta kíváncsisággal állt mellette és minden érzés nélkül szomorú képet vágott, mert az ő mesternője is szomorú volt. Azaz nem is volt az szomorúság. A külső formák kegyetlensége megfosztotta őt szerencsétlensége mértékétől. Agnoszkálás, jegyzőkönyv, boncsolás, hullaszállítási engedély, ezek a formulák kavartak agyában. Azt, hogy bátyjáról, bátyja haláláról, holttestéről van szó, nem fért a fejébe.

A kis konczipista bérkocsiján pontosan megérkezett. Komolyan üdvözölte a szegény leányt és besegítette a kocsiba. A kocsiban a leány zokogni kezdett. A kis konczipista nem is próbálta őt vigasztalni. Engedte zokogni, sírni és az egész úton nem szólt egy szót sem. Szótlanul segítette őt ki a kocsiból is és szótlanul kísért a kis bejárás az intézetbe.

Egy keskeny csigalépcső vezet a mélyebben fekvő halottas kamrához, a halottkém szobájába. Egy alacsony barrière mögött, egy íróasztal, rajta a leltárkönyv. Egy vastag, rubrikás könyv, majdnem egészen teleírva öngyilkosok neveivel. A leány fájdalomra zsibbasztóan hatott a látása annak, hogy itt egészen üzletszerűen be vannak rendezkedve az ilyen mérhetetlen tragédiára, melyről ő úgy érezte, hogy őt sújtotta elsőnek. A zokogása megszűnt, a könnyei elállottak. Zsibbadtan, fásultan ereszkedett egy padra. A konczipista halkán beszélgetett a halottkémmel. A halottkém felesége az ajtóban állt és nézte a leányt. A kis varróleány félénk kíváncsian tekintett körül.

- Nem tart sokáig, - mondotta a halottkém - mindjárt leeresztik.

Az asszony közelébb lépett.

- Azért a jánoshegyi hulláért jöttetek?

- Igen - válaszolt kelleetlenül a konczipista.

Bántotta őt a frivol, közönyös hang, melyen az az asszony beleelegyedik a dologba.

De az nem tágított. A maga módja szerint iparkodott kellemes dolgokat mondani a kis-asszonynak.

- Vőlegénye volt a kisasszonynak?

- Nem, bátyám - mondotta az és a szeme nézéséből látszott, hogy a helyzet nem tudatos előtte.

- Szegény fiatal ember! Még most is látszik rajta, milyen erős és szép volt. Aztán nem is hinné senki, hogy hónapok óta halott már. Olyan friss és romlatlan, mintha csak tegnap ölte volna meg magát.

A szegény leány dermedten, rémulten tekintett a fecsegő asszonyra. Olyan kicsinek érezte magát, hogy őt lesújtja az, ami ennek a másíknak oly közönyös csekélység. Egyszerre felsikoltott. Velőig hatott a sikoltása, oly metsző, szivrepesztő fájdalommal, hogy még az az érzéketlen asszony is megijedt tőle.

Felszökött és berohant a barrière mögé az ablak szögletébe, ott összeroskadt és zokogott, zokogott. Egy szürke téli köpeny lógott ott egy szöggről, annak a szélét fogta görcsös ujjai közé és belétemette az arcát.

- Az ő kabátja, az ő kabátja, az én szegény drágámé, vége, vége, most már egészen vége...

És zokogott fuldokolva és levetette magát a földre és ökleivel verte a fejét.

A buta kis varróleány erre szintén hangos zokogásra fakadt, gépiesen, minden benső fájdalom nélkül, szinte csak átragadt rája a sirás.

A kis koncipista gyöngéden érintette meg a szegény leány vállát és halkán, bensőséggel a hangjában mondotta:

- Kisasszony, ha így viseli magát, nem engedhetem meg, hogy megnézze. Nyugodtan, bátran kell elviselni mindent, úgy mint eddig.

A leány felszökött.

- Hol van? Hol van? Bocsásson, hamar, hamar...

- Csak akkor, ha nyugodt lesz.

Hamarjában fölszárította könyeit.

- Nyugodt vagyok, - hörögte rekedten - egészen nyugodt vagyok.

- Már lehet - szólt a halottkém.

- Várjon még egy pillanatig, kisasszony, előbb magam nézem meg.

Egy perc múlva visszatért. Komolyan, ünnepélyesen fogta meg a leány karját.

- Jöjjön kisasszony, de legyen erős. Szegény bátyja nagyon el van csúfitva. Előre mondom, nehogy megijedjen.

Kivezette a kis folyosóra.

A leány rohanni akart, alig bírta visszatartani. A kis varróleány követte őket.

Benyitott a halottas kamrába. Az egyik fal mentén üvegtáblás rekeszek. Az első szakasz üres volt.

- A másodikban fekszik - suttogta a koncipista.

Csak két lépés kell és meglátja.

És ekkor a leány hirtelen megállt és nem mert előre lépni. Majd kisérőjére támaszkodva, aki átkarolta a derekát, félénken, lassan lépett egyet és midőn oda érkezett, nem mert egészen elébe állni, csak félénken, habozva nyújtotta előre a fejét s midőn már láthatta volna, hirtelen behunyta a szemét.

Vagy öt perc telt el így.

Kisérője most gyöngéden előbbre vonta.

- Most már meg kell néznie - sugta.

És ekkor a leány fölvetette a szemeit, nagy félénkséggel, nézte, nézte a szekrényt és arczára valami zavaros, félig csodálkozó, félig kérdő kifejezés ült. Aztán egész bátran még egy lépést tett előre, előrehajolt és soká nézte a hullát.

A hulla nézésétől csodálatos megkönnyebbülés szállta meg, szinte teljesen megvigasztalódott tőle.

Egy rézsut fektetett, lánczokon lógó deszkán feküdt hanyatt, teljesen felöltözve, úgy, ahogy találták. Csak czipő nem volt rajta, az lerothadt róla. Bal keze a mellén nyugodott, jobbjá mereven kinyújtva, ökölbe szorítva.

A halántékán egy parányi piros nyílás, vérnek semmi nyoma. Nem is vérzett. A vér a bőr alatt ömlött széjjel és befutotta az arcát. Kék és fekete volt az arc, teljesen fölismerhetetlenné téve, csak az álla volt világossárga és a fogai fehérlettek ki a nyitott szájából. És ajkaira oda fagyott az az alattomos, kárörvendő mosolygás, melylyel az utolsó napokban testvéreit nézte.

Semmi nyoma a régi vonásoknak. És ez töltötte el a leányt azzal a csodálatos megnyugvással. Hiszen ez egy egészen idegen test, ezt ő sohasem látta, ez nem az ő bátyja, aki szép volt, aki élő volt és piros volt, nem olyan kék és nem olyan sárga, mint ez a holttest.

- Megismeri? - kérdezte a halottkém.

A leány tanácstalanul nézett rá.

- Igen, - mondotta a bamba kis leány - a harisnyájáról.

A kis konczipista visszavezette őt a halottkémi irodába. Mari maga elé meredő, száraz szemekkel gondolkodni látszott. Nem tudott, nem érzett semmit. De midőn a fogason látta a téli köpenyt, akkor ismét felsikoltott és most már föltartóztathatlanul zokogott.

- Ő az, ő az, - kiáltotta - az én drága szépfejű egyetlenem, így elcsúfítva!

Majd fölszökött és megragadta a konczipista karját.

- Uram, - mondotta erőszakosan - ön jó ember és okos ember. Ön emberismerő. Sohasem bántottuk őt, mindig szerettük. Úgy-e nem lehet, hogy ő józanul és akarva okozhatott nekünk ekkora szomorúságot? Mondja, mondja kérem, úgy-e csak önkivületi állapotban tehetta meg?

IV.

Amire a rendnek szüksége volt, minden megvolt. Megvolt a halottkémi bizonylat, az agnoszkálás és a bonczolás jegyzőkönyve, a kis konczipista megszerezte még a hullaszállítási engedélyt is és Mari eltemethette a bátyját.

Onnan a halottas kamrából vitték el.

A koporsót már húgai is kísérték. Az ujságból olvasták, hogy megtalálták a bátyjukat - előttük nem lehetett titkolni. És a szegény leányok sűrű könnyhullatással kísérték a szegényes koporsót a temetőbe. Hamar végeztek vele. A két kisebbik leány majd hogy a koporsó után nem vetette magát, de Mari merev nyugalommal, réveteg, gondolkodó tekintettel bámult a gödörbe. Látta maga előtt az ő élő bátyját és azt a torz hullát, melyre most hantolják a földet és nem tudta fölélni, hogy a kettő egy. Az a hulla idegen volt neki és nem tudta siratni.

Aztán haza mentek és vidáman hozzáfogtak a munkához.

Gyászruhát sem ölthettek, meg sem sirathatták nyíltan szegény Bandit, mert a mamának nem szabad soha, de sohasem tudni róla, hogy Bandi meghalt. És a mama nyugodt, nagyon nyugodt és elhiszi, hogy Bandi vidéken van és hallgatja a leveleket, miket Mari hetenkint maga ír és fölolvass neki.

Szegény Mari!

A fiatalabb leányokon lassankint érvényesítette az idő az ő gyógyító hatását. A kis Biri már nevetni is tud és a szabásmintát tanulmányozva, öntudatlanul egy vidám nótát is dúdol magában. De Mari mindig azt a hullát látja maga előtt és nem ismer benne az ő bátyjára. És beszélvén róla édes anyjának, mint élő emberről és fölolvassván neki a leveleit, egyre erősödik benne a remény, hogy Bandi vissza fog jönni a vidékről s mind bizonyosabbá válik benne a tudat, hogy Bandi él.

A mama pedig nyugodtan olvassa a bibliát. A szent anya fájdalmas gyászáról olvas gyakran és imádkozik fia lelki üdvösségeért. Mert az anyát nem lehet megcsalni. Mikor leánya akkor reggel távozott, akkor megszakadt szívében egy húr és ő tudta, hogy most temetik a fiát. De rejtegeti ő is a gyászát, hadd gondolják azok a jó, szegény leányok, hogy megkimélték anyjukat a legszomorubb fájdalomtól.

Magdolna.

Barna Józsi harmincz esztendőskorában elhatározta, hogy szerelmi kalandok után lát. Szelid, jó fiú volt, de még egészen zöld. Valahol vidéken professzoroskodott s kommentálta Berzsenyit meg Ányos Pált, míg végre áthelyezték Budapestre. Itt aztán a kávéházi, színházi és orfeumi levegő eltöltötte őt azzal az ernyesztő szomjúsággal, melyet csak leánycsókmal vagy szerelmi versekkel lehet oltani. A versekkel megpróbálta már, de mivel Berzsenyi volt a poétai mintaképe, nem igen boldogult velük.

- Elvégre is, vagyok olyan legény, mint akár Duha Péter, - gondolta magában - akinek minden napra más szeretője van. Megelégszem egyelőre egygyel.

Tudakolta aztán Duha Pétertől:

- Te Péter, hogy is szerzed te a szeretőidet?

Duha Péter rá nézett az ő zsírban úszó, fekete szemeivel és egyet pödört a bajszán. Pufókos, idomtalan ember volt, csupa izom és csupa fekete szőr. Az ember nem tudná, hogy mi is vonzza hozzá a nőket, ha nem volna oly hallatlanul szemtelen.

- Hát, barátom, annak az a módja, hogy végig sétálok valami népesebb utcán, aztán, ha akad valami szemre való leányzó, akkor mellé szegődöm. Első nap én kísérem őt haza, második nap ő engem.

Barna Józsinak ez nem fért a fejébe.

- De kérlek, Péter, csak nem lehet akármelyik tisztességes nőt az utcán megszólítani, mielőtt az ember tudja, hogy lehet!

- Gyerek vagy Józsi, nem ismered még a pesti életet. Az ilyen sétákra egy óraker délben, vagy nyolczkor este kell menni. Azok a lányok, a kik ilyenkor az utcán járnak, azok már megébédelték, vagy csak akkor mennek vacsorára. Azokat bátran megszólíthatod.

Notandum, Duha Péter jó módu gentryfiú, aki a tisztesség fogalmát nem tudja összeegyeztetni a tizenkét óraker való ebédeléssel.

És Barna Józsi ilyen instrukciókkal ellátva neki indult a kalandos útnak.

Eleinte mindig esernyővel járt az utcán, abban bizakodván, hogy majd valami hirtelen zápor-eső szakad le s akkor találkozik majd egy hölgygyel, akinek nincs esernyője. Ez a legszebb formája egy ismeretlen nő megszólításának.

Hanem vagy nem esett az eső, vagy nem akadt védelemre szoruló hölgy, vagy pedig Barna Józsinak nem volt bátorsága, hogy hozzá lépjen. Denique, az esernyővel nem boldogult.

- Este könnyebben megy, - gondolta - nem látják az embert, aztán tényleg nem jár olyan sok megközelíthetetlen nő az utcán, mint nappal.

Es bolygott este. Szép, kerek, szőke arcát megvilágították az Andrásy-út, a váczi-utcza gázlámpái, majd belemerült a mellék-utcák sötétségébe. A szeme gyorsabban járt mint a lába, mert valahányszor azt mondotta magában: »Ez az!« - mindannyiszor meglassította a járását, míg az áhitott alak szerencsésen eltűnt valami kapu alatt. Gömbölyödő termetét lihegve vonszolta egy-egy magános nő után, majd midőn elérte, mélyen az arczába tekintett. De mihelyt a nő tekintete érte őt is, hirtelen lesütötte a szemét s mintha jégverem volna a lelkében, közömbösen haladt mellette el.

- Ez nagyon tisztességes, - gondolta, ha hidegen néztek reá - méltatlanság volna őt inzultálni, csak azért, hogy elkésett valami látogatásnál.

Ha pedig mosolyogva, biztatva érte őt a virágos kalap alól valami égető szempár nézése, akkor fölháborodott benne az ő morális érzése:

- Olcsó diadal, nem kell.

És haladt tovább.

Midőn késő este holtra fáradva becsöngetett az ő lakásába, akkor tűnődve állt meg a szoba közepében.

- Mégis csak gyámoltalan, gyáva gyerek voltál.

Aztán végig nyújtózkodva ágyán, egészen megváltozott. Holnap másképp lesz! Elvégre is az embernek nem az a hivatása, hogy erényőre legyen minden női teremtésnek. Aki erényes akar lenni, az maga vigyázzon magára és ne járjon késő este egymagában az utcán, ahol a hozzá hasonló veszedelmes vadászok leselkednek reájuk. Minden asszony gyarló, mondotta Duha Péter, és igaza is van. Mert gyakran tapasztalta az ő éjjeli botorkálásain, hogy azok az ártatlan nézésű leánykák, a kiket ő nem mert megszólítani, valami kevésbé lelkiismeretes úri emberrel folytatták útjukat. Mert ő csak túlságosan skrupulózus, nem gyáva. Meg fogjuk látni holnap, a mikor sutba dobja a skrupulusokat.

Az a holnap pedig mindig csak holnap maradt. Szegény jó lelke minden még oly biztató alkalommal is visszariadt a vállalkozástól. Sokszor már egészen közel volt hozzá, hogy megszólítson valakit, de nem talált kellő formát hozzá. Mert forma okvetetlenül kell.

Egyszer azonban szájába repült a sült galamb. Már késő este volt, a király-utcában, ő éppen haza felé tartott, miután már egy fél tuczat leányt kísért tiszteletteljes távolságból. Egy fekete ruhás, karcsú leányalak járt a falhoz lapulva előtte. Tiszta, takaros volt a ruhája, a fején kopottas sötét szalmakalap, mely alól ragyogóan világlott elő csodálatosan szép sárgás szőke haja. Barna Józsi egy gázlámpa alatt érte utól s lopva az arcába tekintve, szokás szerint közömbösen tovább akart menni. De hirtelen delejes áram futott végig rajta, arcát elborította a vér s ő megfordult.

Egy mesésen lágy hang szólott utána, félig vergődve, félig fuldokolva:

- Bocsánat, uram!

Barna Józsi lekapta a kalapját és udvariasan lépett a leányhoz.

- Parancsoljon, kisasszony - mondta az ő jóságos lágy hangján, mely mindig pénzébe került, valahányszor egy jó barátjával szemben használta.

De a kisasszony nem tudott parancsolni. Hamvas, szép arcát (az egész teremtés nem lehetett több tizenhat évesnél) előntötte a piros vér s nagy aczélkék szemeit elborította a víz. Arcszögletei vonaglottak a nagy fölindulástól. Barna Józsi látta, hogy itt hiába vár parancsot s jóságos részvéte segítette az ő veleszületett életterheltségén. Jóságosan, mint egy nagybácsi, karjába öltötte a leány kezét és biztatóan szólott hozzá:

- Úgy-e, kisasszony, elkésett és most fél magányosan menni? Majd haza kísérem - a kapuig - tette hozzá minden félreértés kikerülése végett.

De a leány zavara erre csak növekedett. Reá támaszkodott a férfi karjára és hangos zokogásban tört ki.

- Nincs otthonom, nem tudom, hová menjek.

Erre aztán Barna Józsi jött zavarba. Hiszen még Duha Péter is először haza kíséri a hölgyét és csak másnap kíséri az őt. Egy pillanatra átvillámlott ugyan az agyán, hogy Duha Péter ilyenkor azt mondaná: »Sohase búsuljon kedvesem, az én lakásom elég tágas, elférünk benne ketten is.« De azért nem mondta. Csak törülte a homlokáról az izzadtságot s mintegy magában motyogta:

- Ez bizony nagy baj.

A leány ebből a beszédből rosszat sejtett, mert aggódva tekintett föl kísérőjéhez.

- Uram, - mondotta remegő hangon - segítsen rajtam, vigyen akárhova, csak el ne hagyjon. Hálás leszek, szolgálója leszek, csak magamra ne hagyjon ebben az irtózatos éjszakában.

Barna Józsi erre ismét a Duha Péter eszével ezt gondolta:

- Ez ugyan egészen világos beszéd.

De a maga fejével azt gondolta:

- A nyomorral nem lehet visszaélni.

- Arról szó sincsen, - fordult aztán a leányhoz - semmiképpen sem fogom elhagyni. De hát, tudja, a dolog kissé bajos, mert én magányos ember vagyok és csak egy szobám van. Ha csak nem riad vissza attól, hogy valami szállodában tölti egyedül az éjt?

Erre az a könyben úszó két nagy szem rámeredt az ő arczára, meglepetve, csodálkozva, és amint még Barna Józsi is észrevette, némileg csalódottan is. Bizonyos lemondó önmegtágadás volt a leány hangjában, a mint susogta:

- Ahogy ön kívánja. Köszönöm.

- Ez a leány félreértett, - gondolta magában Barna Józsi, de tartok tőle, hogy én is félreértetem őt. Talán mégis csak elég tágas lesz mindkettőnknek a lakásom.

Gondolta, de nem mondta. Ellenben észrevette, amint a leány félig önkénytelenül visszafordult és folyton egy kávéház világos ablakára bámult.

- Vacsorált már? - kérdezte s be nem várva a fölösleges feleletet, folytatta: - én még nem. Úgy-e, velem tart?

Beléptek. Valami harmadrangú kávéház volt, amilyen éppen a király-utcától telik. Álmatlan aszfalt-gavallérok, részeg jogászok és kétes egzisztenciák füstölték tele a tarkatapétás nagy termet. Gúnyos, szemtelenül hunyorgató pillantások nyilaltak a sarokasztal felé, ahol Barna Józsi az ő védenczével helyet foglalt, mintha azt mondanák: »Értünk, értünk, csinos portéka. Gratulálunk.«

Barna Józsinak felforrt a vére fölháborodásában, hogy ilyesmit gondolnak róla ezek az emberek. Szerette volna mind kihajigálni az ablakon.

Forró tea és hideg sonka mellett aztán megtudott mindent. Nem mondom el a szép Szabó Magdolna históriáját, olyan közönséges és banális, mint minden igaz história. Az a kopott nóta az, mely egy szép leányról szól, akinek nincs kenyerre, de van becsülete. Aztán találkozik egy vén javasasszonnyal, aki kenyérre váltja be a becsületét. Csak egy hónappal ezelőtt történt. Most örökös rabszolgája, akár szeretője is kész lenni annak a nemesszívú embernek, aki hajlandó őt föltartóztatni a lejtőn, melyen áll. Szívesen nélkülöz, beéri bármily kevéssel, csak éjszaka otthon lehessen, biztos fedél alatt.

Barna Józsit mélyen leverte ennek a bűnbánó szép Magdolnának a beszéde. Hogyne, mikor a töredelmes szokat a biborban úszó orcák, a mereven lesütött szempillák olyan megkapó őszinteséggel illusztrálták. Ime, egy szép gyermekéletű nő, akit lelketlen emberek boldogta-

lanná tettek. Nem tudta fölfogni, miképpen lehet valaki olyan kannibál természetű, hogy egy ilyen gyöngé, gyöngéd teremtést megérintsen. Nem, ezt a szép, szerencsétlen gyermeket ő meg fogja menteni!

Megnyugtatta őt. Ne sirjon, nincs rá többé oka. Ha becsületes, jóra való akar lenni, akkor ő mindenben segítségére lesz. Most pedig menjünk haza.

Becsöngetett a lakásán. Aztán meghagyta a házmesternőnek, hogy vezesse a kisasszonyt föl az ő szobájába, ő maga ma nem megy föl.

- Jó éjszakát, kisasszony, ön itthon van.

Barna Józsi ott ragadt a kapuban, mely orra előtt becsapódott. Aztán lassan megindult a legközelebbi szálló felé.

- No, ezt a kalandomat nem mondom el Duha Péternek. Kinevetne.

S midőn összekuporodott a szállóbeli rövid, kényelmetlen vaságyon, elgondolkodott:

- De mintha ez az én filantropiám mégis csak hasonlítana egy nagy számársághoz!

*

- Jó reggelt! Kipihente magát? - Derék. Hát, kedves Magdolna kisasszony, gondolkodtam az éjszaka arról, hogy mitevők legyünk és azt hiszem, az eredménynyel ön is meg lesz elégedve. Ön természetesen nem lakhatik itt nálam, hiszen a rossz nyelvek nem hagynának nyugtot. De fogadok ön számára itt a házban egy kis szobát és gondoskodom önről addig, amíg saját erejéből meg tud élni. Mert az ön helyzetében csak a munka lehet az, ami visszaadja önnek lelke nyugalmát és önbizalmát. Úgy-e bár, ön is ezen a véleményen van?

- Igen - suttogta Magdolna.

- Hát lássuk csak: mihez foghatna. A legkényelmesebb persze az volna, ha berendezhetnék önnek egy kis trafikot, de fájdalom, ahhoz több pénz kell, mint amennyi nekem van. Valami más női foglalkozás után kell tehát látnunk. Ért-e valami kézimunkához?

- Tudok varrni, egy kicsit himezni és - énekelni is. Ezt az utóbbi képességét bizonyos mohósággal hangsúlyozta a szép Magdolna.

- Akkor minden rendben van. Még ma hozatok magának egy takaros kis varrógépet, munkáról is gondoskodom. Nagy az ismeretségem, munkában sohasem lesz hiány. Különb is a kezdet nehézségein majd túlsegítem én.

- Nem volna-e czélszerűbb, ha a színháznál próbálkoznám? - kockáztatta félénken a leány.

- A színházra, kedves gyermekem, nem szabad gondolnia. Jól ismerem azt a levegőt, nem tesz jót önnek. Örökös csábításnak, örökös ostromoknak van ott kitéve. Bizony kár lenne odamenni.

- Igaza van, - válaszolta a leány. - Köszönöm, nagyon köszönöm a jóságát, dolgozni fogok.

És dolgozott. Egész nap vidáman kopogott a gépe. Szegény Barna Józsi anyagilag majd tönkretette magát, mert a sok munkát, amit védenczének hozott, a saját számlájára csináltatta és fizette oly busásan, ahogy a varrómunkát sohasem fizették még. De boldoggá tette őt a tudat, hogy ezt a jóra való, fiatal szép leányt megmentette a tisztességes életnek. Sőt gyakran, ha el-elnézegette azt a szenvedő szép arcot, melyen bizonyos szelid melankólia borongott, hallgatta a gép dolgos kopogását, az a gondolat is járt át az agyán, hogy miért ne? - hátha a maga számára mentette őt meg?

Egyszer délután azonban, amint a kávéházból hazatért s bekopogtatott Magdolna szobájába, az a regényekből jól ismert meglepetés érte őt, hogy a szép leány helyett egy tintafoltos levelet talált. Szólt az a levél az egyetlen jóttevőnek, akit a levél írója örökké hálás emlékezetben fogja tartani, bár jóságára érdemetlennek tudja magát. Kifejti továbbá azt a filozofémát, hogy annak, aki egyszer vétkezett, már nincs veszteni valója és minthogy ő ma a népszínházi karénekes-próbán nagy sikert aratott, nem akar nemes jóttevőjének továbbra is terhére lenni. Maradt hálás köszönettel: Szabó Magdolna, s. k.

Midőn Barna Józsi ezt a levelet kisillabizálta, úgy érezte magát, mintha egy mázsa arany higanynyá olvadt volna a markában. Aztán kifordult a kis szobából s fölhaladva a saját lakása felé, azt mormogta magában:

- Mégis csak nagy számár voltál.

Két héttel később az Andrásy-úton egy fiakkerben látta Szabó Magdolnát. Elegáns volt, mint egy grófnő és Duha Péter ült mellette. A leány észrevette őt s hirtelen odahajolt gavallérjához. Valamit súgott neki.

Másnap pedig Duha Péter mosolyogva veregette meg Barna Józsi vállát és félig gúnyosan, félig szánakozva mondotta:

- Gyerek vagy te, Józsi, legjobb lesz, ha megházasodol.

Czili néni.

Igen szépen köszönöm, kedves barátném, a meghívást és különösen a postscriptumot, mely Czili néni megérkezéséről értesít. Nagyon örülök, hogy Czili néni előre is örül a viszontlátásnak, de fájdalom - mértéktelen elfoglaltság kifogása alapján - kénytelen vagyok a találkozás még nagyobb örömeiről lemondani.

Ez neki szól. Önnek, kedves barátném, őszintén megmondhatom, hogy Czili néni megérkezése riaszt el engem mai estélyétől. Pedig úgy szeretek önöknél lenni. Olyan kedves, apró szobáik vannak, filigrán apró butorokkal. Apró poharak az apró tálczákon, apró gyermekek, apró háziasszony és apró örömök - úgy szeretek mindent, ami apró, csak éppen Czili nénit nem.

Ne értsen félre és ne vádoljon következetlenséggel. Czili néni igen tiszteletreméltó hölgy. Szép is, jó is, okos is és az a tiszta fehér haj, mely fiatal szép arczát környezi, egyszerűen földöntúli. De nagyon unalmas. Unalmas szépségénél, szeretetreméltóságánál és okosságánál fogva. Unalmas azért, mert ő tudja, hogy szép, szeretetreméltó és okos, és mégis akar szépnak, szeretetreméltónak és okosnak látszani.

Amilyen émelyítő írásomban ennek a három melléknévnek a halmozása, éppen olyan émelyítő a Czili nénivel való együttlét. Úgy érzem, mintha cukros vízben fürödnék és a cukor bevénne magát egész valómba. Egy kis keserűség, egy kis rútság, egy kevés ridegség és legalább egy csöpp ostobaság türhetővé tenné a helyzetemet. De semmi, semmi, Czili néni olyan, mint egy melléknév a hatvanas évekből, nagy betűvel írva.

Egy csöppet sem csodálkozom azon, hogy Czili néni pártában maradt. Honnan az ég szerelmére vegyen egy férfi bátorságot, hogy a tökéletességek ilyen gyűjteményét örökre a magáévá tegye? Czili néni most negyvenéves és az arcza még mindig oly szép és fiatal, mint tizenhatéves korában volt. És a haja már tizenhatéves korában olyan galambfehér volt, mint amilyen mostan. Czili néni olyan tökéletes, hogy az idő, a változás, a hervadás sem fogott ki rajta. Gyermekleány korában vén leány volt és vén leány korában még mindig fiatal. Ha ez nem kisérteties, akkor egyszerűen ízetlen.

Jól emlékszem még reá, tizennyolcz esztendőskorában. Én akkor vagy kilenczesztendőskorú gyerek voltam és nagyon szerettem hozzájuk menni. Szerettem az ő kisvárosi sötétes lakásukat, a virágos szőnyegekkel, az üvegszekrényvel, mely tele volt finom üveg- és porcellánművekkel. A horgolt asztalterítőt, a díszkötésű könyvekkel és a fehérén bevont vörös ripszfauteuilleket, melyek geometriai precizitással voltak félkörben az asztal körül állítva. Szerettem továbbá az ő süteményeit, melyek tiszta cukorból, csokoládéból és mandulából készültek, mazsolával telehintve, akkor még jó fogam volt és nem szivaroztam, akkor még rajongtam az édességért és szerettem Czili nénit. Már akkor is megragadott az a megható ellentét az ő piros szép arcza és fehér, selymes haja között. Tökéletes, karcsú termetét mindig sötét ruha fődte és ő úgy lebegett a sötétes szobákban, méltóságosan, világítóan, mint báránnyelű felhős égen a hold.

Háladatossággal gondolok arra az időre, mikor Czili néni arczon csókolt és az ölébe ültetett. Olyan nagymamás volt irányomban tizennyolczéves korában. Tisztelettel és áhitattal hallgattam beszédét, ha egy-egy könyvet, melyet visszahoztam neki, magyarázgatott. Megmutatta nekem az összes folyóiratok fametszeteit, elmondta nekem, ki festette, hol él, mekkora nagy festő az illető és milyen iskolához tartozik. Majd a zongorához ült és a nagy mesterek műveit játszotta nekem, egyre figyelmeztetve engem a szépségekre, a jellemző motívumokra. Neki

köszönhetem, hogy gyermekkoromban már akkora műveltségem volt, mint kevés fiatal embernek, midőn rigorózusra készül.

Oh, én rajongtam akkor Czili néniért. A megtestesült jóság és fölény volt ő, nemcsak az én gyermekszemeimben, hanem az egész kis város apraja-nagyja szemében. Vasárnap délután, ha a kis város színe-java ő náluk összegyűlt, a sok okos férfi és szép leány közül ő vált ki főn ségesen, fölényesen, de szeretetreméltóan, szeliden, a megtestesült harmónia. A fiatal emberek hódolattal közeledtek feléje, a szokott enyelgő hangot, melyet más leányokkal szemben alkalmaztak, vele szemben mindig fölváltotta bizonyos tiszteletteljes várakozás hangja. Nem vitakozott soha. Szerényen, figyelmesen hallgatta a sokszor heves vitákat, s ha aztán egyik-másik fél őt hívta föl bírónak, akkor szeretetreméltó, lágy hangon, egyszerű világos szavakkal megmondta a saját véleményét és az döntött. Olyan kristálytisza, határozott és kijelentésszerű volt minden, amit mondott, hogy ahhoz a dologhoz nem lehetett többé hozzászólni. Ilyenkor mindig perczekig tartó csönd állott be, mely szinte kinosan hatott. És Czili néni magában elmerülve, egy kissé nekipirulva nézett maga elé, mintha lelkében újra élvezné saját nyilatkozatát, de azután, magához térve átlátta a helyzetet és fölényes szeretetreméltósággal ismét megindította a beszélgetést. Szép lélek volt a szó nemes értelmében. Rajongott a művészetért, az irodalomért és különösen a szép verseket szerette. Gyönyörűséggel citálgatta az élő és holt költőket, nem mintha olvasottságát akarná fitogtatni, hanem mivel tele volt költészettel és a citálás neki épp oly belső kényszerűség volt, mint más embernek egy dal dudolása, mely bevette magát a lelkébe.

Ennyi kiváló tulajdonság mellett, az általános tisztelet és csodálat közepette szinte érthetetlen, hogy lánypajtásai között nem akadt egyetlen irigye sem. Irigyelték és megszólták a szőke Sáríkat, mert őt tartották a legjobb tánczosnőnek és irigyelték, megszólták az alispán ferdeszájú Rózsáját, mert az ő házuknál fordult meg a legtöbb katonatiszt. De Czili néni valamennyien osztatlan szeretettel csüggték, túllicizálták egymást az ő dicséretében és mindenki örült, ha színházban, táncmulatságon fölragyogott a Czili néni ezüstös szép haja.

Most már értem, hogy a lányok között nem volt rosszakarója. A leányoknak csodálatosan helyes ösztönük van, ők öntudatlanul kiéreztek, hogy Czili néni minden szépsége és minden fényes tulajdonsága mellett nem vetélytársuk. Czili néni sokkal fenségesebb volt, semhogy egy fiatal embernek eszébe juthatott volna, hogy neki udvaroljon. Annyi tisztelettel és csodálattal töltött el mindenkit, hogy szerelemre senkisésem gondolt. Hiszen Czili néni nem közönséges leány, az olyan közönséges és léha érzelem, mint a szerelem, dehogy férközhetik az ő tiszta, jó szívébe! Aztán szinte nevetségesnek is tetszett mindenkinek, hogy Czili néni ezek között a fiatal emberek között hozzá méltó férjet találhasson. Csak egy nagy művész vagy költő méltó ő hozzá s bizonyosan egy olyan lesz is a férje, ha ugyan méltó lesz reá.

Öntudatlanul mindenki tisztában volt azzal, hogy Czili néni olyan leány, akit senkisésem fog elvenni, éppen tökéletességénél fogva. Néha ő maga is mintha sejtette volna ezt, s mintha hízelt volna neki ez a föltevés. Később azonban nyugtalanította. Az ő korabeli barátnői sorra léptek az oltárhoz és Czili néni valamennyinél nyoszolyóleány volt. Csodálatosan szép nyoszolyóleány. És esküvő után szeretettel csókolta meg a menyasszonyt és kívánt neki minden jókat.

Végre is egyedül maradt. Tapasztalta, hogy a lányok közül, akik az ő kedves kis otthonában vasárnap délután összegyűltek, ő nemcsak a legszebb és a legokosabb, hanem a legöregebb is. A fiatal embereket, akiket fogadott, abból az időből ismerte, mikor könyvtáskával a nyakukban jártak a városi algimnáziumba. Szomorú, merengő lett. Nem csoda. Hiszen olyan igazságtalanság az élettől, hogy őt ott felejtí a régi helyen. És kezdte magát idegennek érezni a régi otthonban, az új generáció közepette s nem maradt számára más vigasztalás, csak a könyvek, a rézmetszetek és zongora.

Lássa, kedves barátném, midőn hosszú évek múltán újra találkoztam önöknél Czili nénivel, az ő viruló, változatlanul szép arczával, fehér hajával és szelid, okos hangjával, akkor mély meghatottság szállt meg. Oly nyugodtnak, oly derűltnek látszott és én mégis sajnáltam őt. És tanakodtam magamban: hát csakugyan kibékült-e sorsával, valóban olyan tökéletes-e, hogy szerelem nem fért hozzá soha? És mikor beszélgettem vele, úgy éreztem magam, mintha még mindig kilenczesztendő fiú volnék és ő oktatna engem. Még mindig irodalommal és művészettel volt tele és én bámultam az ő nagy tudását, az ő finom izlését és megsemmisültem saját tudatlanságom érzetében. Azt hittem, hogy még mindig bámulom őt, mint annak idejében és hogy az a kényelmetlen érzet, mely elfogott, csak onnan való, mivel sem tudásban, sem eszmei röptében nem bírom őt követni.

De vacsoraközben, midőn Gessner idilljeit elemezte, tisztába jöttem két dologgal: ez a művelt beszéd nagyon unalmas és ez a nagyműveltség és széplelkűség egy pártában maradt vén leány egyoldalúsága. Ez nem többé jelleméhez tartozik, hanem modorává vált; korbeli hátrányát szellemének ragyogásával akarja feledtetni. Szóval, én Czili nénit rendkívül hiúnak találtam. Úgy látszik, hogy ő most úgy gondolkodik magáról, mint annak idején a többiek és mutogatja magát, gyönyörködik saját magában. És az ő hiúsága nemcsak szellemére vonatkozik, hanem külsejére is. Tudja, hogy ő most is olyan szép, mint volt és büszke reá. És erősen fűzi magát és szinte nyárszerűen meleg tavaszi este kék bársonyruhában jelent meg, mert az a bársony valóban jól illik neki.

Fáj a szívem, hogy Czili néni, akire hálával és szeretettel gondolok vissza, most ilyen színben tűnik föl nekem. Szeretnék toleráns lenni és szeretném szuggerálni magamnak, hogy a régi, a változatlan Czili néni époly érdekes, mint volt azelőtt, de nem tudom. Megkönnyebbülten bucsúztam tőle, midőn tavaly kétheti tartózkodás után visszautazott szülővárosába és komolyan megijedtem a postscriptumától, melyből megérkezését tudtam meg. Nem kerülhetem el a vele való találkozást, de halogatom, amennyire csak lehetséges. Ma estére kegyelmezzen, kérem. Majd holnap, majd holnapután, vagy a jövő héten, amikor csak bokros teendőim megengedik. Úgy-e nem haragszik?

A majom.

A zajongó iskolás-gyerekek közé, kik úgy omlottak ki a gimnázium kapujából, mint a zsákból kirázott macskák, ölyvként csapott le mindennap egy nevetséges, gyermekformájú asszony. Odatapadt egy hórihorgas, buta nézésű fiú nyakába és csókolgatta, becézgette, majd átfogván a derekát, folytonosan édes neveken szólongatva őt, magával vonta a magával tehetetlen, iruló-piruló kamaszt. A gyerek-raj pedig hallözva körülfogta őket és gúnyosan kaczagott, rikoltozott.

- A majom, itt van a majom!

Csakugyan furcsa alak volt ez a vézna, soványképű asszony, akinek fekete, lázas szemeiből csak úgy sugárzott ki a hisztéria.

Az orra vékony és átlátszó volt, mint egy citromszelet, keskeny, vértelen ajkai a fogatlan szájba szinte besüppedtek. Kiálló orrcsontjain a szeplős bőr a megrepedésig megfeszült és valami beteges piros máz ragyogott rajta. Az egész fej alig volt nagyobb egy jókora almánál és hihetetlenül vékony, hosszú nyakon himbálódzott, mintha a szél lengette volna ide-oda.

És képzeljék ezt a monstruozus fejet, nyakat egy sovány, púpos termeten, ósdi fekete ruháját, mely a vékony derékről mind szélesedve omlott alá, mintha krinolin volna alatta, és képzeljék melléje az ő kútgémes fiát, aki ügyetlenül döcögött mellette, akkor át fogják látni, hogy az iskolás-gyerekek nem tehettek róla, ha e furcsa pár fölkelte a jókedvüket.

Önzésből mentegetem őket. Mert a rakonczátlanok között ott voltam én is és az én vékony gyerekhangom sikította a lehangosabban:

- A majom, itt a majom!

Nemcsak nevetségesnek, de undorítónak tartottuk azt a majomszeretetet, melylyel ez a nyomorult kis özvegyasszony az ő fián csüngött. A fiú pedig maga volt a bambaság. Merev nézésű szemeiből sohasem csillant ki lélek. Ha szóltak hozzá komolyan vagy durván, nem látszott meg rajta, hogy hallotta a beszédet, ha tréfásan, akkor széles vigyorgásra húzta a száját s valami csúnya röfögésszerű hangot hallatott. A mellett buta volt, mint az éjszaka és szorgalmas, mint egy bivaly. Vért izzadva és sűrű pótvizsgázás közben húzta magát keresztül az osztályokon, kikiáltott réme a professzoroknak, türelmes, szinte érzéketlen médiuma társai gúnyjának és kegyetlenségének. Minden óráközben elverték keservesen, de sohasem ment panaszra. Velünk, társaival sohasem beszélt, mert félt tőlünk. Felelés közben dadogott, mint Demosthenes, mielőtt nagy szónokká vált. Aztán mintha süket lett volna, kétszer-háromszor kellett megismételni a kérdést, mielőtt megértette. Pedig nem volt süket, csak sok idő kellett az agyának, míg a hangokat megemészthette.

Gyerekkoromban a többiekkel együtt csúfoltam az anyját és ütlegettem őt. Midőn kamaszodni kezdtem, fölhagytam a majom-kiáltással, de őt magát mélységesen megvettem. Micsoda nyomorult lélek lakozhatik benne, hogy eltűri édes anyja kicsúfolását! Hiszen ha az én édes anyámat csak századrészével illetnék azoknak az inzultusoknak, nem nézném a magam gyengeségét, hanem közéje csapnék ennek a rikoltozó, nyomorult szarkahadnak s emberhalál esnék. Ez a hórihorgas, emberformájú gép pedig süket volt minden gúnynak, s midőn az édes anyja ott a nyílt utcán csókolta, elpirult, megzavarodott és szaporította a lépéseit. Meglátszott rajta, hogy szégyenli az édes anyját.

Így láttam legalább a dolgot.

Történt egyszer, - már az ötödik osztályba jártunk - hogy óráközi duhajkodás közben túlságos kegyetlenül bántam a szegény fiúval, úgy, hogy ő maga is megsokalta. Mintha rúgó pattan-

totta volna föl, ott termett a katedrán, minden izében reszketve, szemeit befutotta a köny, míg jobbában szorongatta a nagy kalamárist, hogy a legelső támadónak a fejéhez vágja. Ez hatott. A láрма egyszerre csak megszűnt, mindenkit megdöbbsentett ez a szokatlan energia. De szegény fiút is nagyon megviselte. Kiejtette kezéből a tintatartót, inogott, aztán mintha villám sújtotta volna, hangtalanul összerogyott.

Az ifjúi rakonczátlanság természetesen rögtön helyet engedett az ifjúi jószívűségnek. Szaladtak feléje valamennyien, locsolgatták, ébresztgették s midőn magához tért, közbefogták és bocsánatot kértek tőle. Ő bambán nézett körül, mintha nem tudta volna, mi történt vele. Én és még egy komolyabb társam közbefogtuk, ráadtuk a kabátját, kalapját és vezettük haza. A szegény fiú még egyre reszketett, halotthalvány volt és hideg verejték csurgott a homlokáról.

Megvallom, dobogott a szivem, midőn a fiú lakásához közeledtünk. Milyen lesz a majom otthon? S mi lesz, ha látja fiát, szinte halottra válva? De azért csak megnyomtam a csöngettyűgombot. Az ajtó nyílt, egy takaros, tiszta szobaleány nyitotta ki, aki meglátva a karjainkra támaszkodó fiút, elkiáltotta magát:

- Jézus Mária!

Ugyanakkor valaki föltépte a belső szoba ajtaját és a majom vérfagyasztó sikoltással repült felénk, kitepte közülünk a fiát, a nyakába fogódzkodott és csókolta, aztán zokogott, fuldokolt, hogy szinte kővé váltunk. És a fia is fölengedett, ő is magához szorította az édes anyját, aztán sirtak, zokogtak együtt sokáig.

Nem is kérdezte, hogy mi történt, a fia sem mondta, mégis tudta.

Majd midőn mindaketten lecsillapodtak, a majom (furcsa, még akkor is gondolatban csak majomnak neveztem) felénk fordult és megindító bensőséggel köszönte meg, hogy az ő édes Gizikéjének (Gézának hívták) pártját fogtuk s hazakisértük. Aztán minden szabadkozásunknak daczára betuszkolt a fogadószobába, leültetett, süteményt hozatott be és likórt, és olyan kedvesen, szeretetreméltóan kínált bennünket, hogy - immel-ámmal ugyan - de ettünk és ittunk.

Még most is látom azt a szalont. Semmisem vallott majomra, az ósdi kopott ruhájú, madárfejű, púpos majomra. Az a tompa, illatos levegő honolt benne, mely az előkelő szalonokban érezhető csak. A részletekre nem emlékszem, csak azt tudom, hogy minden világos, a fauteuillők, a kerek causeuse, a függönyök, az aquarellek. Csak az egyik sarokban sötétlett egy karcsú, fekete zongora, rokokkoszerűen kifaragott lábakon nyugodva. S ami leginkább ámulatba ejtett, Géza, a bamba, az ügyetlen, a dadogó Gizike, mintha kicserélték volna. Görnyedő háta kiegyenesedett, merev, elfogult tagjai visszanyerték közvetlenségüket. Egy gavallér könnyedségével adta a házigazdát. Mulattatott bennünket! Beszért minden dadogás nélkül, folyékonyan, sőt fordulatosan is. És én olyan nyomorultnak éreztem magamat. Úgy ültem előtte, mint ő szokott az iskolában, bambán, elfogultan. Egyszerre éreztem minden tagomat, a kezeim zseniroztak, nem tudtam mit csinálni velük. Ha szóltam, éreztem a zavart mosolyt az ajkamon és dadogtam. Ha nevettem, elkényszeredetten, rőfögve vergődött ki torkomból a hang, csak úgy, mint Gézából az iskolában.

A majom azonban a régi maradt. Ragyogó, tüzes szemekkel nézte a fiát, szomjasan itta annak minden egyes szavát és minduntalan levonta a fejét magához és csókolgatta. Majd megeredt a nyelve és dicsérte végtelen mondatokban az ő fiacskáját, az ő czukros, egyetlen gyémántos Gizikéjét, aki olyan jó és olyan okos, hogy nincs párja az egész világon. És én - Isten tudja - komolyan, áhítatosan hallgattam és egy csöppet sem tartottam nevetségesnek, hogy Géza a világ legokosabb fia. Határozottan imponált nekem, de meg a társamnak is.

- Meglássák, milyen nagy ember lesz Gizikéből, - folytatta a majom. - Olyan geniális, de olyan geniális. Már most is művész és milyen szép keringőket komponál! Meglássák, ő lesz a

legelső zeneszerző a világon. Nem nyugszom addig, míg nagy művész nem lesz belőle. És milyen hangja van. Énekes is lehetne, de zeneszerző lesz, az sokkal dicsőségesebb. Elviszem Párisba meg Rómába, a világ legelső mestereivel taníttatom. Meg fogják látni. És akkor büszkének lesznek, hogy egy iskolában jártak velem.

Ebben már megint a majom hóbertjét láttam. Géza, és zeneszerző. Géza, és énekes! Ő, akinek a hangja beszédközben rikoltott, mint a kakasé! Nevetséges.

De ügyetlenségemben azért csak bólintgattam a fejemmel és gagyogtam:

- Úgy?

- Géza, zongorázz csak valamit! mulattasd vendégeidet. Tud ön zongorázni? - kérdezte tőlem.

- Nem, - válaszoltam.

- Majd meghallja, mi a zongorajáték. Eredj csak cukrosom, játszd el az uraknak a legújabb szerzeményedet.

És Gizike odaült a zongorához és játszott. Nem tudom, hogyan játszott, de nekem mód nélkül imponált. Az ujjai örületes sebességgel jártak a billentyűkön és amit játszott, épp olyan érthetetlen volt, mint az a Beethoven-féle szimfónia, amit az unokatestvéremtől hallottam egyszer.

Az anyja pedig ott ült mellette egy kis selyempuffon, előre hajlott fejjel, szoborrá válva a figyelemtől és szemeiből valami örületes gyönyörűség sugárzott ki. Az utolsó akkordnál valóságos csókrohamai támadtak, majd megfojtotta a gyereket. Az pedig szeretettel és szintén ragyogó arccal viszonzta édes anyja csókjait, majd bizonyos fölényvel, melyet nem vártam tőle, bontakozott ki karjaiból:

- Hagyd most, kis mama, a barátaim talán unatkoznak.

A majom azonban nem hagyta.

- Most énekelj aranyom, énekelj valami szépet, énekelj az Aufenthalt-ot Schuberttől. Jaj, olyan gyönyörűen énekl!

És Géza rágyujtott az Aufenthaltra.

Szinte megrendültem. Olyan mély, férfias hangja volt annak az ügyetlen fiúnak. És mily érzéssel énekelt! Nem tudtam hová lenni ámulatomban s boszorkányságra gondoltam. Hiszen ez nem az a Géza, akit az iskolában boldog-boldogtalan ütleget és csufol, hanem olyan valaki, aki magasan fölötte áll valamennyiünknek.

Bucsuzáskor nem mertem a kezemet nyújtani feléje, s midőn ő megszorította az enyémet, hála és megtiszteltetésfélét éreztem.

Az iskolában kereken kijelentettem, hogy aki Gézát vagy a majmot ezentúl bántani merészli, annak betöröm a koponyáját, ha gyengébb nálam, vagy följelentem a professzornak, ha erősebb. Kijelentettem, hogy Géza nagyon okos fiú, akit mi riasztottunk el s hogy akkora művész lesz belőle, amilyent Európa még nem látott. Harsogó kaczagás volt a válasz. Nem hitte el senki.

Az én pártfogásomra azonban Géza nem szorult többé. Még aznap levél érkezett anyjától az osztályfőnökhöz, melyben fia kilépését jelenti be, akit magasabb zenei kiképzés céljából Párisba visz. Nem is láttuk többé s nagy hiányát éreztük. Megszoktuk már, hogy valakit üssünk és hamarjában nem akadt más. De végre is - elfelejtettük.

Elmult vagy tiz esztendő, Gézát és a majmot már régen elfelejtettem.

Ekkor egyszerre a magyar sajtó nagyra volt a mi hazánkfiával, aki Párisban örült lelkesedést keltett hangversenyeivel. Valami tüneményes baritonhangja van, rendkívül mélységgel és csodálatos magassággal. Páris valósággal rajong érte és a színházak ostromolják őt ajánlataikkal.

Tehát mégis! A majomnak az ő majomszeretetével igaza volt. Keresztülvitte, amit akart, elérte, hogy fiát most mindenki úgy bámulja, ahogy ő bámulja.

S nem tartott soká és Géza eljött Budapestre és vendégszerepelt a nemzeti színházban. (Az operaház akkoriban csak épült.)

Véletlenül találkoztam vele az utcán és - kiábrándultam.

Ugyanaz a hórihorgas fiú volt, mint régen, ugyanazzal a bamba arczczal. Csipetnyi bajusza nőtt azóta, de ez még butábbá tette fiziognomiáját. Nem tudtam elképzelni, hogy ezzel a lehetetlen alakkal hogy állhat meg a szinpadon.

Beszédében a régi, alázatos, félénk Géza volt, akit az iskolában elvertünk. Midőn megtudta, hogy ujságíró vagyok, alig mert a szemem közé nézni. Biztattam, hogy neki igen jó hirneve van nálunk s ha csak valamiképen helyt tud állani, biztos sikerre számíthat. Nagyon megörült ennek és kért, hogy legyek ott az előadáson.

A földszinti páholyban megláttam a majmot.

Ő sem változott. Sugárzott az arcza a boldogságtól. Őt nem bántotta a félelem, biztos volt fia sikerében. Traviatát adták, Géza az idősebb Germond szerepét énekelte. Midőn belépett, midőn énekelt, nem hittem éržekeimnek. Tiszta lehetetlenség, hogy ez az az élhetetlen alak, akivel délelőtt beszéltem. Impozáns, férfias megjelenés volt, biztos mozdulatokkal, előkelő, méltóságos tartással, és hangja duzzadt a férfias erőtől, tömören, érczesen szólt s felső regiszterében olyan lágyan, fuvolaszerűen hangzott, hogy a közönség megszakította énekét tapsaival. El voltam bűvölve. És abban a földszinti páholyban a majom ült, - egyes egyedül és tapsolt - tapsolt és csókokat hintett a szinpadra és kaczagott, hangosan, hogy mindenki felé fordult, majd hirtelen fölkelt és rohant a szinpadra.

Azóta mindig elmentem a színházba, valahányszor ő énekelt. Különben csak ritkán találkoztunk s ilyenkor mindig valami kisérteties benyomást gyakorolt rám. Nem tudtam összeegyeztetni ezt az ügyefogyott alakot azzal a férfias szinpadi megjelenéssel, ezt a bamba individualitást azzal a nagy művészi intelligenciával, melylyel alakjait, énekét interpretálta. Mindig az édes anyjával volt. A színházban is csak úgy nevettek ezt a furcsa párt, mind hajdanában az iskolában.

Vagy két esztendővel később a redakcióban kezembe akadt egy gyászjelentés. Szegény majom!

*

Úgy éreztem, hogy valamit jóvá kell tennem. Elmentem a temetésére.

Géza halvány volt, gyászruhát viselt, de különben nyugodt volt. Olyan volt, mint a szinpadon, nem olyan, mint az életben. Szótlanul, melegen megszorította a kezemet, aztán követtük gyalog a koporsót a temetőbe. Kicsike kis gödörbe eresztették a kicsi koporsót s midőn a földre nyultam a rög után, köny futotta be a szememet. Szegény majom, bocsásd meg, amit ellened vétkeztem.

Géza pedig nézte, hogy hull a föld az édes anyja koporsójára. Ott maradt mozdulatlanul, míg a kis halom teljesen föl nem épült s fejtül odatüzték a keresztet. Ekkor nagyot sóhajtott s megfogta a karomat.

- Gyerünk, - mondotta - sietnem kell.

- Hová?

- Előadásom van ma.

- Csak nem akarsz ma énekelni? Ebben a lelki állapotban!

És ekkor két vastag könycsepp hullt ki a szegény fiú szeméből és kimondhatatlan gyermekes gyöngédséggel lágy hangjában, suttogta:

- Édes mama úgy szeret engem hallgatni...

Mese.

I.

Figyeljen.

Nagyon, nagyon messze innen történt. Ember oda nem jár, hir onnan nem jön. Kiesik a világ útjából - talán ez a darab föld nem is forog a földdel. Túl van a vámsorompón.

Festő-szekrényemmel a kezemben gyakran barangoltam be ezt a halálos néma vidéket. Sivár homokpusztán túl egy beteges, sárga ákáczerdő. A sárga ákáczerdő közepén egy fekete víz. A fekete vízben békák kuruttyolnak. Fölötte varjú károg.

Egyik satnya erdőrészeletről a Szomorúságot szoktam festeni, a másikról a Babonát. A süppedő homokos talajból itt is, ott is egy-egy barna kő bukkan elő, esőmosta, olvasatlan betűkkel. Temető volt itt.

Köröskörül robog az iparos élet. Kémények merednek ég felé, füstöt okádva, de ez a füst inkább ott marad a mozdulatlan levegőben, semhogy leereszkednék erre a vidékre. Két oldalt a vasut sinei kerülnek meg és a vonatvezető ezen a tájon megsarkantyúzza a masináját, hogy sikoltva, lelkendezve menekül tova a jelenkor felé. Mert ez a darab föld el vanátkozva, meg van babonázva, az idő megállott fölötte, és aki ráteszi a lábát, rég elmúlt századokba van visszavarázsolva.

Aki itt meghal, az nem jut a mennyországba, hanem a lelke elvándorol valamelyik állat testébe. A saját szememmel láttam. Az erdő északi szélén fatömbökből összetákolt kunyhó, abban lakik az öreg erdész öreg feleségével. Ismerem őket jól. Be szoktam hozzájuk térni egy pohár kecsketejre és tudakozódni Margit után. Margit az ő gyermekük. Egy gyönyörű, háromesztendős vizsla. Benne lakik most a kis Margit lelke, aki meghalt ugyanazon az éjszakán, mikor a kis kutya született. Bizonyos, hogy a kis leány lelke belé költözött, mert az anyja úgy tudja és az anyaszív nem csalatkozik. A vén erdészné azonkívül látta is, ahogy a kis Margit rózsaszínű lelke egy darabig ott röpködött a fekete udvaron és aztán eltűnt a kutyaólnál. És szeretik most Margitot, a kutyát, ahogy szerették, mikor még feketehajú, kis gömbölyű leányka volt.

II.

Hallott már a villik tánczáról?

Én láttam őket. Csikorgó téli hidegben odamenekültem. Olyan szomorú voltam, a múlt jutott eszembe. És menekültem arra az elátkozott vidékre, ahol minden szomorú és ahol a sírkövek megbarnultak és sülyedőben vannak.

Minden fehér. Ez a vidék még fehérben gyászol. És átvergődtem a hópamacsokkal tele bozótokon és egyszerre csak lelapultam és nem mertem lélekzeni. Elöttem a fekete víz, most kerek fekete jégtükörré fagyva és a jégen fehér gyolcsba öltözött leányok korcsolyáznak, kétségbeesett gyorsasággal keringve, kóvályogva. A villiket láttam táncolni, a szerencsétlen menyasszonyokat, akik meghaltak, mielőtt násztáncukat ellejtették és most a sok el nem csattant csók nem hagyja őket nyugodni. Kikergeti őket valamely megátkozott erdőbe és ott összefogózkodnak és körbe karikáznak, és ha egy férfi téved közéjük, azt megragadják, megforgatják és el nem eresztik, míg lélekszakadva, holtan össze nem rogy.

Körbe karikázva hat vakítóan szőke leány, a legfiatalabb alig tizenkét éves. Őrült, hihetetlen sebességgel, zajtalanul suhantak a jégen, ahogy halandó ember nem képes. Majd valami víg dalba fogtak, egy lelkendező, szakadozott nótába, melytől az ember szeretne sírni. És a kör közepén egy gyönyörű szép teremtés, amilyent még nem láttam, amilyenről nem álmodtam. Sűrű fekete hullámokban lebegett körülötte a haja, amint lassan, méltóságosan állott a repülő szőke leánysereg közepén és forgott saját maga körül. És a szeme olyan fekete, olyan babonás - egy tizennyolcz éves csillagtalán éjszaka, melyen néha-néha villám cikázik keresztül.

Majd felbomlott a kör, a szőke leányok kaczagva szétrebbenek és sziláján száguldanak a jég-tükrön. Az a fekete leány pedig méltóságos lassúsággal indul a tulsó part felé, ahol egy szánkaszéken, fekete kendővel leborítva, ül valaki. Leül melléje és az ölébe temeti a fejét. Ezt a csoportot ki kellene faragni márványból és a legboldogtalanabb ember sírjára helyezni sírkőnek.

Egy kéz nehezedik a vállamra. Végem van - el vagyok veszve. Nem, az én öreg barátom, az erdész volt, az ő komoly barna arczával, szótlan, egy fehér rengetegbe vesző ajkaival. Fölkeltem, megszorítottam a kezét. Nem szoktunk beszélni egymással, ha nincs mondanivalónk.

Remegtem. A leányok észrevették. És a legkisebbik, mint a villám, ott terem a szánkaszéknél és száguld vissza, felénk, egy pár régi, rozsdás fakorcsolyát lóbálván a kezében, egyenesen felénk.

- Táncoljon velünk!

A villik tánczra hívnak!

És én felkötöm a korcsolyákat és remegve kérdelem társamtól:

- Kik ezek?

Az, csizmájáról lerázva a havat, válaszolja:

- Hauer Márton leányai.

Hauer Márton!

Szép asszonyom, kinek rózsás keze most is az enyémben nyugszik, nem fogja-e irtózva visszavonni, ha megtudja, kinek a kezét szorítottam meg meleg barátsággal? Gondoljon arra, hogy nem most történt, nem itt történt, hanem sok száz évvel ezelőtt, azon az átkos vidéken, ahol nem ismerik még a mi világunkat. Hauer Márton nem ismer bennünket, nem tudja, hogy mi is emberek vagyunk és hideg vérrel, közömbös szívvel végzi a munkáját.

Hauer Márton a hóhér.

Táncoltam velük. Az én holländerjeim, az én ügyes hármasmim a legnevetségesebb kontárság az ő művészetükhöz képest. És ők kikaczagtak és mondták, hogy majd ha többször kijövök, majd megtanítanak engem korcsolyázni. Nem kérdezték, ki vagyok, mi vagyok, mintha régi, régi jó barátjuk lettem volna, úgy bántak velem.

És odavittek a számkaszékhez - istenem, szerettem volna leborulni és imádkozni a szépség e remekéhez. Egy szőke asszony ült ottan, oly szép és oly szomorú volt. Sírtam, midőn nagy fekete szemébe néztem és ő sóhajtott - oly természetesnek találta, hogy egy idegen ember sír, ha a szemébe néz.

És mintha a földből bukkant volna ki, ott termett Hauer Márton. Őszbe csavarodó hajjal, hollófekete szakállal, valóságos banditaalak. És durván, erőszakosan szorította meg feléje nyujtott kezemet és szeme baljóslatúan villogott. Ő sem volt kíváncsi kilétemre.

De midőn arra az asszonyra néztem, mintha tüzes kazánból lángok csapnának ki, úgy lobogtak a szemei. És az asszony is galvanizáltan, reszketve szökött föl helyéről és ráborult a széles mellre és örülten, szilajan csókolóztak. Párázott körülöttük a levegő és én reszketve törültem

le homlokomról a verejtéket. Láttam az emberi szenvedélyt sziklákat rombolva, halálon, vészen keresztül rohanni, de erről a paraszas, izzó szerelemről nem volt fogalmam, míg Hauer Mártont nem láttam a feleségét ölelve.

A leányok körénk gyűltek és kíváncsian nézegették a festőszekrényemet.

- Mi ez?

Megmagyaráztam nekik. És mutattam nekik néhány vázlatot, az egyiken az erdész kunyhóját. Ráismertek és nagyon csodálkoztak rajta.

Besötétedett. Haza készültem. Egy darabig együtt mentem velük, aztán elváltunk. A sötét erdőben egyre világítottak azok a ragyogó szőke fejek és közülök magányosan, külön világként emelkedett ki az a fekete, szomorú leányfő. Szomorúbb voltam, mint mikor jöttem és egyre kínozott az a marczangoló bú, mely annak a szőke asszonynak fekete szemeiből áradt a lelkembe.

Egyszerre valaki megragadja a karomat és lihegve, szaggatottan kérdi valaki:

- Hol lakik? Mikor mehetek magához?

Megrendültem. Az a fekete leány volt. Magam sem tudva, mit beszélek, hebegtem:

- Mit akar?

- Fessen le engem, fessen le engem, de hamar, még holnap. Úgy-e, hogy megteszi? Szegény Péternek akarom adni.

III.

Lefestettem szegény Pépát, szegény Péter számára. Igaza volt, jó volt sietni.

Hauer Márton tornáczos háza mögött nagy veteményes kert van. Ennek a kertnek a végén kicsi virágos kert. Szegfűvek, százszorszépek és óriási napraforgók közül ki-kibukkan egy-egy barna, esőmosta kő, olyan, amilyenek az erdőben szétszórva találhatóak, rajtok ügyetlen fekete festékes betűkkel egy-egy leánynév.

- Kik ezek? - kérdeztem az erdésztől.

- Hauer Márton leányai.

És most hozzájuk került egy új kő, szegény Pépa számára.

Péter bejárta az egész erdőt és kikereste a legnagyobb követ. Kivájta és széles hátára vetette, úgy czipelte sűrű könnyullatással a virágos kis temetőbe. Odatette Pépa sírjára, aztán zokogott, zokogott szinte állatiasan és aztán csikorgatta a fogait és fenyegetve rázta az ökleit.

- Jaj nektek, ha még egyszer megtörténik!

Szegény Pépa, nem hittem neki, midőn azt mondta, hogy még a tavasszal meg kell halnia.

- Nem látja, hogy a hajam már egészen fekete?

A fekete Pépa egy félesztendővel ezelőtt még olyan ragyogóan szőke volt, mint a testvérei. Aztán egyre sötétedett a haja, mígnem oly fekete lett, mint az örökkévaló éjszaka. Az ő testvérei is, akiket a kis kertben eltemettek, mind fekete hajúak lettek, mire meghaltak.

És Péternek, a vadnézésű, csöndes lelkű hóhérsegédnek, Pépa volt a harmadik menyasszonya. Oly világító szőkeségben ölelte magához a szép fiatal teremteteket, de mire esküvőre került volna a sor, megbarnultak, megfeketedtek a szőke hajszálok és a föld alá kerültek. S mind-

annyiszor gyermeksírás verte föl a hóhértanyát - a feketehajú meghalt és nyomban született egy szőke teremtés.

Pépa és Péter kitudták már ennek a rejtelmes szülés-halásnak a nyitját. Ezen az elátkozott földön bűn oly szenvedélyesen szeretni, ahogy Hauer Márton és felesége szeretik egymást. És isten bosszúálló és könyörületes, megveri a bűnösöket és megkönyörül az emberlelkeken. Erre a darab földre nem szán többet hét leányléleknél és meg kell halnia a legidősebbnek, hogy legyen lélek az új magzatnak. És Péter, szegény Pépa hült holttestére borulva, vérben forgó szemekkel rázta az öklét a gyászoló szülők felé és a fogai közül sziszegte feléjük:

- Gyilkosok vagytok!

Igaza volt, átlátták ők is. Midőn életet adnak egy új magzatnak, ezzel megölik a legkedvesebb, a legidősebb leányukat.

Legyen nekik isten irgalmas, aki oly kegyetlen sorsot mért rájuk.

IV.

Egy pohár kecsketejre az erdészlakásba. Az első, akit látok, Hauer Márton felesége, kicsike gyermekével az ölében.

Oly szomorú és oly sápadt volt. És fekete szemei besülyedtek a szép, hamvas homlok alá.

Az udvar közepén egy százados diófa, annak árnyékában ült. És a diófa ágai szomorúan susogtak egy monoton, bús melódiát, melytől elszenderült a csecsemő és könyekre fakadt a szép, szomorú asszony.

Elhatározták magukat egy súlyos, egy lehetetlen lépésre és megtették. Váltak. Az a szerelem, mely gyilkol, nem ápolható. Meg sem csókolva a férjét, kicsi gyermekét ölébe kapva, úgy menekült a hóhér házából az erdész kunyhójába. Mindennap átzarándokolnak hozzá az ő gyermekei és ő sírva csókolja végig a szőke fejeket és kérdezi, hogy hogy nincs-e baja az édes apának. És küldi égő üdvözlését neki és esdekel, hogy ne jöjjön erre a tájra, mert halálos veszedelem volna, ha újra látnák egymást.

És Hauer Márton nem is nézett soha feléje. Ott csatangolt az erdőben őrző kétségbeeséssel a lelkében és vad dühvel kezelte a puskáját. A sűrű dörrenések áthallatszottak a szőke asszonyhoz a vén diófa alá és ő megismerte a puska szavát és hányta, hányta a csókokat a táj felé, ahonnan a puskaszó hallatszott. Ezek a csókok tán el is érték céljukat, tán odatapadtak Hauer Márton lázas arczához, mert ez az arcz úgy égett, ahogy csak neje csókjaitól tud égni.

Meddig tart ez így?

Isten könyörületes. A szőke asszony egyre fogy, egyre gyöngül, már alig tudja táplálni a gyermekét. Mire elhervad az idei sárga lomb, talán a nagy istennek egy újabb lelke van és meghagyja élőknek azokat, akik még élnek.

V.

Mi ez?

Margit, a gyönyörűsége, a szelid, a ragaszkodó vizsla dühösen ugat, midőn az erdész né oda nyújtja neki a táplálékát.

- Margit, mi lelt? Nem ismersz?

A kutya nyugtalanul morog, aztán nyöszörögve odakúszik az öreg asszonyhoz és nyalja a kezét.

- Na így, kis aranyom.

De azért a húshoz nem nyúl. Sőt ismét nyugtalanul morog és dühösen csahol. A szemeit vér borítja el.

- Margit beteg, - jelentette az öreg asszony a férjének és félénken, reménykedve nézett rá.

- Margit! - kiáltja az erdész.

A kutya az ágy alá bújt és onnan ugat az erdész felé.

- Margit, Margit! - kiáltá ez kétségbeesetten. - Nem ismeresz?

És ekkor a kutya dühösen rohan elő, szájából omlik a tajték és az erdész alig bírja nyakánál megmarkolva megakadályozni, hogy meg ne harapja.

Margiton kiütött a veszettség. A szegény öregek tisztában vannak vele.

Margitot el kell pusztítani.

Nem felejtette-e el, hogy kicsoda ez a kutya?

Ez a kutya az ő tulajdon gyermekük, az ő gyönyörűsége kis leányuk, kinek rózsaszínű lelke abba a kutyába költözött. És most el van veszve másodszor is és tulajdon kezükkel el kell pusztítani.

Megtehetik-e?

Nem, százszor nem. Inkább vele együtt vesznek, de az apa nem ölheti meg a tulajdon gyermekét.

És Margit visszahúzódott az ágy alá és fájdalmasan nyöszörög. És a két öreg szóttanul dül a faragatlan asztalra, a férfi borúsán néz maga elé, az asszony kötényt az arcához szorítva, csöndesen sír.

A kemence mellett a sarokban pedig ül a beteg szőke asszony és nézi őket. Küzködik magában. Végre fölkel és odanyújtja gyermekét az erdésznek:

- Vigyázz reá, én elviszem Margitot.

Margit egészen megszelídült. Egyszeri hívásra előbújt és engedelmesen nyújtja nyakát a zsinagnak. És a szőke asszony megindul vele, lassan, bátortalan lélekkel az irtózva került, sovárgva áhitott táj felé, ahol az a férfi lakik, kinek szerelme oly perzselő és oly gyilkos.

Csak a kapuig viszi, ott beengedi a kutyát és menekül vissza. Nem akarja látni a férjét s ha látja, szárnyakon fog tőle menekülni.

Süt a nap. Mily ritkaság: valahol a közelben madár csicsereg! A levegő át van itatva erdei illattal, a fák tele ákáczfürtökkel és a bokrok is virágzanak. Oly édes, oly epedő a nyár, és ő megy hazafelé. Isten adjon neki erőt.

És látja azt a szerelmes férfit és égető szomjúság fogja el: csókszomj! - Istenem, lám Margit egészen szelid, lám nincs is baja - jó lesz visszafordulni.

A lábai inognak. Leül egy kőre. Ha ott maradt volna férjénél, talán ez a kő már odakerült volna az ő virágos kertjébe annak a főnek jelzéséhez, mely szőkén, epedve pihen most völgye mellén. Maradjon az a fő boldogan azon a sokat szenvedett férfikeblen, sorvadjon ő el végképp, a hogy eddig sorvadott. Nem teszi ki magát újabb kisértésnek, nem megy vissza.

De ekkor a kutya dühösen szökik reá, alig tudja magától elhárítani a tajtékos, csattogó száját. Felszökik és rohan, rohan a kutya előtt, aki dühösen, veszetten rázza a zsinórt és nem akar előre menni. Majd megbokrosodik és rá akarja magát vetni az asszonyra. És most az asszony menekül az üldöző kutya elől, lobogó ruhával, ziháló tüdővel, kétségbeesetten segítségért kiáltva.

Ott van a hóhérszáznál. Neki a kapunak! Öklével kétségbeesetten dönget egyet rajta s ekkor a kutya utólérte. Ösztönszerűen, tudatát veszítve markolja meg két kézzel a dühöngő állat nyakát és akkor nyílik a kapu - egy ökölcsapás az állat fejére, amire az élettelenül hull össze és ekkor ő ájultan fekszik férje karjaiban, aki fuldokolva, lihegve csókolgatja.

Mögöttük valaki sikolt. Péter állt ottan, puskával a kezében és karjába dőlve a menyasszonya, a negyedik menyasszonya, aki iparkodik lezorítani a puska csövét.

- Péter! Az apámat!

Péter egy darabig küzd vele.

- Megölöm őket, különben ők ölnek meg téged.

De aztán elejti a puskát és a nyitott kapun keresztül az erdőbe veti magát.

Sohasem tért vissza.

VI.

Az erdészlakásban a gyerek sir, sir az anyja után. Beesteledett és az még mindig nincs itt. Az öregek szótalanul, gyászoló lélekkel ülnek az asztal mellett és várnak. Aztán nyugtalankodni kezdenek. Az öreg végre fogja a puskáját és kimegy. Hátha azt a szegény asszonyt megharapta az a...

Egy óra múlva visszatér. Szótlanul, komolyan fogja a síró gyermeket és viszi magával. Az asszony nem kérdez semmit, tudja, hogy az asszony nem fog többé visszatérni.

És a következő évben a hóhérszáznál új gyermek sír a bölcsőben és a virágos kertben új sírkő emelkedik.

Egy vidám ember története.

Esztendőnkint vagy tíz kiló szűz dohányt küldtek neki hazulról, ez volt az apanage-ja. Innen van az is, hogy a pipája mindig égett, de a kályhában nem volt sohasem tűz. Egy piszkos, sötét udvarra nyíló kamra-féle volt a lakása, s ő délután ott ült az ablakban egy sánta asztal mellett, orvosi könyvei fölé hajolva és fújta, fújta a füstöt és dudolta a nótáját:

Szebb a kutya, mint a macska,
Mert a kutya nagyobb macska;
Mert a kutya templomba jár,
Hát a macskát ki látta már?

Ismerősei, barátjai sohasem látták ebédelni és sohasem látták rosszkedvűnek. Csikorgó, téli hidegben egy foszlott sárga nyári kabátban járt, melynek zsebeiből kidagadtak az ő nagy, vörösre fagyott kezei. Az ő számára még nem találták föl a téli kabátot. Fázott az ember, ha ránézett erre a hórihorgas sárga alakra, fekete szalmakalapjára, vörös kampós orrára, hártvás arczára és nevető kék szemeibe. Az egyetemen nem volt mulatság, míg ő oda nem ért. Akkor aztán megindult a nevető zsidóság, a vicz és az adoma csak úgy repült végig a bonczolótermen, hogy szinte odavágódott az ember fejéhez.

Amellett nem volt szorgalmasabb s nem volt értelmesebb tanítványa egy tanárnak sem nálánál. A sok nélkülözést, a sok nyomorgó testi kint mintegy beleölte a könyvekbe s negyedéves korában a tanárok elismerték tekintélynek s jövődő kollegájukat látták benne.

Midőn sok névtelen kínlódás és nyomorgás után megkapta az orvosi oklevelét, azzal a száz forinttal, melyet egy kétkötetes orvosi munka lefordításáért kapott, fölült a vasutra és utazott haza. Egyenruhában utazott s a kis alföldi állomáson föltette a nagy tollas csákóját, úgy állított be a szülei viskójába.

Nem mondható kellemes otthonnak. A törött ablakon keresztül sűrű fekete felhőkben tódult ki éppen a füst - sok, sok idő múltán először raktak tüzet a dülöngő kemenczében. Az ajtó előtt egy öreg, reszketős paraszt ült, pipával fogatlan szájában és szintén füstölt. Körülötte a falu vén asszonyai és a templom koldusai, - az öregnek jó barátjai - akiket oda gyűjtögetett maga körül, hogy lássák az ő doktor fiát. S midőn meglátta őt, az ő díszes egyenruhájában, ravaszul hunyorgatott szürke szemeivel:

- Lássátok, még generális is. Most már úr vagyok.

Odabent az egyetlen szűk szobában egy rossz, nagyon rossz ebédhez ültek le. Az apja, az anyja, a két húga, a sógora, a sógorasszonya, mind azzal mulattatták, hogy elmondták neki az ő sok bajukat, az ő nagy nyomorúságukat. Az egyiknek tehénre fájt a foga, a másik az Amerikába költöző szomszéd két holdjától várta sorsa jobbrafordulását, az édes anyja egy új házat és az öreg két lovat rendelt meg magának. A húgai beérték egy-egy selyem viganóval, hiszen ha édes szüleinek új háza és teli istállója lesz, nincs nekik egyébre szükségük, csak selyem viganóra.

A fiú pedig nevető szemekkel bólogatott hol az egyiknek, hol a másiknak, és tisztára átlátta, hogy a familiának valóban szüksége van mindezekre. S mivel a familia nem látta volna át, hogy évenkénti tíz kiló szűzdohány öt esztendő alatt még sem termi meg mindazt a sok okvetlenül szükségeset, kitergette előttük a nagypecsétes diplomát, ami nagyon tetszett nekik s odaadta nekik a száz forintját, ami még jobban tetszett nekik. Az öreg paraszt másnap kiállott a piacra s mutogatta a pénzét és nagy fennen kérkedett, hogy hát ezentúl minden másképp lesz. A szolgabíró is kalapot emel majd előtte.

A doktor-fiú pedig ismét fölült a vasutra, üres zsebekkel, új pénzre való minden reménység nélkül, s fújta, fújta a friss adag szűzdohány füstjét és dudolgatta a bolondnál bolondabb nótákat.

- No, mihez fogunk most, kolléga úr? - szólt hozzá visszaérkezte után a gégeprofesszor. - Van-e már paciense?

- Van, - felelt nevetve - a familiám, az nagyon beteg, de nem orvos kell nekik, mert maguk irták meg a receptet. Nekem majd csak elő kell állítanom a medicinát. Három tehén, két ló, öt malacz, két hold föld, egy új ház, istálló, selyemviganó s még némi telelni való. Sok nyavalya kell hozzá, hogy én mindezt egy esztendő alatt előteremtsem.

- Terminusa van rá?

- A lehető legszigorubb. Nincs arra prolongáció.

- Betegei nincsenek?

- Egyelőre csak magam, de hát remélem, lesz más is. Addig a kórházban kell szednem áldozataimat.

- Jó lesz, ha kiméli magát.

- Sohse bántsa tanár úr, ha a familia kiadta a receptet, azt meg kell csináltatnom - egy esztendő különben elég lesz hozzá.

S vigan, roppant jókedvvel fogott hozzá a munkához. Egy kétszobás butoros lakást bérelt, ujdonatúj fekete kabátot, czilindert viselt, úgy robotolta végig a napot, szaladgálva ide-oda a betegeihez, mert tanárjai mindenfelé beajánlgatták. A pácienseit úgy gyógyította, hogy előbb megneveztette őket. Roppant jókedvű volt. S este hazament, odaült az íróasztalához s bújta, bújta tovább a könyveket, hogy új könyvet írhasson. A legnagyobb jókedvvel tépett le mindennap egy-egy levelet a kalendáriumról s ráírta az új dátumra a hátralevő napok számát - a jövő április végeig számítva.

Ezek az ő hátralevő napjai voltak.

Mert az a téli kabát diákkorában mégis föl volt már számára találva, de ő nem talált reá. És a hideg átjárta a testét és ő elnevethte magától a fagy és az éhség gyötrelmeit, de nem azt a romboló hatást, melyet azok a rosszúl táplált s túleröltetett szervezetben előidéztek. A tudományával fokozatosan fejlődött ki benne, s midőn tanulmányait befejezte, az a rettentő, kipusztíthatatlan betegség is teljes volt - a tudományát csak arra használhatta, hogy megállapította: körülbelül mennyi ideje van még.

Ez az idő azoké, akik szűzdohánnyal jól tartották. Azoké a szegény, nyomorult embereké, akik bíznak benne, mint az ő tápláló, kiapadhatatlan forrásukban, akik az ő naiv tudatlanságukban zsarolják őt, mert azt hiszik, hogy mindig abban a generális-csákóban jár. Szegény emberek - hadd boldoguljanak, lerójjá a szűzdohány árát.

A három tehén, két ló, öt malacz, két hold föld, az új ház és a selyem viganók megvoltak már és azonkívül sok egyéb még, mert a szegény emberek szükségességei olyanok, mint a rossz cipő, ha itt megfoldszod, holnap ott támad egy új szakadás. Ő pedig foldozgatta, foldozgatta s ebédelt továbbra is kenyeret meg sajtot.

A háta meggörbült, a melle behorpadt, az arcza megsárgult és a haja kihullott. Botra támaszkodva, roskadozva járta végig betegeit s mikor már járni nem tudott, nagy úr lett belőle. Kocsit tartott magának és úri kosztón élt, hogy erejét föntartsa. Beszélni már alig tudott, hangtalan suttogással mondogatta az ő tréfáit és a betegek kaczagtak rajtok és bíztak benne, mint az Istenben. Egyik-másik aggódva tudakolta, hogy mi baja van a doktor urnak s jó volna, ha

önmagára is vigyázna. Ő erre kaczagott, hogy a vér szájába gyűlt s biztatta a kérdezősködőt: »ne féljen semmit, van még annyi időm, hogy önt meggyógyítsam.«

Gyönyörű enyhe áprilisi éjszaka volt. A doktor az íróasztala mellett ült és irt levelet - haza. Megírta, »hogy Isten áldjon kedves atyámfiái, köszönöm a nagy szeretetet, melylyel rajtam csüggték, reményelem, hogy most már megélhetnek a maguk emberségéből, mert engem holnapután temetni fognak.« Gondoskodott róla, hogy ami ingóságai vannak, azok pénzzé tétesenek és az nekik megküldessék. Aztán szépen föladata a levelet, kinyitotta az ablakot és bámult az enyhe csillagos tavaszi éjszakába, hallgatta azt a halk zsongást, mely a messze mulató utczák felől ide szűrődött. Majd előszedte a pipáját, megtöltötte szűzdohánnyal és rágyujtott. Az első szippantásra köhögésben tört ki - félre kellett tennie. Nagyot sóhajtott és nézte, nézte a pipáját. A sárga, halottra vált arcra valami borongó kifejezés borult... Mégis csak szép az élet! Aztán odaült megint az íróasztalához s egy szemészeti könyvben lapozott. De révedező szemei előtt összefutottak a betűk s a kezében tartott czeruza álmatagon járt a margón. Midőn másnap a hagyaték rendezésével megbízott barátja fölsietett hozzá, sok értelmetlen szó között ezt a mondatot is olvasta:

- A sárga nyári kabát téli viseletre nem ajánlható.

India.

I.

Nagymama nem tudott mesélni. Vilmácska legalább nem hallott tőle soha mesét. A mennyire hét esztendőös fejecskéjével vissza tud emlékezni, mindig az ágyban látja a nagymamát, aki nagyon csúnyán köhög, ha csak három szót mond egymás után. Aztán nem tudott se írni, se olvasni, pedig idősebb a mamánál is. Valószínű, hogy egész életén át csak ágyban feküdt és köhögött, mint az már nagymamáknál szokás!

Ez a köhögés bizony nagyon csúnya. Vilmácskát ugyan nem bántja, mert nincs jó hallása, mint a zongora-tanár úr mondja; de bezzeg a mamát egészen idegessé tette már. Ha kitör szegény nagymamából a köhögés, (pedig hogy igyekszik visszafojtani!) a mama két kezét a füléhez szorítja és iparkodik minél előbb a negyedik szobába jutni. Nem is nézett a nagymama felé soha sem. Etelka meg folyton a zongora mellett ül, mert művésznő lesz belőle. Őt is zavarta a nagymama. A papa pedig egész nap az irodában van és mindig rosszkedvűen jön haza. Terhére van neki még a jó szó is!

- Szerencse, hogy olyan rossz hallásom van, - gondolta Vilmácska, - szegény nagymama különben egészen magára maradna.

Igy azonban, mihelyt ebéd után megcsókolta az édes szüleit és mihelyt délután hazajött az iskolából, odakuporgott a nagymama ágya mellé és ápolta, mint jóbarát. A nagymama olyan öreg és ő olyan fiatal, hogy a kor megszűnt köztük különbség lenni. De mégis - ő volt az erősebb, ő volt a tapasztaltabb, az okosabb. Ő igazgatta a vánkosokat, támogatta a nagymamát, mikor köhögött, és rádiktálta az orvosságot, mikor itt volt az ideje. Mikor aztán a nagymama már nyugodtan feküdt, odaült hozzá az ágya szélére és mesélt neki. Azon kezdte, milyen volt ma az idő, mi történt vele az iskolában, mit tanult ott (azt nem mondta el mind, mert a nagymama úgy sem érti), majd belemelegedett a nyelve is, az agya is és a valóságba a legcsodálatosabb költészet vegyült. A betegszoba ablakából csak az átellenes ház kopottas barna fala látható, soha ragyogó napsugár meg nem csillan az üvegjén, de ha Vilmácska beszél, kiderül az örökös félhomály és a nyomasztó légkörben tarka pillangók röpködnek szerteszét, a Vilmácska csapongó színes meséi.

- Tudod-e nagymama, milyen a tenger? Az egy nagy kék víz, mely az óceánban van és melynek hullámai olyanok, mint egy négyemeletes ház. A hajók meg akkorák, hogy nem is férnének el a Dunán és minden ember, aki azon utazik, tengeri betegséget kap. Nem is megy azon senki más, mint aki Amerikába megy aranyat keresni, mert oda nem lehet másképp eljutni, csak a tengeren. Aztán meg azok, kik czethalakat fognak. Láttál-e már czethalat? Az tulajdonképpen nem hal, hanem emlős állat, de a vízben él. Olyan nagy, hogy a szájába csónakkal mennek be az emberek és így tördelik ki a fogait, melyek nagyobbak, mint a deszkaszál. Tudod, egy ilyen czethal nyelte el Jónás prófétát, mikor a jó Isten megharagudott rá. Most azonban már nem tudná elnyelni, mert a torka annyira megszűkül, hogy egy egér sem fér rajta keresztül. Milyen furcsa az, nagymama, hogy egy ilyen nagy állatnak szűkebb a torka, mint az enyém! De úgy kell annak lenni, különben elnyelné mind, mind az embereket, akik Amerikába mennek aranyat keresni.

- Indiában is vannak czethalak? - kérdezte a nagymama.

- Indiában? (Itt nagyot gondolkodott a kicsike.) Igen, azaz úgy hiszem, nem - nem tudom biztosan, majd megkérdezem Etelkától... de nem, ott nincsenek, mert India Ázsiában van, és a czethalászok mindig Amerikába szoktak menni. De hogy jutott most eszedbe India?

A nagymama ez este feltűnően jól érezte magát. Jó ideje már, hogy nem fogta el a köhögés és nem érzett semmi fájdalmat. Félülő helyzetben feküdt a párnákon, ma bele tudott nézni a lámpába, a nélkül, hogy az vakította volna. És ahogy belebámult a zöld ernyő alól kiáradó sárga fénybe, mintha fölengedett volna a befagyott emlékezet és ez elgyötört, bomladozó szervezetben mintha újra fellobbant volna a régi erő, a régi öröm és a régi bú.

- Nem hallottál soha semmit Samu bácsiról? Te, Vilmácska, akkor még nem éltél, mikor ő elment Indiába. Azelőtt én ő velem együtt laktam és ő szorgalmasan tanult, én meg ügyeltem a háztartásra. Nagyon szeretett engem és mindennap megcsókolt és beszélgetett velem, úgy mint te. Igaz, hogy akkor még nem köhögtem és nem voltam neki olyan nagy terhére, mint mostan a szegény mamának. És akkor, mikor kész orvos lett, azt mondta, hogy ő itt nem tud semmire se menni, hanem elmegy Indiába, ott nagy szükség van jó orvosokra. És akkor elment és engem a mamád magához vett - a jó Isten meg fogja érte áldani, hogy olyan jó volt hozzám - és akkor én nyavalyogni kezdtem és ágyba estem.

- Aztán nem irt a Samu bácsi sohasem levelet? - kérdezte Vilmácska halkán.

- Irt, irt bizony, de nem sokszor, mert az nagyon messze van. De én mindig az ágyban voltam és ha kérdeztem: »Nem jött-e Samutól levél?« Azt mondták: »Nem!« Vagy azt mondták: »Igen!« És ha azt kérdeztem: »Mit irt?« azt mondták: »Semmit!« Öreg vagyok és tanulatlan, nem értettem volna meg a levelet, de olyan jól esett volna csak a hangot is hallani, mely az ő levelét olvassa és akkor elképzeltem volna, hogy ismét ő beszél hozzám - de nem olvasták el nekem soha a leveleit és én csak azt tudtam róla, irt és azt, hogy semmit sem ir. Aztán pedig sok ideig, ha kérdeztem: »Jött-e Samutól levél?« - mindig azt mondta a mama, hogy: »Nem!« és mindig ingerültebben: »Nem!« Láttam, hogy a szegény mamát bosszantja az én ostoba kérdezősködésem és fölhagytam vele és most már régóta nem tudok semmit se róla, csak azt, hogy még most is szereti az ő öreg édes anyját és hogy a jó Isten megáldotta őt, mert olyan jó volt hozzám és úgy szeretett!

Itt a nagymamára rájött a köhögés, Vilmácska tartotta a fejét és jobban feltornyosította a párnákat. Aztán adott neki orvosságot és a nagymama ismét megenyhült.

Vilmácska nagyon komoly lett. Így még nem hallotta a nagymamát beszélni. Eddig ő magától értetődőnek találta, hogy a nagymama itt fekdjék örökösön az ágyban, mert nem tudta, hogy másképp is lehetne. Kezdte sajnálni azt a szegény asszonyt, akit eddig csak szeretett, mert nem fogta fel, hogy a nagymama nemcsak köhög, hanem szenved is.

- Hát nem fog Samu bácsi sohasem visszajönni?

- Oh, ha én azt megélhetném, ha csak egyszer láthatnám édes arcját, örömmel halnék meg. Azaz dehogy, ha ő itt volna, akkor ő meggyógyítana engem, hogy ismét fölkelhetnék és együtt élnék vele még sok, sok időig, mert ő nagyon kitűnő orvos és az az orvosság, melyet ő ir édes anyjának, jobban hat, mint az idegen emberé.

Vilmácska sokáig nézte a nagymama ránczos arcját, aztán lassan fölkel és megfogta kezét.

- Nagymama, igazán meg tudna téged gyógyítani Samu bácsi?

- Oly igazán, mint ahogy Isten őt megáldja.

- Aztán, ugy-e nagy örömet okozna neked, ha ismét láthatnád?

- Mondhatatlan örömet! De én öreg vagyok és legjobb volna mielőbb meghalnom, hogy ne legyek tovább is terhére a mamának, meg a papának, meg Etelkának, akik nagyon sokat szenvednek miattam.

- Ó ne búsulj nagymama, mert Samu bácsi el fog jönni és meg fog gyógyítani, - kiáltott Vilmácska és tapsolt örömeiben.

- Nem, gyermekem! Samu bácsi nagyon messze van, nem ér rá öreg anyát meglátogatni.

- De el fog jönni, mert én irni fogok neki, hogy te beteg vagy és csak ő tud meggyógyítani, és erre ő el fog jönni és meg fog gyógyítani. De én nem szólok erről senkinek és te, nagymama, szintén ne szólj róla senkinek, mert hátha a mama nem engedné meg.

Ezzel Vilmácska kitépett a füzetjéből egy lap papirost és irt Samu bácsinak:

Kedves Samu bácsi!

Én a te Vilmácska hugod vagyok és ma hallottam a nagymamától, hogy te Indiában vagy és orvos vagy. Kérlek szépen, Samu bácsi, gyere haza mielőbb, ha csak egy napra is és gyógyítsd meg a nagymamát, mert nagyon szenved, köhög és meg akar halni, hogy ne legyen a mi terhünkre. Én nagyon szeretem a nagymamát és te is szereted, de a doktor bácsi jobban szereti Etelkát és egész délután zongorázik vele, míg a nagymamának csak egyszer fogja a pulzusát és aztán magára hagyja. A nagymama már sok, sok év óta nem hallott rólad semmit, mert nem érti meg a leveleket és azért a mama nem is olvasta föl neki. De ha látni fog, nagyon meg fog örülni és én is örülni fogok, ha Samu bácsit láthatom, a ki meggyógyítja a nagymamát és nekem mesélni fog Indiáról. Jőjj rögtön, csókollak és öllelek ezerszer, a te kis hugod

Vilmácska.

U. i. Ne hidd, hogy mindig ilyen csunyán irok, de lesrófoltam a lámpát, hogy alig látok, mert a nagymama azalatt, mig irtam, elaludt. Vannak-e Indiában is czethalak?

*

A kicsike ujjait a görcs húzta, mire elkészült a levelével. Az óra már éjfélre járt, a nagymama nyugodtan aludt és ő kezdett fájni a hűvös szobában. De borítékba kellett még tenni a levelét és rá kellett még irni a címét, mielőtt ágyacskáját felkereshetné. Óvatosan, zajtalanul osont a szalonba, ott meggyújtott egy gyufát és annak világa mellett vett magának íróasztaláról egy borítékot. Visszasietett a nagymamához, felhúzta még egy kevéssé a lámpát, mert a címet szebben és kövérebb betűkkel kell irni és hozzá látott a dologhoz:

Tisztelt

Bartha Samu úrnak
orvos

Indiában.

Aztán eszébe jutott, hogy hátha nem lesz elegendő ez a cím és az »India« alá még oda biggyesztette *Ázsiában*. Aztán könnyű lélekkel, mint a ki nagy munkát végzett, imádkozott, levetkőzött és menten el is szenderült.

II.

A nagymama egyre köhög. De tavaszi verőfény költözött elaggott szívébe és könnyűvé teszi neki a szenvedést. Nem sinyli többé betegségét reménytelen végtelenségig, csak addig, mig egy kis levélke elérkezik mesés Indiákba és elszólítja onnan az ő egyetlen fiát, akinek a keze érintésétől meg fog gyógyulni. Az a kis levélke pedig jár valahol a messze világban, vagy henyél valami poros póstahivatalban, mindenképen hűtlen galamb, mert nem viszi el a reá bizott hírt és vissza sem tér megmondani, hogy nem viszi el.

Vilmácska sűrűn settenkedik a zongora körül.

- Etelka, tengeren mennek Indiába?
- Tengeren, de meg vasuton is, miért kérded?
- Csak úgy, kíváncsi voltam, hogy ha Samu bácsi meglátogatna minket, tengeren utazna-e. Aztán soká tart az utazás?
- Körülbelül egy hónapig.
- Szent isten, mily soká! A levélnek is ugyanannyi idő kell?
- Természetesen.

Vilmácska az íróasztalhoz fut és tanulmányozza a kalendáriumot. Azután berohan a nagymamához.

- Nagymama, augusztus tizedikén itt lesz a Samu bácsi.
- Honnan tudod, angyalkám?
- Megnéztem a kalendáriumban. Most junius van és tizedikén adtam föl a levelet, egy hónap múlva megkapja Samu bácsi, az lesz julius tizedikén, egy hónapig tart az utazás, augusztus tizedikén pedig itt lesz. Meglásd!

A nagymamára boldog napok derültek. Vilmácskának vakációja van és majdnem egész nap eltrécsel vele. Most már nem járja a mese, csak a beszélgetés. Vilmácska minduntalan zaklatja Etelkát Indiáról való kérdéseivel és a mit megtud, hiven tovább adja a nagymamának.

Indiában elefántokon járnak az emberek. A Dunát Gangesnek hívják és szintén átfolyik a városon. Az emberek sárgalázban halnak meg és angolul beszélnek. Aztán a kenyeret nem a péktől, hanem a kertésztől veszik, mert az fán terem, mint nálunk az alma. Aztán van sok, sok kókuszdió meg gránátalma, kaktusz és pálma. Nagyon szép ott, de nagyon meleg. Samu bácsi, ha augusztusban megérkezik, fázni fog minálunk. De ő majd hamar leszokik a nagy melegségről. És így tovább. A nagymama meg beszél arról az időről, mikor a Samu bácsi még az egyetemre járt és ő vezette a háztartást. Beszélt sokat és bőven és jól esett neki, hogy erről beszélgethet. Aztán együtt számlálták a napokat és az első hónap a nagy várakozásban és trécselésben elég gyorsan repült tova.

- Ma utazik el Samu bácsi Indiából, mondotta Vilmácska július 10-én.
- Egy hónap múlva itt lesz, mondotta a nagymama, aztán mind a ketten nevettek.

Vilmácskán erőt vett az izgatottság. Mihelyt fölébredt reggel, kinézett az ablakon, hogy szép idő van-e. Ha esett az eső, nógatta Etelkát:

- Mit gondolsz Etelka, az egész világon esik most az eső?
- Dehogy. Lehetséges, hogy már a zugligetben is süt a nap.
- Ha a zugligetben süt a nap, gondolta Vilmácska, akkor a tengeren annál inkább szép az idő. Samu bácsinak szerencsés útja lesz.

A nagymama egyre köhög. Kezdi hosszúnak találni az időt, míg Samu fia megváltja. A fiatal orvos pedig, aki folyton Etelkával zongorázik, napjában háromszor is benéz hozzá. Vilmácska nagyon örül ennek és most már ő is szereti az orvos bácsit.

- Mennyi idő van még hátra? kérdezi a nagymama.
- Még csak tizenöt nap, feleli Vilmácska.
- Még csak tiz nap, mondogatja későbbben.
- Mához egy hétre. - És akkor már ő is remegett a fölindulástól.

Egy este bejött a nagymamához az orvos, a mama, meg Etelka is. Nagyon komolyak voltak és feltűnően szives hangon beszéltek a nagymamához. A nagymama pedig mereven feküdt a párnákon és fején jeges borogatás volt. Láz gyötörte.

- Szegény nagymama, suttogta Etelka. Vilmácska átkarolta a nyakát és megcsókolta érte.

Az orvos még irt a patikának és akkor elvonultak a szalonba. Vilmácska magára maradt, a nagymama aludt.

- Jaj csak itt volna már Samu bácsi, gondolta magában, a nagymama igazán már nagyon rosszul van.

És ekkor elképzelte magának a tengert, meg a hajót, amely oly nagy, hogy a Dunára rá nem fér és Samu bácsit, amint köpenyébe burkolózik és fázik. Aztán, hogy hogynem, hirtelen nyilallást érzett a szive táján és elállt a lélekezete.

- Hátha nem kapta meg a leveletem!

Ó, de, hogy is ne! Miért ne kapta volna meg? Hiszen helyesen írta rá a... Itt érezte, amint a nyelvét hirtelen szárazság lepi el és a torkát fojtogatja valami.

- Szent Isten nem irtam rá az utcza nevét meg a házszámot!... Felugrott és besietett a szalonba.

- Etelka, mondd csak, sok utcza van Indiában?

Az orvos kaczagott.

- Persze, hogy sok, felelt ő Etelka helyett, annyi, mint a hány szót ejt ki Vilmácska naponta.

A szegény gyermeknek leesett az álla.

- Hát olyan nagy város az? - kérdezte és alig győzte visszafojtani a sirást.

- Akkora, mint Európa, aztán nem város az, hanem ország, melyben ezer város van. Nem tanultad még Ázsia földrajzát?

- Nem, kiáltott Vilmácska és futott ki a szobából. Még hallotta, mint nevetnek rajta.

Leborult a pamlagra és tenyerébe rejtette az arcát. Olyan végtelen fáradtnak érezte magát és a szive oly hangosan dobogott, hogy szinte megrepedt. Torkát fojtogatta a zokogás, de nem volt szabad, nehogy a nagymamát fölkeltsse. Mihez fogjon, mit csináljon most már? Mit mondjon a nagymamának? - El fog mulni az a négy nap és akkor a nagymama kérdezni fogja: »Hol marad a Samu bácsi?« És Samu bácsi nem lesz itt és nem lesz itt egy hét mulva, egy hónap mulva sem és a nagymama azt fogja gondolni, hogy Samu bácsi már nem szereti őt, ami nagyon fájna neki, vagy azt fogja gondolni, hogy elsülyedt a tengeren és őt, Vilmácskát fogja halálával okolni. - Azután Samu bácsi nélkül a nagymama nem fog felgyógyulni és ennek már csakugyan ő lesz az oka, mert ha nem titkolózik, hanem megmondja a mamának vagy Etelkának a dolgot, akkor a levél megérkezett volna és Samu bácsi most csakugyan úton van hazafelé. - Jóságos Istenkém, segíts, mostan - mit mondjak a nagymamának?

A nagymama meg fekszik nyugodtan. Arcza sárga, mint viasz. Ajkai mozognak és alig érthetően jön ki belőle a hang:

- Vilmácska!

Vilmácska felugrik és megcsókolja a takarón nyugvó aszott kezét. Szólni nem tud.

- Mikor érkezik meg Samu?

- Négy nap mulva - súgja Vilmácska és meghúzódik az ágy fejénél, ahol sötét van.

- Négy nap mulva - ismétlé a nagymama sóhajtva - azt hittem, hogy holnap...

Vilmácska nem felelt. A nagymama sem szól. Mintha aludt volna.

- Azt álmodtam, hogy már itt van - kezdi ismét. - Olyan szép és olyan jó volt hozzám. Megcsókolta az arcomat és homlokomra tette a kezét és azt mondta: »Szegény nagymama«. És én sirtam örömben és fel tudtam kelni az ágyból és egészséges voltam. - Négy nap múlva...

Vilmácska arcán végig peregtek a néma könnyek. Így lett volna, ha ő nem cselekszik oly meggondolatlanul. Most azonban ez az álom nem fog teljesülni, sem ma, sem holnap, sem négy nap múlva...

- Hiszen nagymama, ez a négy nap hamar fog elmúlni és azután...

El sem merte gondolni, mi lesz azután.

- Nagyon beteg vagyok, lehet, hogy addig meg is halok és akkor itt lesz az én Samu fiam és én nem fogom látni, de ő engem fog látni hidegen, holtan és öröm helyett csak búban és gyászban lesz, - azt fogja mondani: »Miért nem hívtatok akkor, amikor még élt, miért hívtatok el engem csak a temetésre?« - Nem kellett volna irni, Vilmácska, nem kellett volna irni...

És a vén asszony szemeiből megeredt a könny, a melle fáradságosan lihegett, szólni nem tudott, de a gyermek fülében egyre hangzott még: »Nem kellett volna irni, nem kellett volna irni...«

Hogy került ágyába, nem tudta. De midőn reggel felébredt, könytől ázott volt a párnája. Látta álmában a Samu bácsit, kezében tartva az ő levelét és szigorú pillantásokat vetve rá. »Igy tanulsz te földrajzot?« feddette és oda tartotta eléje a borítékot. Vilmácska pedig sirt és hiába mondogatta neki, hogy ő csak a második osztályba járt és Ázsia földrajzát csak a harmadikban tanulják, hogy ő szorgalmas és nagyon jól tudta azt, mire tanították - Samu bácsi csak azt hajtotta: »Mindegy, nem kellett volna irni...«

- Vilmácska! - szólt a nagymama.

- Igen! - riadt föl Vilmácska.

- Hány nap múlva jön Samu bácsi?

Mintha kést forgattak volna meg a kis leány szívében.

- Három nap múlva, zokogta és visszahanyatlott az ágyába.

A feje nagyon fáj. A nyelve száraz volt és iszonyúan kínozta a szomjuság. Inni akart, de nem mert föltekinteni. A nagymama pedig jobban érezte magát és beszélt arról, a mit már oly sokszor mondott, hogy hol fog aludni Samu bácsi, mi lesz, ha itt lesz és így tovább órahosszat. Vilmácska meg hallgatta és nem mert megmozdulni. Midőn jött az orvos, két beteget látott és egyféle orvosságot irt mind a kettőnek... láz ellen. Majd bejött hozzá a mama és Etelka is. Nagyon sajnálták szegénykét és megcsókolták. Vilmácska karjai közt tartotta Etelka nyakát és ajkához vonta a fejét.

- Etelka, édes aranyos Etelka, irj a Samu bácsinak levelet, hogy jöjjön el és gyógyítsa meg a nagymamát.

- Hová gondolsz, kicsikém, csak nem fog ő ilyen hosszú utat megtenni...

- Etelka, irjál neki, különben én is meghalok, zokogta a gyermek és csókjaival borította el Etelka arcát.

- Mi lelte ezt a gyermeket? - kérdezte a mama. Különben, tette hozzá gondolkodva, nem is olyan rossz gondolat, nem a nagymama miatt - rajta úgy sem segíthetne - hanem igen szép volna, ha eljönne az esküvőtökhöz.

- Csakugyan, csakugyan, mondotta Etelka, Béla is örülni fog, ha megismeri kollega rokonát.

- Tehát irsz? kiáltott Vilmácska... Köszönöm, köszönöm, köszönöm...

És a mint magára maradt, össze tette a kezeit és imádkozott:

»Jó Istenkém, most ez egyszer bocsáss még meg és vigasztald a nagymamát, hogy még két hónapig várhasson.«

Az orvos bácsi, mióta Etelkának a vőlegénye lett, úgy látszik, nagyon szereti a nagymamát. Most már óra hosszat ül mellette és figyel minden lélekzetére. De rá is fér a szegény nagymamára ez a szeretet, mert olyan gyöngé, hogy már köhögni sem tud és már nem ismeri meg az embereket. Vilmácska nagyon sajnálja a nagymamát, de másrészt örül, hogy nem kell vele beszélgetnie.

Egy délután, midőn az orvos bácsi kezében tartotta a nagymama pulsusát, az sokáig tekintett az orvos arczába és alig hallhatóan suttozta:

- Édes Samu fiam!

Vilmácska nagyot sóhajtott. Ma van augusztus tizedike.

- Jó Istenkém, ha én a *harmadik* osztályba jártam volna!